Portrete în dialog

Monica Pillat și Barbu Cioculescu

Povestind despre atunci

HUMANITAS

Barbu Cioculescu (n. Paris, 1927), fiul lui Șerban și al Mariei Cioculescu, a debutat cu versuri în anul 1943. A obținut licența în drept în 1956. A lucrat la Editura Științifică și la ESPLA, la *Revista de istorie și teorie literară*, apoi a fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu". După 1989 a fost redactor-șef al ziarului *Dreptatea.* A colaborat la cele mai importante publicații culturale de la noi. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și al PEN Clubului. A publicat volume de poezie, traduceri literare, volume de critică și a alcătuit ediții din operele lui I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Mateiu I. Caragiale, Radu Gyr și Constant Tonegaru. În anul 1947 a primit Premiul de poezie „Ion Minulescu", iar pentru edițiile critice din Mateiu I. Caragiale și pentru studiile asupra operei mateine a fost recompensat cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1994, 2005).

Monica Pillat (n. 1947, București) a absolvit Facultatea de Limbi Germanice, Secția engleză-română (1970); a obținut doctoratul în literatură comparată (1978); a fost profesor de literatură engleză și americană la Catedra de limbi străine a Institutului Pedagogic din București, apoi la Catedra de limbă și literatură engleză a Facultății de limbi străine, Universitatea din București. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Este autoarea a numeroase volume de poezie, proză și critică literară. A îngrijit edițiile operei tatălui ei, Dinu Pillat, și ale altor membri ai familiei.

Monica Pillat
și
Barbu Cioculescu

Povestind despre atunci

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PILLAT, MONICA
Povestind despre atunci / Monica Pillat şi Barbu Cioculescu. –
Bucureşti: Humanitas, 2012
ISBN 978-973-50-3811-3
I. Cioculescu, Barbu
821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

Intrarea în carte

Într-o dimineață aurie din vara anului trecut, am deschis portița curții de pe strada dr. Turnescu nr. 5. În fața casei mă aștepta Simona Cioculescu. Cățelele Alissa și Melissa, care o vegheau, de o parte și de alta, înălțară spre mine ochii lor cafenii puțin încețoșați. Simona le-a dat drumul să se plimbe pe trotuar și amândouă am pășit apoi pe pragul locuinței în care fusesem în vremurile de demult.

În micul birou de la parter, Barbu se ridică dintr-un fotel să mă întâmpine și mă invită să mă așez pe un scaun, în dreptul geamului larg deschis. Pe măsuța din apropiere, pe toate mobilele care ne înconjurau, pe rafturi și etajere se ridicau, într-un echilibru fragil, stive de volume cu coperte în culori stinse.

M-a năpădit o clipă imaginea aceleiași case, cu camere largi, în nuanțe aurii ca mierea, prin care părinții mei și cu mine fuseserăm însoțiți cândva de silueta vioaie și subțire a lui Șerban Cioculescu, de obrazul ca de porțelan al frumoasei sale soții, de privirea tandră a prietenului nostru Barbu, de curând căsătorit cu Simona, fata cu părul brun, ten alb și sprâncene bogat arcuite deasupra ochilor negri, copilărești.

Un mieunat prelung m-a trezit din visare și, întorcând capul, am văzut pe pervazul ferestrei deschise o pisică tuciurie care se uita chiorâș la mine. Barbu îmi explică numaidecât:

— Motanului nostru un rival mai competitiv i-a scos ochiul stâng. Acum el se plânge că stai pe scaunul lui. Să-l lăsăm să mai rabde puțin, a adăugat, văzând că eram gata să mă ridic.

Simona aduse tava cu cafele, pe care o așeză cu grijă pe birou, la marginea unor turnulețe făcute din cărțile suprapuse. Motanul din spatele meu se strecură agil printre volumele de pe măsuță, sări pe podea și, dând roată scaunului, își continuă mieunatul revoltat.

— Nu-i da nici o atenție, mă sfătui Simona, așezându-mi alături farfurioara cu biscuiți.

Motanul tăcu. Pentru câteva minute, cei cinci ochi din încăpere mă priviră curioși.

— Simt că muriți de nerăbdare să vă spun de ce am venit, i-am stârnit și mai tare.

Barbu se foi în fotel. Simona își trase taburetul mai aproape. Motanul cel negru păstră aceeași distanță demnă.

— Vă lipsește o carte, am zâmbit, mărind *suspense*-ul.

— Ți-am împrumutat vreun volum pe care ai uitat să ni-l înapoiezi? se neliniști Barbu.

— Nu, nu e vorba de așa ceva, am replicat, ronțăind amuzată din biscuit.

— Atunci? mă iscodi Simona cu nerăbdare.

— Aș vrea să-l invit pe Barbu să intre cu mine într-o carte de memorii. Ne cunoaștem de atâta timp, familiile noastre – de și mai multă vreme, iar el povestește cu atâta farmec…

Motanul părăsi dezamăgit odaia. Nu părea că aveam să plec prea curând.

— Știu și eu? șovăi Barbu. Îmi scriu amintirile de câtăva vreme, am publicat o serie de secvențe în revista *Litere*, iar când va fi gata, volumul e deja promis unei edituri din Târgoviște.

— Uite cum facem, l-am ispitit. Eu îți pun variate întrebări despre oameni și întâmplări din viața ta, iar tu răspunzi cum vrei.

— Hai s-o luăm altfel, se însufleți pe neașteptate Barbu. Eu îți dau din când în când câte un capitol, scris de mână, pe o temă asupra căreia convenim dinainte și, când se adună destule pagini, ești liberă să le înșiri în ce ordine vrei tu și să le pui în scenă, imaginându-ți întrebările la care ți-am răspuns deja.

Văzând că sugestiile lui Barbu mă amuțiseră, Simona se ridică și mă bătu încurajator pe umăr:

— Nu-i așa de greu cum sună la prima strigare! Totul e să porniți la drum pe hârtie. La urma urmei, adăugă ea râzând, tu ai venit cu ideea intrării voastre într-o carte.

*

Se împlinea un an de când Barbu, după ce îmi încredințase cu regularitate câte un teanc de foi, scrise cu conștiinciozitate, mi-a adus ultimul capitol. În ceea ce-l privea, el își terminase partea. Venise rândul meu să-mi fac simțită prezența în suita lui de memorii. După ce le-am citit și recitit, captivată de frumusețea arborescentă a evocărilor, de cadența frazelor, potrivite pe ritmul unei muzici lăuntrice inconfundabile, m-am adâncit în amintirile prieteniei noastre, întinse pe mai mult de patru decenii.

Barbu ne vizitase mai des prin 1965-1966, după ce, la Institutul Călinescu, devenise coleg cu tatăl meu, de curând ieșit dintr-o grea detenție. În grădina casei noastre de altădată, la umbra castanilor, Barbu ne vorbea părinților mei și mie despre câte și mai câte lucruri care dădeau serilor de atunci o strălucire de neuitat. Trecea cu dezinvoltura și sveltețea unui balerin de la tonul liric la cel epic sau dramatic, perindându-ne pe dinainte, când cu umor, ironie ori sarcasm, când cu nostalgie, scene din timpurile trăite de el sau de alții, întâmplări aflate în cărțile iubite, închipuiri izvorâte din bogata lui imaginație, reacții la ultimele evenimente literare sau sociale. O clocotitoare vitalitate îi incita mintea să-și întindă ramurile creatoare spre poezie, proză, istorie, critică literară, comentariu politic.

Prin anii '70, în noua noastră locuință din Drumul Taberei, într-o după-amiază „de colecție", Barbu ne-a citit extraordinara nuvelă care dă titlul volumului *Palatul de toamnă.* Vocea caldă, baritonală, acompania melodic cuvintele, în vreme ce gesturile mâinilor, mimica feței, vibrările întregii sale ființe dădeau viață și culoare istorisirii. În compania lui, nu puteam decât să tăcem și să ne bucurăm că eram martorii unui asemenea talent, revărsat cu generozitate asupra noastră.

Am participat în timp la ceremoniile majore care i-au marcat existența: nunta lui cu Simona, botezul fiului lor, având-l ca naș pe tatăl meu, înmormântarea lui Șerban Cioculescu, apoi cununia lui Șerban Filip cu Raluca, în biserica Domnița Bălașa.

Încă de la începutul împrietenirii noastre, Barbu mi-a inspirat încrederea că alături de el eram ferită de primejdiile acelor timpuri de restriște, căci atât firea sa, de o limpezime solară, cât și subiectele încântătoarelor evocări păreau a ridica

un scut de apărare în jurul nostru, protejându-ne de răul din afară, fie chiar și numai pentru cele câteva ceasuri petrecute împreună. Certitudinea mai venea și din faptul că aparțineam aceleiași lumi: tatăl lui Barbu fusese prieten cu bunicul meu patern, apoi cu părinții mei, ca și fiul lui, mai târziu, iar eu moșteneam afinitățile și legăturile afective care ne uniseră de atâta vreme familiile.

Mă impresionau promptitudinea, atenția și căldura cu care Barbu comenta și analiza, în revistele de cultură, poezia bunicului meu, cărțile de istorie literară ale tatei, volumul de amintiri al mamei, romanul și corespondența Piei, scrierile mele, recomandându-le deopotrivă de entuziast cititorilor.

La solicitările mele, venea la Facultatea de Limbi Străine de pe strada Pitar Moș, să participe la ședințele cenaclului studențesc de creație literară, pe care îl conduceam în anii '80-'90. Personalitatea lui fermecătoare, verva, experiența de veritabil artist, dublată de o impetuoasă nevoie de dăruire, aveau o înrâurire benefică asupra tinerelor talente din acea vreme. Clasa, în care se citea mai ales poezie, era totdeauna plină de studenții avizi să o asculte pe nobila călăuză, ce le vorbea despre rigorile artei, ținându-le adevărate lecții de compoziție literară. Barbu se simțea în largul lui printre înflăcărații debutanți, pe care îi încuraja, corectându-i pe alocuri, cu o discretă fermitate, iar mai apoi, furat de amintiri, făcea neașteptate digresiuni, evocând propriile sale începuturi la cenaclul „Lovinescu".

*

Întorcându-mă la textele pe care mi le adusese Barbu, am avut deodată senzația că sunt în posesia unor picături

dintr-o mare de memorii. Descumpănită, m-am gândit să le înmulțesc numărul, să completez fragmentele cu propriile mele amintiri și nu numai, în încercarea de a întregi portretul prietenului meu de o viață.

O sugestie mi-a venit de la eroul romanelor Agathei Christie, Hercule Poirot, care, pentru reconstituirea unui personaj-cheie, culege mărturii de pretutindeni, izbutind, prin acumularea, trierea și asamblarea coerentă a unor detalii, să fixeze personalitatea volatilă a celui urmărit într-o structură-surpriză.

Cum pe mine mă interesau în mod special confesiunile personajului, mi-am concentrat atenția asupra interviurilor și pasajelor memorialistice din articolele și cărțile lui Barbu. Lecturile adiacente au completat unele goluri, mi-au risipit nelămuriri. Pentru a umple lacunele din paginile încredințate mie, mi-a venit ideea să inserez eșantioane din textele consultate, lăsându-l pe Barbu „să-mi povestească" mai mult decât a visat. Sursele acestor inserturi se regăsesc, pe capitole, la sfârșitul cărții noastre.

Pentru a da „naturalețe" dialogului nostru imaginar, am pornit chiar de la spusele lui dintr-o convorbire recentă cu Gheorghe Grigurcu, în care prietenul meu se întreba: „Cum poate un scriitor să îmbine, în mod convenabil, sinceritatea cu artificialul indispensabil artei?" și tot el răspundea: „Să lăsăm ficțiunii realitatea ei, realității – corecția ficțiunii, artei – dilema"[1].

Portrete de familie

— Îngăduie-mi, începu Barbu visător, să sar peste prima întrebare pe care vrei să mi-o pui, pentru că am de gând să te port în timpuri încă și mai vechi, știute doar din spusele alor mei. Într-unul din primii ani de după Primul Război Mondial pătrundeau în amfiteatrul Odobescu al Facultății de Litere și Filozofie din București, în mijlocul proaspeților studenți, un tânăr de înălțime mijlocie și statură suplă, cu o bogată capelură *blond-cendré* și ochi albaștri, în tonul faianței, palid și distins, severinean de obârșie, pe numele său Șerban Cioculescu, și o tânără cu adânci ochi negri, brunetă cu ten deschis, de fel din Roșiorii-de-Vede, timidă, rezervată, pe numele său Maria Iovițoiu.

— Cum i-a atras atenția studentul fetei? m-am furișat în povestire.

— La seminarii, tânărul cu replică acidă și de pe atunci erudit lua cuvântul, adesea spre a contrazice tezele profesorului, cunoscutul estetician Mihail Dragomirescu. Precum cele mai multe dintre colegele sale, Mioara Iovițoiu nu se angaja în acele discuții care luau destul de des un caracter violent. În memoriile sale, Petre Pandrea scrie

scurt: „Șerban Cioculescu a pus gheara pe cea mai frumoasă fată din facultate".

— Să fi fost dragoste la prima vedere?

— Lucrurile n-au mers chiar atât de ușor, replică Barbu îngândurat. Bântuit de teama că nu va fi iubit de colega sa, tata luase în calcul chiar sinuciderea. Iar când fata i-a anunțat părintelui ei intenția de a se logodi cu tata, a luat prima palmă din viață. Un fond secret îi apropiase: amândoi își pierduseră părinții. Tata avea 12 ani când i-au murit părinții. Mioarei îi murise de timpuriu mama. Oricât de grăbit va fi fost geniul speței, a trebuit să aștepte terminarea studiilor universitare ale celor doi îndrăgostiți. După căsătorie, au plecat la Paris, unde tata spera să-și dea doctoratul.

— Cum li s-a părut capitala Franței?

— La sosirea lor, Parisul era, de departe, orașul preferat al tinerimii române, dornică să se perfecționeze profesional, mai numeroasă decât aceea venită pentru distracții sau afaceri. La Fontenay-aux-Roses funcționa o școală românească, patronată de profesorul Nicolae Iorga, care, de altfel, ținea și cursuri în limba franceză. Cursuri pe care le urmăreau câțiva studenți francezi și mulți români. Parisul oferea încântătorul spectacol nu numai al marilor și largilor bulevarde, străjuite de pieptoasele clădiri, tip Haussmann, ci și al aleilor, al străduțelor urcătoare, cu sau fără trepte, pe care tânărul Mircea Vulcănescu le suia cu pas alert – totdeauna având în buzunarele hainei câte un pachet de ciocolată.[1]

— S-a păstrat în albumul familiei vreo poză din acea vreme a viitorilor tăi părinți?

— Avem acasă o fotografie înfățișându-i pe Maria și Șerban pe o bancă, probabil în Jardin du Luxembourg.

Tânărul cu eminesciene plete o privește drăgăstos pe soția sa, în stare avansată de sarcină. Se vede că tânărul e mai departe îndrăgostit, așa cum avea să fie tot restul vieții[2].

— Cum s-a răsfrânt asupra ta dragostea lor?

— Am fost martorul acestei legături indestructibile, pe timpuri bune, rele și cumplite. Rezistența sentimentului la încercările sorții m-a modelat, m-a făcut să duc mai departe tradiția familiei cu încredere și, ori de câte ori a venit vorba în public despre ea, i-am celebrat continuitatea în grădinile Pillateștilor, Goleștilor, Brătienilor, Cantacuzinilor și ale nenumăraților *escu*.

— Și eu am avut norocul să mă nasc în armonia unei familii care a făcut față timpurilor grele grație iubirii, l-am secondat.

— M-am întrebat, adeseori, continuă Barbu, ce s-ar fi întâmplat dacă tata ar fi ținut morțiș să-și ia doctoratul la Paris și astfel șederea în capitala Franței s-ar fi prelungit, dacă părinților mei ar fi început să le placă traiul parizian și ar fi căutat mijloace să-și prelungească șederea cu ani de zile. Să fi revenit în țară, să zicem, prin 1936-'37, poate chiar mai târziu. Cu certitudine, aș dispune, astăzi încă, de un admirabil accent franțuzesc și aș trăi cu nostalgia copilăriei petrecute pe plajele Normandiei, ale Bretaniei[3].

— Care e povestea numelui „Barbu"?

— Mama a propus numele de Mircea, respins de tata pentru proasta ciocnire cu numele de familie: cea, cio. Apoi mama a propus numele de Dan însă și acesta suferea de un viciu similar: Dan Cio. Când a rostit numele de Barbu, tata s-a iluminat. Ca unul care am dat târcoale ocultismului, știu că numele joacă un rol însemnat în destinul

insului – îl specifică. „Bar", în ebraică însemna fiu, acela ce va fi îndestulat cu pâine[4].

— Mie mi-au spus „Monica", după numele eroinei din romanul lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*, i-am explicat, dar mi-ar fi plăcut mai mult să mă cheme „Olguța", care era un personaj cu mult mai captivant.

— Fiind blondă, nu putea să te cheme altfel, replică Barbu, Olguța, cea din carte, era oacheșă.

— Cu care din părinți crezi că semeni fizic mai mult? am schimbat vorba.

Barbu scutură din umeri.

— Am moștenit o egală înzestrare de la amândoi: blond, cu ochi albaștri și nas drept în copilărie, șaten, apoi brunet în adolescență, și mai târziu cu nas borcănat. Stranii modificări ce pot face un fiu să semene mai mult când cu unul, când cu celălalt părinte. De la mama am moștenit un trup robust, de la tata oase subțiri, nu știu de la cine buzele groase și voluptuoase. Într-o fotografie din începuturi[5], apar râzând pe cearșaf, la iarbă verde, între cei trei veri ai mei, cu părul de o blondețe britanică. Într-o poză de la 4 ani, am plete aurii și țin într-o mână, răsturnată cu capul în jos, o puică cu pene pestrițe.

— Îmi place cum îți construiești autoportretul pornind de la citirea fotografiilor, am observat cu un zâmbet.

— Am învățat asta de la Dinu Pillat, tatăl tău, și am ca exemplu predilect portretul pe care i l-a făcut părintelui său. Îngăduie-mi să citez un mic fragment din textul ce m-a inspirat, rosti grav Barbu, luând din bibliotecă volumul.

Găsind după câteva secunde pasajul căutat, începu cu vocea lui catifelat-muzicală:

> În fotografiile de copil până la zece ani, Ion Pillat apare de obicei în costum de marinar. Atitudinea lui este serioasă, aproape gravă. Sub părul lung de fetiță, cu breton pe frunte, privirea ochilor mari are expresia unei melancolii premature pentru ingenuitatea vârstei.

Sau:

> În fotografiile din epoca de licean la „Sf. Sava", îmbrăcat în uniforma de culoare închisă, cu numărul matricol gravat pe marginea unui guler care îi strangulează gâtul subțire, pare strâmtorat. Este tuns chilug, acum cu desăvârșire anodin fără buclele de odinioară. Trăsăturile figurii nu mai prezintă candoarea obișnuită, le vedem alterate de procesul de transformare caracteristic vârstei ingrate. Din întreaga atitudine, se observă că băiatul a ieșit de sub clopotul de sticlă al mediului familial, afișând mici aere de independență și superioritate, ca orice copil ajuns pe nesimțite adolescent…[6]

Aici Barbu se opri, furat de gânduri nerostite. După o vreme, își reluă depănarea propriei povestiri:

— Ai mei au păstrat, într-o cutioară de bomboane de ciocolată marca Zamfirescu, două bucle din părul bălai, împreună cu dinții de lapte. În timp, deschisă de atâtea ori pentru a i se admira conținutul, cutia s-a tuflit, dinții au dispărut, dar zulufii au rămas[7].

— Cum te alinta în copilărie tatăl tău?

— Îmi povestea cum se apleca deasupra căruciorului meu și recita teatral din Arghezi: „Tu nu ești frumusețea spiralelor candide, / În ochi tu nu duci moartea și perlele lichide…", la care eu, auzindu-i tonul tot mai teribil,

începeam să urlu! Odată mi-a dăruit un elefant mare, din pluș, care putea fi călărit[8].

— Când ați plecat din Paris? Cred că erai foarte mic.

— Prin 1929. Aveam 2 ani. Familia a descins mai întâi la București, apoi la Găești, unde pe tata îl așteptau postul de director al liceului și Catedra de limba franceză, iar pe mama, Catedra de limba română. Tata avea pe atunci 23 de ani și povestea cu haz cum, când a dat să intre în liceu, pe ușa profesorilor, portarul i-a pus mâna în piept. Părea un adolescent. Vladimir Streinu și soția lui, tanti Lola – cum îi ziceam noi –, și ea profesoară de franceză, au ales același liceu ca tata.

— Să ne plimbăm puțin prin Găeștiul acelor vremuri, l-am rugat.

— Mai întâi, la Găești[9] era Regia Tutunurilor. Fiind director la RMS – Regia Majestății Sale, bunicul meu, care se ocupa de fabricarea tutunului, devenise mare fumător, fuma 100 de țigări pe zi. În curtea Regiei erau maldăre de tutunuri sortate, care erau, periodic, întoarse de pe-o parte pe alta. Apoi trebuie să știi că Găeștiul era un oraș cu case luxos mobilate și cu un domeniu aparținând familiei Olănescu, avea librărie, cofetărie, fotograf și un liceu mai cu seamă, în a cărui vastă curte mă simțeam în mijlocul lumii[10].

— Vedeai mașini circulând prin partea locului?

— Prin orășel trecerea unui automobil era un eveniment, și nu de toate zilele. Se vânturau în automobil mai ales bărbații politici în campanie electorală. Într-o zi, mașina în care se afla doctorul Angelescu, lider liberal, ministrul școalelor și cel mai bogat om din România, călcă o oaie. Proprietarul fusese mintenaș despăgubit cu una sută de lei. La pornirea mașinii, ministrul nu-și găsea locul: „Măcar

blana să i-o fi luat: o puneam pe jos, în automobil". Liceul din Găești îi purta numele[11].

— Ce mai ții minte din primii tăi ani de acolo?

— Într-o zi, tata mi-a adus un ied fragil[12], care de-abia se putea ține pe picioare. A devenit imediat parte din familia noastră și a crescut sub ochii mei, transformându-se într-o căpriță de toată frumusețea. Găeștiul avea și o parte de sat cu lunci de gălbenele și roiuri de fluturi, cu ogoare în spatele caselor. În curtea casei Murineanu, în care mai apoi am locuit, creșteau caișii cărora Sissi, căprița mea, le rodea scoarța, mai încolo se ridica un pâlc viguros de floarea-soarelui.

— Ce animale ți-ar fi plăcut să mai ai?

— Dorința de a avea un cal mi-a mistuit copilăria. Am călărit o singură dată pe un căluț de munte, când aveam 11 ani. Sunt și fotografiat. Îngrijitorul m-a potrivit în șa, apoi m-a lăsat singur, însă cum căluțul a refuzat cu obstinație să pornească, după o vreme a trebuit să descalec[13]. Fiica mea, Ilinca, are un admirabil armăsar arab, pe nume Shaghia, pe care, din când în când, îl hrănesc cu morcovi, la grajduri. Ilinca mi-a moștenit iubirea pentru cai, câței și motani, pe care, fiind o minunată doctoriță veterinară, îi îngrijește cu nemaipomenită dăruire.

— Ce imagini din Găești te mai urmăresc și azi?

— Pe câmpurile învecinate vedeam uriașe întinderi de pepeni, de bostani galbeni și portocalii, spuse Barbu cu un zâmbet nostalgic. În ultima iarnă la Găești am prins gustul saniei.

— La aceeași vârstă, dar cu 20 de ani mai târziu, cunoșteam și eu farmecul vacanțelor de vară, i-am mărturisit lui Barbu. Stăteam la Miercurea-Ciuc, locul în care bunica

mea paternă fusese trimisă în domiciliu forțat. Ea locuia la o familie de unguri, într-o casă cu o livadă mare de caiși, unde mă jucam toată ziua cu fluturii și florile, în zumzăitul bondarilor și al cosașilor care fremătau în iarbă.

— Eu din Găești mai păstrez în minte vechea clădire a liceului, unde și-au avut la început locuința părinții, urmă Barbu domol. Revăd cu precizie un lung și larg coridor, așternut cu iută, de-a lungul căruia alergam pe o tricicletă[14]. Apoi îmi mai apare o odaie din casa Murineanu[15], o odaie mare, cu podele roșii, prezentând, într-un colț, o adâncitură conică, de scânduri rupte. Se spunea că fostul locatar se spânzurase în acea încăpere, iarna, nevăzut de nimeni și că, înghețat bocnă, trupul căzuse din frânghie în acel loc, provocând ruptura. Era locul meu preferat de ședere. De câte ori intra în cameră mama și mă găsea acolo, mă ridica numaidecât. Îmi amintesc și de o altă cameră mult mai mică, tot a mea, un dormitor cu patul la perete. În casă mai aveam un patefon, marca His Master's Voice, iar alături nu prea multe discuri. Îmi exercitam simțul muzical, scuturând la ureche o cutioară cu ace de oțel pentru plăcile patefonului. Învârteam singur manivela acestuia și, în lipsa părinților, o ascultam pe Amelita Galli-Curci într-o dramatică arie din *Norma* lui Bellini, pe tenorul Schmidt, cu „Funiculi-Funicula", pe Șaliapin în „Luntrașii de pe Volga". Îmi găseam și alte îndeletniciri. Fiind multă vreme singur, învățasem să citesc încă înainte de a îmbrăca șorțulețul, urmărind literele mari din *Universul.*

— De ce erai singur?

— Pentru că părinții mei, amândoi profesori, aveau mult de lucru; tata venea des la București, pentru că participa la întrunirile „Cafenelei literare" și scria. Nu aveau ei

timp pentru mine cât aș fi vrut și atunci mă copleșea melancolia. O bătrână slujnică mai venea să-mi țină de urât.

— Ai învățat la școala din Găești?

— Am făcut acolo doar clasa întâi. Îmi aduc aminte că mama m-a îmbrăcat într-un șorțuleț de pânză, gri cu picățele, care se încheia pe la spate, mi-a legat la gât o fundă albastră și mi-a pus în spinare un ghiozdănaș în care se aflau o tăbliță, un condei, un abecedar și un burete care atârna pe din afară, legat fiind cu sfoară – era din soiul natural ce se culegea de pe fundul mărilor. Pe tăbliță zgâriam cu condeiul linioare paralele – pe cât cu putință – ușor aplecate spre dreapta. Pe la jumătatea anului, la zestrea mea școlară s-a mai adăugat o sticluță de cerneală albastră marca Günther Wagner, care, spontan, a creat o distanță între mine și ceilalți colegi, găiești de baștină. Ei foloseau cristale violete de amestecat cu apă, în vederea obținerii unei cernele de eternă persistență. Costa un leu cornetul. Curând apoi am căpătat un penar, în care sclipeau mai multe peniță. În antaloon, oițe dolofane mă priveau drept în ochi[16].

— Mai ții minte unde îți pregăteai lecțiile?

— Acasă, serile, îmi făceam temele sub o elansată lampă de gaz, model standard, pentru care se aflau totdeauna în rezervă fitile din antal alb. Arunca, circular, o puternică lumină albă, cu totul satisfăcătoare. Lampa din dormitorul părinților avea un abajur de sticlă roz-caramel, pe care se distingea, în relief, conturul celei mai bogate crizanteme.[17]

— Cât de sever era învățătorul?

— Dacă răsturnai cu cotul călimara ce-și avea adâncitura ei în placa băncii, pe palma întinsă, la un energic

îndemn, primeai o lovitură de riglă, în dungă – de neuitat. O sticlă de cerneală de un litru odihnea pe catedră. Răsturnarea ei ar fi însemnat sfârșitul lumii. Spargerea unui geam ridica pentru prima oară în viață problema delațiunii... Erau vremuri arhaice, fără computere în clase și camere video, jandarmi ajutați de bodyguarzi nu ne apărau de atacuri. Învățătorul sosea la școală cu șareta sau cu gabrioleta, în locul traficanților de droguri, un turc bătrân dădea ocoale școlii, oferind rahat – cu posibilități de credit. Eu însumi adunasem fabuloasa datorie de 5 lei, pe care tata a achitat-o, spre uimirea mea, fără să clipească și fără a-mi administra cea mai mică mustrare.[18]

— La școala mea primară din București, mi-am amintit la rândul meu, în colțul din stânga al clasei, lângă catedră, era „un colț viu", unde erau așezate, pe etajere, ghivece cu ferigi și plante verzi curgătoare, iar eu aduceam acolo pisoii culeși de pe stradă, spre supărarea crescândă a învățătoarei. În carnetul meu de note din clasa întâi, doamna Dumitru scrisese părinților mei: „controlați-i ghiozdanul înainte de plecare. Vine cu jucării la școală și nu răspunde la numele «Pillat», când e strigată la catalog". Dar cum era să răspund? Nimeni nu mă striga așa acasă!

— Eu eram mai conștiincios, râse Barbu, totuși pe carnetul de note și frecvență din prima clasă – 10 pe toată linia – scria că „elevul trebuie să aibă o caligrafie frumoasă" – recomandare care îl amuza pe tata. La serbarea de sfârșit de an, imortalizată într-o fotografie sepia, apar cu coronița de premiant pe frunte, alături de părinții mei, pătrunși de importanța momentului. A fost primul și ultimul succes eclatant al carierei mele.

Bucureștii de altădată

— În 1936, începu Barbu, cu satisfacție, familia noastră s-a mutat în capitală, în cartierul Cotroceni, pe strada dr. Turnescu nr. 5, într-o casă nou construită, în stil cubist[1], unde, după cum vezi, locuiesc de 76 de ani. Oare știi că nașterea Cotroceniului se leagă de numele doctorului Carol Davila, proprietar al zonei? El a parcelat spațiul pentru construcția caselor și, de la urmașii lui, tata a cumpărat terenul, prin 1935[2]. Cu două etaje, locuința e larg cuprinzătoare pentru o familie cu un copil și satisfăcătoare pentru două. În atmosfera străzii, populată de mari clădiri în stil tradițional, casa face o figură originală, simpatică, în belșugul curții pline cu trandafiri. În acele timpuri de demult[3], continuă el, un aer proaspăt intra pe geam la deschiderea matinală a ferestrelor, dintr-o curte învecinată se auzea strigătul de zori al cocoșilor, din stradă pocnetul copitelor de cai pe caldarâmul de granit. O căruță înaltă aducea la poartă, și de acolo la ușa casei, blocurile de gheață în toiul verii, pe bogata plantație de cârciumărese din curte, copleșită de plante agățătoare, se întindea într-un colț o plasă uriașă a marelui păianjen cu cruce, din raiul de verdeață sălta câte un brotăcel – într-o zi, auzind

curioase chițăituri, am înlăturat pisica din dreptul unui chițcan – vietate de câmp ce-și apăra viața țipând, în două labe, cu spatele la zid. Zilnic, pe poartă intrau oltenii cu cobiliță, oferind zarzavaturi și fructe, Mihai aducea pește. Nopțile, cucuvăile din podurile Facultății de Medicină convorbeau cu cele de pe streșinile Palatului Cotroceni, în nesfârșite șuete.

— Și noi locuiam într-un vechi cartier al orașului, pe o stradă care urca din Calea Rahovei.

— Îmi aduc bine aminte acea casă a bunicilor tăi materni, la fel grădina umbrită de imenșii castani în care am petrecut atâtea seri încântătoare cu Dinu și Nelli, cu tine, studentă în primul an de facultate la engleză, se înviora Barbu și, ștergându-și cu batista ochelarii aburiți pe neașteptate, se adânci în vremuri și mai depărtate. Citeam, în anii adolescenței, pagini de evocare a Bucureștilor de odinioară, cu apa de băut adusă cu sacaua din susul Dâmboviței, unde era de o divină limpiditate. Cu felinarele de gaz care se aprindeau, romantic, la căderea serii, bucată cu bucată, dintr-o flăcăruie în vârf de par. Cu trăsuri lunecând pe pavelele de granit și mai cu seamă cu săniile străpungând nămeții – încă simt căldura păturii de pe genunchi, ca să nu mai pomenesc de zurgălăi.

— Cum arăta Cotroceniul pe timpuri? l-am cercetat mai târziu.

— Cartier al clasei mijlocii care tocmai se învârtoșa în acei ani interbelici[4], Cotrocenii se aflau sub cota cvartalurilor adăpostitoare ale marilor potentați, nu se comparau cu parcul Bonaparte, cu parcul Filipescu, ori cu Herăstrăul Băncii Naționale, dar urmau de aproape. Aici, un larg bulevard cu nume schimbătoare, după decesul unor

monarhi – în anii cei mai triști a purtat numele lui Petru Groza –, făcea legătura cu centrul, străjuit de falnici castani ce-și uneau coroanele de pe o parte și alta a căii, într-o fantastică boltă. Cartierul era reputat pentru luxurianta lui vegetație și pentru cele mai spectaculoase apusuri de soare din întreaga urbe. Mihail Sadoveanu venea anume să le admire, Ion Barbu, Liviu Rebreanu, doctorul Voiculescu, Ion Minulescu și tot atât de des Adrian Maniu simțeau răcoarea cartierului, când se întorceau din centrul înfierbântat. Mă plimbam adesea prin Grădina Botanică, suiam pe măgura cu mormântul Anei Davilla, mă dădeam cu sania de pe dealul ce se numea Țăcălia, retezat mai pe urmă spre a se construi, pe platforma sa, Academia Militară. Nu pot uita liniștea ce domnea, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în această rezidență de oameni așezați, locuind pe străzi cu nume de medici, în case cu grădini în care vântul legăna pâlcuri de cârciumărese – ah! parfumul de pe urmă al straturilor de regina-nopții în vântoasele seri de octombrie! Sau ultimul boboc de trandafir, la jumătatea lui noiembrie. Sau iedera verde sub zăpada ce se topea... În anii mei școlari, numele anotimpurilor se scriau cu majuscule – obicei boieresc, dacă nu ploconire la cea mai vorbită limbă a vremii, cea franceză. Dintre toate, cel mai sărbătorit anotimp era Primăvara, al renașterii naturii, al unor noi, plăpânde, dar cât de verzi frunze, făgăduind soare și luni întregi de binefăcătoare căldură.

— Mie îmi e mai dragă Toamna, i-am mărturisit.

— Și mie, se bucură Barbu. De mic, cel mai mult mi-a plăcut Toamna[5], cel puțin în primele două treimi ale ei – Toamna dimineților cu soare în crucea cerului,

luminos pe cel mai albastru cer, cu văzduhuri agreste, iar pe la începutul lui noiembrie cu magnificele cromatici în galben, roșu, mov pe coastele urcătoare ale măgurilor, în peticele de pădure ale șesului. Iar în curți, straturile de regina-nopții, clătinate de zbuciumul vânturilor de seară, slobozeau cel mai tare miros de floare a grădinilor – și cel mai iubit. Domneau, mai cu seamă, florile de târziu ale Toamnei, diminețele roșii, crizantemele imperiale cu petale mai fine decât aripa libelulei, aurii, albe până la transparență, cu acel iz puternic învingând primele rafale de frig. Iar acestea, tot diminețile, la deschiderea ferestrelor stârneau o poftă de viață, de împlinire, de făpturi, pe care nici un alt anotimp nu o cunoștea, când se înfiripa acel sentiment liniștit triumfal, tonic, în deplina senzualitate a percepției clipei. Mă simțeam parte a unui mister asupra căruia nici o culpă nu apăsa, în păcătoasa condiție a omului. Și chiar lanțul de ploi care mă închideau în cămările tot mai reci, își avea șartul lui – dacă nu tocmai farmecul, pe vremea largilor umbrele ce mă ocroteau din toate părțile. Era vârsta când, citind titlul cărții lui Tudor Arghezi *Ce-ai cu mine, vântule?*, îi intuiam doar mângâindu-i copertele aurii torsul existențial – și când aflam, cu înțelegere, că Toamna era și anotimpul când mureau tuberculoșii – poeți și proletari – pare-se în urma acelei sete de viață caracteristică maladiei, curmată de umezeală, frig și întuneric. Dintr-o copilărie ocrotită țin minte descărcarea lemnelor de foc – singura traducere în versuri pe care am încercat-o vreodată a fost aceea din Baudelaire: *„Bientôt nous plongerons dans les froides ténèbres...“* cu sunetul butucilor căzând pe caldarâm.

— Era și anotimpul când bunica mea făcea dulcețuri, punea murături, fierbea compoturi…

— Bineînțeles, se învioră Barbu, vorbim de Toamna gospodărească, sezonul corespunzând zicalei „Toamna se numără bobocii", Toamna pregătirilor pentru apropiatul asediu al iernii. Cu acesta nu era de glumit într-o lume care se troienea cu lunile, la cheremul săniilor, al viscolelor, iubită de cei puternici, lunecători pe schiuri și suflători pe nări de aburi fierbinți. Cât privește Toamna gospodărească, ea începea în momentul când legumele, zarzavaturile, fructele se aflau în cel mai fast ceas al înfățișării, în acea bogăție de culori specificată de faptul că sunt de mâncare. Casele se transformau în ateliere sau laboratoare. Prin curți, în mari cazane, se fierbea bulionul, care se trăgea apoi în sticle smolite la dop – căci trebuia să reziste o întreagă iarnă. În pivnițe – o casă fără pivniță era de neconceput – se curățau butoaiele pentru murarea verzelor – ați gustat moarea de curechi? –, se spălau damigenele pentru murături, se aranjau lăzile cu pământ pentru morcovi, sacii pentru cartofi și ceapă. O încăpere anume găzduia rafturile cu sticle de vin, butelcile cu țuică. Pe mașinile de gătit – cu lemne, cele mai multe – se preparau șerbeturile, marmeladele, magiunurile, pasta de gutui, o activitate care agita până la epuizare partea femeiească a casei. Gospodine de prima mână produceau conserve la domiciliu, umpleau borcane cu zacuscă, tocau mânătărci, murau ciuperci, într-o întrecere care le antrena onoarea[6].

— Dar bărbații cum participau la pregătirile de iarnă?

— Soți grijulii aduceau acasă buteliile de porto și gin ale fabricii Zwack din Arad, lichiorurile casei Julius Meinl, cutiile de macrouri fabricate la Buftea de un prinț în bunele

grații ale reginei. Cei care nu posedau podgorii cumpărau vinuri de la Rhein sau de la Mott, mari producători, sau produceau în bătătură vin de măceș.

— Ce se gătea numai în casă?

— Se cocea alba franzelă, dar se consuma și cea de la Gagel sau de la Herdan care era gustoasă, cozonacii se preparau numai și numai în casă. Ca și coliva, de altfel.

— Și în cămară ce punea gospodina?

— În cămară se rânduiau lădițele de zahăr cubic – cel tos era o raritate –, sticlele cu ulei și oțet – marca Cocoș, dar mai era și un oțet Urdăreanu! –, piperul, boiaua, pungile de făină și mălai, totul bine ambalat și dispus în spații adecvate, trebuiau să îngăduie clanului familial să petreacă săptămâni fără să iasă din casă, mai primind și oaspeți, la o adică. În plină iarnă, acoperită de zăpadă până la ferestre, casa era o fortăreață pregătită pentru cele mai aspre asedii. Gurmanzi, gurmeți, consumatori afiliați dietelor nu se puteau plânge de lipsuri. O glumă a tatei suna așa: „Luați, gustați, nu vă uitați că nu este".

— Ritualurile gospodărești ale toamnei sunt pe cale de dispariție la noi.

— Cumplitele zvârcoliri ale istoriei au șters de pe fața pământului chibzuitele socoteli ale părinteștii generații, se întunecă Barbu. A ieși cu sacoșa la cumpărături zilnice, a te întoarce cu câteva legături de zarzavat – garantat din import – și cu un număr impar de pachețele conținând strict hrana zilei în curs e un obicei generalizat ce nu miră, necum scandalizează pe nimeni. Progresele tehnicii le-au despovărat pe gospodine de ceea ce le făcea de neînlocuit. Ele robotesc mai departe, dar prin birouri, laboratoare,

fabrici, agenții. A ști să pună apă la fiert este ceea ce se poate pretinde, obiectiv, unei consoarte. Restul se negociază[7].

— Mie îmi convine, am zâmbit.

Barbu nu-mi luă în seamă intervenția. Cufundat în reverie, continuă liric:

— Bucureștii mirosurilor de mâncare ieșite pe un geam, Bucureștii cârciumilor și birturilor populare, orașul în care puii de găină se tăiau la colțul străzii, iar olteanul cu cobilița aducea peștele încă zvâcnind la poartă, în timp ce blocurile de gheață soseau cu camionul cu cai. Aș putea apoi să-ți vorbesc ceasuri întregi despre finețurile de la Dragomir Niculescu, despre mezelurile de la Rocus și Pațac, despre șunca cu silitră, preparată în casă, de băcăniile pe a căror firmă scria *coloniale și delicatese* și unde icrele de Manciuria se luau cu polonicul dintr-un butoi...

— Hai să schimbăm subiectul, că prea îmi lasă gura apă după toate câte mi le aduci aievea sub ochi. Mai bine povestește-mi despre viața orașului, despre cinematografele de altădată, l-am rugat pe Barbu, care rămăsese pentru câteva clipe cu ochii în gol.

— În vacanțe, începu el după o vreme, tata mă lua de mână și mă ducea la cinematograf, în matineu[8]. Simpla pătrundere în sala cinematografului Capitol, pe bulevardul Elisabeta, promitea delicii. Cinematograful era nou, cu scaune somptuos îmbrăcate în catifea roșie, sala era aerisită. De neuitat mi-e primul film din *Silly Symphony,* suita serialelor proaspăt ieșite din studiourile lui Walt Disney. O puzderie de Mickey Mouse coborau în trombă o măgură, de-a dreptul spre noi, cei din sală, într-o frenetică zbenguială. Cum să nu te entuziasmezi? În alb-negru, profilele micilor eroi ce lunecau pe săniuțe păreau a scrie

o epopee. La un alt spectacol ni se împărțise, de la intrare, câte o pereche de ochelari, cu o lentilă verde, alta roșie. Se perindau scene în relief de acest fel: cineva apuca o creangă de care atârna o cobră încolăcită – și ne-o azvârlea în nas. Întreaga mulțime de spectatori făcea gestul firesc de a se da înapoi, și anume numaidecât. O locomotivă în cea mai mare viteză se arunca asupra mea și, desigur, mă feream.

— Ce filme rulau prin '37-'40?

— Cinematografele de cartier dădeau pe zi câte 2 filme: un film cu drame sentimentale, pentru femei, și un film cu lupte între pieile-roșii și cowboy, pe tărâmuri necunoscute, vezi *Tigrul din Esdenapue* sau *Piratul negru*, pentru bărbați. Un exemplu din prima categorie era un film în care juca marele actor Akim Tamiroff, în rolul unui casier[9] ducând cu sine o valijoară cu banii băncii la care lucra. În tren, e drogat de niște tineri ce-i fură banii. Omul nu mai are curajul să se întoarcă acasă, devine cerșetor, pierzându-se în mizerie. După ani și ani de pribegie, se întoarce într-o noapte de iarnă să privească de afară, pe geamul casei sale, pe care-l șterge de gheață într-un colț. Își vede familia adunată în jurul mesei, pe băieți, ajunși bărbați în toată firea, pe soția lui care varsă din pahar câteva picături de vin pe podea, în amintirea celui demult dispărut. În timpul vizionării se auzea în sală țăcănitul genților din care doamnele își scoteau batistele. Un exemplu pentru cea de a doua categorie era un film cu cowboy despre orașele americane în construcție, cu coloniștii plecați de lângă familii, în goana după aur, și cu maleficele piei-roșii care atacau, în absența lor, locuințele lipsite de apărare. Săgeți de foc incendiau casele de chirpici, în vreme ce un copil pleca pe furiș să anunțe armata, aflată la zeci de

kilometri depărtare. Femeile începeau să tragă cu puștile de la ferestrele arzânde și, când totul părea pierdut, apărea în trap, apoi în galop, cavaleria federală, la vederea căreia spectatorii se ridicau în picioare aclamând și aplaudând.

— Ce reacții vii! m-am minunat.

— Îmi aduc aminte că, la un film cu Stan și Bran, lângă mine era o duduie superbă, pe care nu îndrăzneam s-o abordez. La un moment dat a râs atât de tare încât, în culmea hohotirii, mi-a ars o palmă pe genunchi de am sărit în sus de durere. Spectatorii, pe vremea aceea, reacționau direct, erau spontani și participau cu toată fibra lor la întâmplările de pe ecran. O fotografie[10] din acei ani ne înfățișează pe tata și pe mine, trecând în grabă, pe bulevardul Elisabeta, prin dreptul Cercului Militar, tata într-un pardesiu lung, eu, în pantaloni scurtați și cu o caschetă pe cap. Mai sus de cinematograful ARPA, de-a lungul unui zid se zărește scris cu litere mari: „Femeia, eterna poveste".

— Cum era prin localurile de odinioară?

— Câteodată, trecând peste protestele mamei, care vedea în cafenea un loc al perdiției și al ratării, tata mă lua cu el la Capșa sau la Corso, pe Calea Victoriei, unde mă prezenta drept un Cioculescu, ediție îmbunătățită și adăugită. Caracteristica localului era că toți consumatorii păreau a se cunoaște bine între ei, schimbau locurile la mese, pe când chelnerii aduceau boluri metalice cu șvarț, un fel de cafea diluată. Mă sufoca nesuferitul miros de țigări de foi ce încețoșa atmosfera, preferam localul Herdan, unde, contra 7 lei, puteai servi oricare din sandviciurile expuse în vitrine de sticlă. Se chema că iei un aperitiv, obicei împotriva căruia, deopotrivă, mama protesta cu vehemență. Era perioada când, după-amiezile, lumea bună a Bucureștilor

parcurgea în sus și în jos Calea Victoriei, într-un ritual consacrat, deci fără grabă sau scop[11]. Pe când pe stradă se încrucișau trăsuri cu automobile, într-o tot atât de vie aglomerație. Bucureștilor li se spunea Micul Paris, și nu doar de către cei ce-l locuiau. Oraș vesel, frumușel, fără noxe, totuși în plină dezvoltare, apărat de scuturi de pădure și aerisit de o centură de lacuri recent asanate, Bucureștii creșteau pe verticală[12].

— Cum se reflectau stările sociale pe cartiere?

— De la nobila dignitate a parcului Bonaparte, a bulevardului Dacia, a rondului Lahovary, la capătul de linie al tramvaiului 16, oprind într-un pitoresc cartier străjuit de o cruce de piatră, de la vilele de pe țărmurile lacului Herăstrău la căscioarele feroviarilor din Giulești, stările sociale se delimitau, s-o spunem, tăios. Și întocmai cum un strat nou de grosime se adaugă în fiecare an arborilor, și orașul se îngroșa. O bună și veche prietenă din exil, Vivi Vulcănescu, își luase rămas-bun, la plecare, de la un copăcel de la Șosea, pe care-l îndrăgise, poate în plimbări sentimentale. Îl căutase, la o scurtă revenire acasă, după 40 de ani, și-l regăsise copac bătrân, pe ducă[13].

— Asta e ceva rarisim, m-am mirat, după cât s-a mutilat peisajul Bucureștilor. Casa în care am copilărit eu, de pildă, a pierit, în anii '80, sub buldozere, împreună cu tot șirul curților și grădinilor ce înconjurau locuințele de pe strada, și ea dispărută, azi.

— Și în Cotroceni s-au schimbat multe, totuși cartierul mai există. S-a dus însă liniștea patriarhală, s-a ciuntit bezmetic vegetația, s-au tăiat pomi, s-au năruit case...

— Aș vrea să știu dacă războiul trecut a lăsat vreo urmă pe aici.

— Oh, a fost ceva cumplit, își aminti cu un fior Barbu. Era o dimineață înaltă, senină pe 4 aprilie 1944[14]. În parcul Facultății de Medicină înfloriseră cornii, prin curți, magnoliile. Împreună cu Dinu, fiul profesorului de anatomie artistică, medicul Horia Dumitrescu, pășeam pe poarta Grădinii Botanice, aflată în apropierea casei noastre. Eram dornici să tragem în nări primele miresme ale primăverii, de la violetele, viorelele, ghioceii de la sine răsăriți lângă tăblițele unor plante ce aveau să încolțească mult mai târziu. Chiar atunci însă se sună alarma, făcându-i pe vizitatori să se grăbească, la îndemnul paznicilor, spre adăpost. Părea să fie doar un exercițiu, dar și să fi fost o alarmă adevărată, ce putea să însemne un bombardament? Cele sovietice nu se dovediseră a fi mare lucru.

— Și voi ce-ați făcut? l-am întrebat cu sufletul la gură.

— De ce să intrăm în adăpost, într-un șanț umed, într-o tranșee săpată în lut, când nici tunarii nu erau la datorie? Pe muchia de deal a Grozăveștilor, se zăreau tunuri antiaeriene fără servanți în jur. Mai bine s-o luăm spre casă, dacă polițiștii nu ne opresc în stradă. Am mărit pasul când, brusc, cu ruptură, pământul ne fugi de sub picioare, sub efectul unei explozii generale, zdruncinătoare ca un seism. O cascadă de bufnituri, de o sonoritate incredibilă, trecând nu numai prin urechi, ci și prin fiecare fibră a trupului, ne scutură, într-un vacarm ce sporea, spărgând, la propriu, aerul. Erau bubuituri ce loveau solul în cutremurare, altele care, în grupuri, fărâmau văzduhul. Se petrecea un bombardament, cu replici ale artileriei antiaeriene, unul fără nici o asemănare cu ceea ce trăiserăm. Cuprinși de panică, am luat-o la goană amândoi, spre ieșirea din Grădină. Fulgerător, vederea ne fu atrasă de unul dintre cei mai

bătrâni copaci ai pajiștilor, o plută, pe care doar o horă l-ar fi putut cuprinde, care zăcea, cu rădăcinile în sus, lângă o groapă din care încă mai sărea pământul. Crucificat pe poartă, portarul grădinii părea că o păzește mai departe, în stradă leșul unui măgar începuse să se umfle.

— Ce s-ar fi întâmplat dacă, după încetarea dezastrului, nu te-ai fi întors imediat acasă?

— Mama ar fi strigat: „Barbu, unde e Barbu?"„Dar unde se dusese, doamnă?" ar fi întrebat-o o trecătoare. „ În Grădina Botanică." „Atunci duceți-vă acolo, că peste adăpostul de lângă seră a căzut bomba. Au pierit cu toții. Sunt 70 de morți."

— A fost o minune că nu v-ați refugiat împreună cu ceilalți vizitatori ai Grădinii!

— Îngerul m-a vegheat atunci. Cât despre Bucureștii de astăzi[15], se întunecă Barbu, după un răstimp de tăcere, sunt pe punctul de a-și pierde conștiința de sine, după amputările din perioada comunismului și după operațiile cosmetice din zilele noastre. După ce un șir de edili au eșuat lamentabil în a-i restitui vestigiile istorice – sau, măcar în a-i păstra fizionomia. Scump, cândva în sentiment, orașul nostru a devenit acum exorbitant de scump pe metru pătrat. O fotografie luată de sus ar înfățișa o urbe lipsită de oameni, dar înțesată de automobile, ca de o gigantică invazie de goange „bară-n bară". Iar pe fiecare arteră comercială – o agenție de schimb valutar, o farmacie, o bancă și un market. Străinul în trecere va constata că, dis-de-dimineață, bucureșteanul schimbă valută, cu banii obținuți cumpără doctorii, alifii, balsamuri, dar mai cu seamă antidepresive, apoi trece pe la bancă, unde obține un împrumut ce-l angajează pentru restul vieții.

— Vezi ce bune sunt amintirile și ce bine e că le pui pe hârtie! am încercat să-l consolez. Cei care le vor citi vor întrezări din povestirile tale farmecul de altădată al locurilor prin care trec zilnic, indiferenți.

— Locurile și omul călătorindu-și înfățișările prin vremi, rosti Barbu pe un ton muzical, dând frazelor cadența unor versuri. Și eu sunt, iată, un peisaj în continuă schimbare: un tom de amintiri, susținut, mai întâi, de poze alb-negru, apoi color, aduce în prim-plan pe copilul serafic, pe urmă pe adolescentul bântuit de fantasme erotice, pe tânărul întâmpinând zările pe culmile muntelui Venerii, pe maturul cu început de chelie, ținându-și în brațe, înduioșat, copilul, apoi pe sexagenarul robust, pe septuagenarul verde, pe octogenarul lăudat pentru cât de bine se ține[16].

Granpa

— Aș vrea să-ți vorbesc despre un om de seamă, pe care mă tem să nu-l înghită neantul, atunci când eu nu voi mai fi, rosti Barbu așezându-se mai comod în fotoliu. Dacă știu, fie și în parte, ce am moștenit de la părinți, ignor cu ce m-au dotat ereditar bunicii, străbunicii, până la strămoșul Stanciu Mazilu, zis Cioc. Dar îmi recunosc trăsături de la singurul bunic cunoscut, Gheorghe, Granpa, în limbajul nepoților, Tătăică, în cel al copiilor săi.

— Cât de bine ai putut să-l cunoști?

— Chiar îndeaproape și cred că l-am intuit în întregime, cu toate că avea, în ciuda umorului, o fire mai degrabă închisă. Înalt, uscățiv, cu fața prelungă și nas puternic, cu cocoașă, Gheorghe Iovițoiu era oltean din Gorj. Bunicul, poate străbunicul lui, fusese preot într-o localitate românească de dincolo de Dunăre, în Serbia. Popă fiind, dăduse o palmă dascălului, care căzuse și murise. Înspăimântat, vinovatul trecuse Dunărea în Țara Românească, unde căzuse în țărănie. Aici, după obiceiul vremii, avusese mulți copii. Autodidact, Gheorghe Iovițoiu își depășise condiția. Arendaș de mare anvergură, administra moșii, păduri, avea mori și, tânăr fiind, devenise proprietarul

uneia din cele mai frumoase case din Roșiorii-de-Vede, unde locuia. Fundamental cinstit, se bucura de respectul, de iubirea chiar a țăranilor de pe moșiile pe care le exploata. În timpul răscoalelor din 1907 nu fugise de pe moșie, rămăsese acolo, convingându-i pe țăranii răsculați să nu treacă la devastări. La sosirea armatei, a fugit în codru, împreună cu sătenii, spre a nu fi arestat, ca instigator, caz unic în analele răscoalei.

— Și bunica ta?

— Bunica mea, Victoria, născută Oprescu, a avut cu el patru copii, dar la cel de-al patrulea tânăra mamă a decedat, împreună cu pruncul. Granpa nu s-a mai recăsătorit, și-a crescut singur copiii, pe care, la vârsta școlară, i-a trimis la București, în gazdă la prieteni de încredere, mai precis, la familia Cristoman, de pe Strada Iancului. Om luminat, și-a ținut copiii în școlile cele mai înalte, pe mama, la Școala Centrală de fete și apoi la Universitate, pe tanti Paula, la un pension de lux, pe unchiul Costică, la studii în Marea Britanie.

— Trebuie să-i fi fost greu să rămână singur.

— Da, îi era urât în casa goală, prefera să doarmă în magazia acesteia. Prin 1945, la dărâmarea magaziei, din ușorul ușii a sărit, în perfecte condiții de păstrare, o splendidă pușcă de vânătoare. De care cei de față n-au știut cum să se descotorosească mai repede. Vânător singuratic, pleca în pădure iarna, nu ca să împuște, ci ca să privească fie trecerea lupului, fie hora iepurilor, pe zăpadă. Poveștile lui vânătorești nu se încheiau cu trofee. Odată, pe vreme de toamnă târzie, găsise în frunziș un șarpe amorțit. Îl luase, punându-l în mâneca întoarsă a paltonului. La întoarcerea acasă, îl chemase pe vătaf, un grec, rugându-l să-i scoată

batista din mâneca paltonului – el având mâinile înghețate. „Domnu' Gheorghe, Domnu' Gheorghe, vrei să mă omori?", țipase grecul, trezindu-se în brațe cu șarpele, care, dând de căldură, începuse să se miște. Motanul casei, roșu, pe nume Ursulache, era un corci dintr-o pisică sălbatică, pripășită de Granpa. Un curcan, numit Kukuzeff, își trăia bătrânețile asigurate în curtea din dosul casei. Kukuzeff, de la Kutuzov?

Barbu se întrerupse din povestit, ațintindu-și privirile pe fereastra prin care venea înserarea. După câteva clipe continuă cu glasul molcom:

— Când trupele germane se pregăteau să intre în Roșiori, o patrulă de ulani a fost trimisă în recunoaștere, în oraș. De la o fereastră, cineva a tras un glonț într-un ulan, ucigându-l. La ocupare, comandamentul german i-a convocat pe notabilii orașului, pretinzând suma de cinci sute de mii de lei, amenințând că, dacă acești bani nu vor fi vărsați până la apusul soarelui, orașul va fi distrus prin bombardare. Cei mai mulți dintre bogătașii urbei fugiseră, înainte de căderea orașului, rămăseseră numai doi, Granpa și Traian Arizan, mare proprietar de mori în județ. Ei au dat banii, pe care nu i-au mai văzut, firește, niciodată înapoi.

— Bunicul tău făcea politică?

— Nu, dar păstrase, în România întregită a votului universal, cartea de alegător din vremea votului cenzitar. Vorbea cu respect de C.A. Rosetti, pentru că acesta, bărbat politic de prim rang, murise sărac – se făcuse chetă pentru înmormântarea lui. Granpa avea o vorbă ce se auzea frecvent la noi în casă: „Așa te învață!" În București, cred, prin '35-'36, pe când trecea pe caldarâmul străzii, în

apropierea unei biserici, pe stradă apăruse mărșăluind cu pași țopăitori un grup de lăncieri – trupă de șoc a partidului goga-cuzist. Temându-se să nu fie luat drept evreu și bătut, de cum ajunsese în dreptul bisericii, Granpa își făcu cruce. „Așa te învață!", îi strigă cineva din rândurile mărșăluitorilor. Nu ținea la viață, dar voia să prindă sfârșitul războiului. S-a stins în 1941, septuagenar. A fost primul mort pe care l-am văzut.

— Mai ai vreo poză cu el?

— Da, dintr-o fotografie de demult mă privește, fără o expresie anume, un bărbat tânăr, cu un câine la picioare. Se numea Nini și îi îndulcea singurătatea. Dar nu dormea în camera stăpânului. Glasul lui Granpa se altera când îmi povestea cum, într-o noapte, Nini zgâriase ușa cu disperare, timp îndelung, ca să intre în dormitor. Hotărât să nu încalce regula, Granpa nu-i deschisese. Îl găsise, în zori, mort, în prag. În ultimele ceasuri de viață, câinele voise să fie lângă ființa cea mai dragă lui. Granpa nu putea să-și ierte faptul că nu-i deschisese, că Nini nu-i murise în brațe.

— Ce crezi că moștenești de la bunicul tău?

— Puterea de a fi de unul singur în momente dificile, dar și neplăcerea atingerii, a topirii în masă – până la a fi singur în doi, în clipe numai de mine știute.

Unchiul Radu

— Aș vrea să-mi completezi galeria portretelor de familie, povestindu-mi despre fratele tatălui tău, Radu Cioculescu.

— Dacă Șerban – Nelu în copilărie – căzuse în spița Ciocilor, semănând mai mult cu bunicul Ștefan decât cu părintele său, bălai, cu ochi albaștri și carnație delicată, Radu, fratele mai mare, brunet, masiv, musculos, cu ochi negri pătrunzători – căruia tata îi zicea „țiganul împărătesc" –, se înscria în vița Millotenilor severineni, vechi boieri pe linia bunicii materne, Cernătească – Urdariancă. Radu era copilul care, încălcând interdicțiile, era lăudat pentru poznele sale, pe când Nelu era pedepsit cu orice ocazie, fie și numai preventiv.

— Ce educație au primit cei doi frați?

— Crescuți cu bonă, copiii au vorbit întâi limba germană, apoi pe cea natală, învățând de la părinți și limba franceză. Brusca dispariție a acestora, pe când cei doi frați intrau în adolescență, ca și izbucnirea Primului Război Mondial, le-a modificat cursul existenței. Turnu Severin era pe atunci oraș de graniță, iar Șerban scria poezii patriotice, vestindu-i consulului austriac apropiata pieire

a imperiului („Și-asta chiar peste un an / Scumpe consul-șobolan"). Fratele mai mare, cercetaș încă, nevârstnic pentru înrolare, și-a ascuns situația, urmând trupele noastre în retragere, în Moldova.

— Aș vrea să mai știu ce înclinații aveau ei în adolescență.

— Mari iubitori ai lecturii, ambii aveau talente artistice, pe care, în spiritul vremii, le exersau fără gând de profesionalizare: Radu, ca muzician, tata, ca desenator. Mai târziu, tata a ales, ca studiu universitar, filologia, iar Radu, chimia. Student strălucit, Radu fusese numit asistent de către profesorul său, în cel de-al treilea an de facultate. Dar în scurt timp, Radu a renunțat la studiul chimiei și s-a dedicat științelor economice. Mai târziu a fost numit subdirector al Operei din Cluj și a fost acceptat imediat în mediile închise ale provinciei – în societatea aristocrației maghiare – cea melomană, cel puțin. Avea și avantajul că era un bun vorbitor al limbii germane.

— Ți-a povestit ceva din acea perioadă?

— Mi-a spus cum, invitat la castel de către un conte, acesta-i arătase sălile, tablourile, portretele de familie, deasupra cărora erau așezate trofeele de vânătoare. „Aceștia sunt strămoșii mei", îi arătase contele, indicând cu mâna spre portrete, iar pe urmă, mai sus: „Și acestea, coarnele de la ei".

— Mi se pare că unchiul tău a avut o căsătorie romantică...

— Om de club, mason convins, deci înclinat către prieteniile bărbătești, s-a însurat cu o cântăreață de operă, frumoasă, cu temperament furtunos – rusoaică-evreică, fugită în adolescență din raiul sovietic. Se numea Eugenia

Babad, născută Safir. O curtase și Ion Marin Sadoveanu, care-i scrisese un maldăr de scrisori – aflate acum în portofoliul Bibliotecii Academiei. Era o bună interpretă de lieduri și o persoană dificilă în relații, cu acea fire slavă care te acceptă spontan și când te aștepți mai puțin te trimite în neant, fără recurs, în virtutea celei mai personale dintre logici… dar unchiul Radu o atacase frontal.

— Ai văzut-o vreodată în spectacol?

— Da. Muziciană rafinată – tanti Gynn fusese angajată la Opera din București, unde am văzut-o, în copilărie, în *Hänsel și Gretel*, în rolul vrăjitoarei, cu un nas uriaș de carton, care m-a interesat mai mult decât restul spectacolului, iar mai târziu, în rolul Azucenei. Cei doi soți frecventau concertele anuale de la Salzburg, până la ocuparea Austriei de către naziști. Fotografii din vremuri bune ni-i înfățișează în costume tiroleze – pe unchiul Radu, în pantaloni scurți, cu bretelițe, lângă un havuz în lacrimi.

— Cu ce se ocupa unchiul tău pe atunci?

— Era secretarul de redacție al *Revistei Fundațiilor Regale*. Când pleca la Salzburg, îl lăsa în locul său pe Mihail Sebastian, prilej pentru presa de dreapta de a-l ataca – cum de nu găsise un românaș de-al nostru, în schimb –, aducând vorba de „dinastia Cioculeștilor" la *Revista Fundațiilor*, unde Șerban Cioculescu deținea una din cronicile literare. Cum cel de-al doilea secretar redacțional era Camil Petrescu, preocupat mai mult de propria-i operă, grosul muncii îi revenea unchiului Radu, care-și îndeplinea cu rigoare sarcinile, pretinzând colaboratorilor permanenți aducerea în termeni precizați a cronicilor. Când a întârziat cu o singură zi să aducă textul, Șerban Cioculescu a lipsit din numărul revistei. În acei ani, Radu Cioculescu

a tradus în românește *Legăturile primejdioase* ale lui Choderlos de Laclos, *Dialogurile asupra comandamentului* de André Maurois, *Viața lui Stanley*, un roman de Jakob Wassermann.

— Ce părere avea Mihail Sebastian despre unchiul tău?

— În *Jurnalul* său, îl considera pe Radu Cioculescu drept singurul român radical din câți cunoștea – și cred că nu greșea. Avea, de altminteri, în comun cu unchiul Radu dragostea pentru opera lui Marcel Proust, despre care, printre primii la noi, a scris. Radu Cioculescu a început traducerea în românește a scriitorului francez și, cu spiritul decis care-l caracteriza, a și dus-o la bun sfârșit. Nu a fost o treabă ușoară, nu doar din cauza dificultăților textului, ci și a împrejurărilor în care a lucrat.

— Dă-mi mai multe detalii, l-am rugat.

— Mobilizat, în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, Radu Cioculescu era căpitan în rezervă; eminentul artilerist ducea, prin stepe, un transport de cai către Stalingrad, iar în ceasurile de odihnă cobora de pe șaua calului mașina de scris și, cum găsea o masă, se așeza și începea să traducă.

— Vă veneau vești de la el în acel timp?

— Ostil războiului și alianței cu Germania, ne scria cărți poștale cu observații acide, cărora tot el le aplica ștampila de cenzură. Ceea ce nu l-a împiedicat, dimpreună cu alte probabile manifestări, să-și dea pe față sentimentele sale democratice. În consecință a fost trimis în lagărul de la Târgu Jiu. Acolo, dacă e să-i dăm crezare lui Zaharia Stancu, Radu Cioculescu era spaima legionarilor, cărora le făgăduia scurtarea cu un cap. Când, cu ani mai târziu, într-o conversație de salon[1], Gheorghe Gheorghiu-Dej a emis,

spre uimirea convivilor, unele aprecieri asupra operei lui Proust, dictatorul a explicat că-l ascultase, în lagăr, pe Radu Cioculescu, vorbind despre *În căutarea timpului pierdut.*

— Ca să vezi ce mică era lumea!

— O asemenea epistolă, scrisă unui amic politic țărănist, cu rugămintea de a fi transmisă lui Iuliu Maniu, conținea date asupra asasinării evreilor de către trupele noastre. Epistola a fost dată publicității în zilele postrevoluționare.

— Avea nu numai curaj, ci și probitate, am reflectat.

— Același spirit radical l-a determinat să rămână lângă generalul Rădescu până la capăt. Cum unchiul Radu deținea, după 23 august 1944, funcția de administrator delegat al Radiodifuziunii române, dăduse pe postul național discursul primului ministru, incendiar la adresa ocupantului sovietic și a uneltelor acestuia, care forțau luarea puterii. Iar apoi mai pusese o dată discul, reluând emisiunea.

După câteva clipe de îngândurare, Barbu reluă firul povestirii:

— Tot pe atunci, unchiul Radu reînființase orchestra Radio, numindu-l dirijor pe bunul său amic Matei Socor. În concertul de deschidere, mi-a dat o lojă. Sosind din timp am găsit-o totuși ocupată de un tânăr cu puternice trăsături armenești și de o pereche de persoane mai în vârstă. M-am așezat, în tăcere, pe ultimul loc rămas liber, în timp ce, cu spume, Matei Socor, atacându-l viforos pe Radu Cioculescu, cerea imediata sa demitere. În starea de furie în care se afla nu m-a zărit. Cu voce mică mi-am cerut scuze de a lua loc în lojă, care, de altfel, îmi fusese destinată, și m-am prezentat. Am aflat astfel că domnul în etate era compozitorul Andricu. Socor părăsi brusc loja, pe când

Andricu se adresă soției sale, în franțuzește: „Quelle manière de parler chez ce Socor". Relatându-i scena, unchiul Radu n-a vrut să-mi dea crezare, într-o asemenea măsură credea în solidaritatea umană. Mă iubea, se gândea la viitorul meu, obținuse astfel licența unei mari firme americane de radio, pe care se gândea să mi-o treacă. Apoi a ținut să-mi împărtășească idealurile sale masonice.

— Cu cine mai împărtășea aceste idealuri?

— Fiind un convins francmason, unchiul Radu era în loja bucureșteană Meșterul Manole, căreia-i aparțineau și Victor Eftimiu, și compozitorul și dirijorul Theodor Rogalski.

— Ce șanse ai fi avut ca mason? l-am iscodit curioasă.

— După 23 august 1944, masoneria, interzisă de regimurile de dreapta, se trezise, pentru o scurtă reînsuflețire, până în 1947, când, regimul comunist manifestându-se tot mai amenințător, a reintrat în adormire. După patru decenii, dintre sutele de frați mai erau în viață doar doisprezece. Câți să reaprindă flacăra? La această oră se pare că mai există unul singur. Va fi voia Domnului ca acela să fie mai departe în viață – și pe deasupra valid – când convorbirile noastre vor ajunge sub ochii cititorului.

— De ce a fost arestat unchiul tău?

— Țărănist înfocat, printre puținii regățeni din cercul apropiaților lui Iuliu Maniu, el a stârnit mânia comuniștilor. După abuziva desființare a partidelor politice în 1947, liderii național-țărăniști, care au continuat să se vadă între ei, să țină legătura, credeau că un conflict militar americano-sovietic este iminent, cu o fulgerătoare victorie americană – Statele Unite dețineau încă monopolul armei atomice. O reorganizare rapidă a Partidului

Național Țărănesc se impunea de la sine. Dar mai erau multe semne de întrebare. Din Statele Unite, trimisul lui Iuliu Maniu îi trimitea acestuia rapoarte, se numea Augustin Pop și era unul din intimii unchiului Radu. Într-o asemenea scrisoare, Maniu era avertizat că societatea americană nu este pregătită pentru un nou război, că vor mai trebui 5 ani până la modificarea substanțială a mentalității acesteia.

— Cum a fost primită vestea?

— Scrisoarea a ajuns la unchiul Radu, și de la el, la tata. A fost o consternare imensă, dacă termenul de consternare suferă un augmentativ. Ne-am pus întrebarea cum vom putea trăi și din ce, atâția ani, excluși cum eram de la orice posibilitate de câștigare a traiului. Avizat că era filat, unchiul Radu s-a adăpostit, o vreme, în Ardeal, la un șantier de construcții, după care a revenit la domiciliu. Era unul dintre puținii regățeni din intimitatea lui Iuliu Maniu și nu înțelegea să stea deoparte. În 1949, a fost arestat.

— Au venit să-l ridice noaptea?

— Da, așa procedau. Într-o broșură memorialistică, actorul Chiril Economu povestește că în timpul în care, concomitent cu arestarea, în plină noapte, se făcea și o percheziție, a sunat telefonul. Era actorul Titus Lapteș, care dorea să comunice cu unchiul meu. I se transmise că acesta e în baie, dar că poate fi, chiar la ora înaintată, vizitat. Actorul, care locuia foarte aproape, se scuză că e în pijama, dar i se spuse că poate veni și așa. Sosi și de îndată fu înhățat. Era în spiritul vremii.

— La câți ani a fost condamnat?

— I s-a înscenat un infam proces de complot și trădare, terminat cu o pedeapsă de 12 ani de temniță. În închisoare,

Radu Cioculescu, ostil oricărei cedări, a fost supus unui regim sever. Familia nu avea voie să-i trimită pachete.

— Ați fost lăsați să-l vedeți în timpul detenției?

— Tata a izbutit să obțină permisul de a-l vizita o singură dată, dar în preajma vizitei a făcut pneumonie. M-am dus cu o cerere la Securitate, în încercarea de a amâna vizita, dar cererea mi-a fost scurt refuzată, așa că tata s-a dus să-l vadă într-o stare de accentuată slăbiciune, sub greutatea lui obișnuită, de 46 de kilograme. Când l-a văzut, unchiul Radu i-a spus: „Arăți mai rău ca mine". Cum Radu avea o bască foarte uzată pe cap, tata a vrut să i-o dea pe a lui, dar nu i s-a îngăduit.

— Greu trebuie să-i fi fost în închisoare...

— Pentru că era intransigent în opinii, curajos în fața opresorilor, i se spunea între tovarășii de suferință „Popa tigru", după cum relatează Nicolae Balotă în amintirile din detenție. Tânărul Balotă îl întâlnise pe Radu Cioculescu, într-o dimineață însorită, când celularii fuseseră scoși la aer. După toate semnele, vechiul deținut nu mai avea mult de trăit. S-a stins în lagărul din Dej, în 1961, în urma unui cancer de colon.

— Iată ce spune despre unchiul tău Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*: „S-a purtat impecabil în tot cursul executării pedepsei. Socotesc de datoria mea să povestesc tuturor cunoscuților mei că în 1948, când a fost arestat, n-a pomenit numele meu (și nici al altora). Ușor m-aș fi putut atunci alege cu o condamnare la douăzeci și cinci de ani muncă silnică. Redactasem și bătusem la mașină rapoarte destinate străinătății, apoi transmise de el"[2].

— Nu cunoșteam această mărturie, se îngândură Barbu. Tragem nădejdea ca săculețul de oase deshumate, pe care groparul cimitirului cu gropi comune i l-a indicat tatei, asigurându-l că acolo se află rămășițele trupești ale lui Radu Cioculescu, să-i fi aparținut cu adevărat. Ele sunt, oricum, ale unui martir înhumat într-o groapă comună, fără nici un semn de recunoaștere.

Chipul lui Barbu devenise palid. Cu glasul sugrumat rosti într-un târziu:

— Într-o culegere de versuri din anul 1954, intitulată *Merișorul* și rămasă inedită, i-am închinat poemul „Un unchi din preajmă se pregătește să moară", pe care l-am scris dintr-un presentiment. Poemul este simbolic dedicat unui măr, din clipa sădirii până în cea din urmă:

> Picăturile reci stau pe frunze / Ca mila gârlei pe fata-necată / Și dacă nu le fac spaimă le-arată / Moartea apropiată. / Veghează crengile între ceață / Tăcând într-o întrebare care-a trecut / Și privind pământul mai stăruie / Să-nțeleagă întoarcerea-n lut. / Așa e moartea ca frigul de-afară / Și întunericul e ultim cuvânt. / Ca frunza care-a stat lângă floare / Mai aud în mine un cânt. / Acesta sunt eu prin care nimeni / Nu poate să treacă jaf, / Acesta sunt eu cum am respirat prima oară, / Sunt eu cum nu m-au cunoscut păsările, / Securea, seceta și nici chiar / Râmele care m-au scormonit / Oarbe printre rădăcinile oarbe. / Sunt eu unul și, droaie, / Cad peste mine ca ploaia, / Sunt amintirea mea cea mai veche, / Mă dau ca pe-un cercel la ureche, / Atâtea frunze-am avut / Unde sunt? / Și toate au fost viață. / Zic: am primit întunericul. / Și l-am aprins cu

piatra din sânge. / Zic: am atins cerul și l-am / Mângâiat cu verdele frunzei. / Spun că ținându-l pe brațe / Curat l-am purtat peste mlaștini. / Am căutat cheagul miresmei, / Poftă-am avut după slavă, / Strânsei mijlocul domol și subțire / Din dogme să fac veșnică piatră. / Așa că frunza mea fu drojdia. / Ce strânse șoapta din văzduh / Și fierbintele. / Așa că mă făcui zdravăn / Și umbra mea era bogăție. / Spun am văzut soarele, stelele, fulgerul, / Am auzit rugăciuni și am presimțit îngerii / Și șarpele suitor pe coajă / Sărind înapoi jupuit. / Zece-au căzut în dreapta, / Eu am mers înainte, / Zece-au căzut în stânga / Eu nu mi-am curmat drumul. / O sută s-au prăbușit înainte, / Eu am trecut mai departe / O sută se răsturnară în urmă, / Pieptul nu-l atinse vântul, / Furtuna. / O mie s-au rătăcit, / Legiune se înturnară / Ci numai eu am răzbit / Să pun piciorul pe gâtul / De fiară. / Pe acest temei, fără zarvă, / Fără zăbavă, fără-ndoială / Apăsai în adânc rădăcina / Și scârba s-a ținut departe de mine. / De copil mi s-au închinat războinicii / Zicând: e mărul, e fiul mărului / Și eu le-am ascultat vorba doar / Fiindcă cel tânăr trebuie să fie cucernic. / Am rupt la ospăț bucata bună din pâine / Și pântecul peștelui mi l-am pus în taler / Eu am început vinul și eu / Am aruncat între câini / Osul de-ncaier. / Drept și plin de temei / Mult în sfaturi n-am stat / Ținutu-mi-am cămara sub cheie, / Calul la frâu, câinele-n lanț, / Masa în curte afară – pe sluga / Necredincioasă auzeam bătând-o / În scară. / Singur mi-am ales femeia, cămașa, calul, / Dar când le-am avut n-avui zor. / Când se pârguiau merele, aplecând ramura / Dădeam în poartă un coș / Străinului

trecător. / Dac-am plâns vreodată-am uitat, / Dac-am urât nu mai știu, / O liniște albă ca o năframă / Șterge sângele meu stacojiu. / Nu mă judecați, cât pot încă să judec, / Lăsați-mă să stau aplecat peste mine / Simt cum vlaga din vână / Mi-o suge un roi de albine. / Voi să vă rugați pentru mine, / Ca să vi se ierte năpastele voastre / Și să uitați încet că un măr bătrân / A dăinuit și a fost cunoscut / Un leat, aicea pe coastă.

— Am întâlnit prima oară numele unchiului tău pe coperta volumelor lui Marcel Proust. Aveam 19 ani când m-am cufundat pentru prima oară în lectura minunatei sale traduceri.

— Trebuie să știi că soția lui, Eugenia Babad Cioculescu (tanti Gynn), care salvase și păstrase manuscrisele tălmăcirii, s-a învrednicit cu publicarea traducerii integrale a operei proustiene în versiunea unchiului Radu – într-o perioadă în care cel decedat în detenție nu fusese în nici un fel reabilitat. Totuși, numele lui a apărut pe toate cele 11 volume. Ultimele două din ciclul *Albertine disparue* și *Le temps retrouvé* au avut o soartă tragică. În preajma tipăririi, un volum a pierit într-un incendiu domiciliar, altul, în redacția editurii. Ulterior, tanti Gynn a lucrat ea însăși la aceste două tomuri. Exasperată de întârzierile publicării lor, aflase că redacția socotea traducerea ei nesatisfăcătoare. Indignată, dădu vina pe redactoarea în cauză, incapabilă să priceapă topica proustiană, dar, după furtunoase discuții, acceptă propunerea editurii ca eu să mă ocup de îmbunătățirea traducerii. A fost pentru mine un exercițiu pe care, până astăzi, îl consider un dar al Providenței. Tanti Gynn tradusese literal cel mai rămuros text din lume,

fără ca limba română să fi fost limba ei din naștere. În fapt, a trebuit să rescriu întreaga lucrare, paragraf cu paragraf, frază cu frază, membru de propoziție cu membru, cuvânt cu cuvânt, o muncă pe care, ce e drept, n-aș fi dus-o la capăt fără baza existentă. Sper, cu tărie, că Radu Cioculescu ar fi fost de acord cu traducerea făcută de mine.

— Dar mătușa ta cum a reacționat?

— Cum noua versiune fusese aprobată, s-a pus problema în ce chip avea să apară numele meu, cotraducător, în fapt. Cunoscând sensibilitatea – nu mai zic mândria – mătușii mele, i-am lăsat latitudinea să aleagă, dimpreună cu forul editorial. Traducerea a apărut sub numele ei, numele meu figurând în susul contrapaginii: „Text revizuit de…" Nici așa tanti Gynn nu s-a arătat mulțumită: „Cum adică revizuit? Trebuia «revăzut»".

— Presupun că a fost preludiul la răcirea relațiilor voastre.

— Trăind singură, într-o garsonieră vizavi de Cișmigiu, rar frecventată de puținii colegi de breaslă, cu care se afla în bune relații, talentata interpretă de lieduri, care cântase și sub bagheta lui Bruno Walter, s-a adâncit, în anii de bătrânețe și suferințe, în mizantropie. Cum se credea persecutată, îmi trimise o scrisoare în care mă implora ca, dacă mai am o picătură de omenie în mine, să încetez acțiunile împotriva ei. Uluit, i-am răspuns tot printr-o scrisoare, poate nițel acidă. Întâlnind-o apoi pe stradă și dând să o salut, a întors capul. Și n-am mai văzut-o, n-am mai vizitat-o, până când n-am fost chemat la patul muribundei – când, nemaiputând vorbi, mi-a făcut semne parcă explicându-mi: „Iată în ce stare sunt".

— Ar fi trebuit să vă împăcați.

— Așa am și făcut. Mi-a revenit mie pe urmă să veghez peste noapte moarta, ceasurile au trecut încet, fără nici un sentiment de teamă, de inconfort spiritual, într-o atmosferă de pace a firii, înțelegând pe deplin că o îndelungată zbatere, cu întrebări fără răspuns, luase sfârșit, după ce, în 86 de ani de existență, tanti Gynn nu-și trădase o clipă statutul de persoană independentă, mândră de calitățile ei de gândire. Înmormântată în cripta familiei, ea se află lângă osemintele unchiului Radu, dacă ale sale vor fi fiind. Eugenia Babad Cioculescu a lăsat și un caiet cu memorii, din care am și publicat, cândva, un fragment.

— Îți apare uneori în vis unchiul Radu?

— Câteodată îi simt prezența, fără să-i văd chipul, pe care, altfel, îl am foarte clar în minte. Îl visez în secvențe scurte, cum că s-a reîntors acasă, că îl voi întâlni în odaia la a cărei ușă chiar mă aflu. Alteori pare că stăm față în față, în mod curios fără efuziuni, pare că ar fi vorba de o revenire a sa în societate, dar totul într-un vag, născător de incertitudini.

— V-ați mai putea întâlni aievea în paginile lui Proust.

— Poate în pasajul meu preferat din *Timpul regăsit*, acolo unde Marcel revine, după 20 de ani, la balul la care altădată întâlnea cunoștințe de toate gradele – el descrie în ce stare de modificare îl află pe fiecare, mergând până la metamorfoză și trece din portret în portret, fiecare cu alte stigmate ale bătrâneții –, alcătuind un album al tuturor transformărilor posibile – cu excepția unei femei frumoase, neatinse de vreme. Uimit că anii nu-i schimbaseră înfățișarea, se apropie s-o cerceteze. „Sunt fiica ei", vine atunci răspunsul celei întrebate.

Interiorul patern

— Evocă-mi atmosfera pe care tatăl tău a dat-o locuinței de pe strada Turnescu nr. 5, l-am îndemnat pe Barbu a doua zi, după ce ne-am așezat la taifas, în fața ceștilor de cafea.

— Ți-am vorbit de Cotroceni, dar nu ți-am spus cum am ajuns acolo, din punct de vedere financiar. Tata moștenise partea lui din averea Millotenilor[1], cu care se înrudea pe linia bunicii materne. Moștenise pământ și vie. Cu banii moșteniți, părinții mei au putut merge la Paris. La întoarcerea în țară, după câțiva ani, au făcut un împrumut la Casa Corpului Didactic, au cumpărat întâi locul și apoi și-au construit vila cochetă, pe care o știi.

— Să pătrundem în interiorul ei, așa cum era la început, l-am îndemnat nerăbdătoare.

— În casa noastră, doi pereți ai biroului adăposteau, față în față, biblioteci, o altă bibliotecă se afla în antreu și încă una în *hall*-ul casei, sub peretele cu ferestre. Cele mai multe cărți erau în limba franceză – formate standard, cu rânduri puține și litere mari, pe pagini cu margini late ale foii tipărite, cu coperte galbene sau roșii, dintr-o foiță care se hârtănea numaidecât. Cărțile în limba germană

aparțineau unei colecții ieftine, de mare circulație. Cele mai multe dintre cărțile românești, din domeniul beletristicei, purtau dedicații ale autorilor dornici să fie recenzați și, firește, laudativ. De unde tonul ultramieros al dedicațiilor.

— Și unchiul tău aducea în casă cărți?

— După cum știi, Radu Cioculescu îngrijea aparițiile Editurii *Fundațiilor Regale*, unde mai și tipărea câte o traducere. Una din colecțiile editurii, intitulată „Energia", cuprindea cărți de călătorii, de explorări, de expediții, de temerare înfăptuiri, care-mi trezise, cu copertele ei foarte expresive, un asemenea apetit, încât îi scrisesem o carte poștală unchiului, rugându-l să-mi trimită și mie din volumele colecției. Verbal, nu îndrăznisem. Și dorința, și timiditatea mea au fost înțelese. Într-o bună zi, poștașul mi-a pus în brațe, într-un pachet de un metru, întreaga colecție. Erau acolo călătoriile părintelui Huc în China, Mongolia și Tibet – trei volume –, epopeea americană a lui Cavalier de La Salle, viața lui Henri Morton Stanley – o mulțime de volume pe care le-am devorat – cine n-ar fi făcut la fel? Asta pe lângă studiul școlar, cel despre care un personaj grec de-al lui Brătescu-Voinești zicea că „Învățătura multă utrăvește singele".

— Cred că la voi acasă cărțile, oricât de multe ar fi fost, erau primite cu brațele deschise, am zâmbit.

— Sertarele pline vârf ale biroului, rafturile bibliotecilor, umplute cu câte trei rânduri de cărți, vesteau clipa când nici un locșor nu va mai fi liber în casă, amenințare primită cu bărbăție de criticul care nu scotea nici un volum din casă. Criza de spațiu s-a manifestat de timpuriu, soluționată la început prin adaosul de biblioteci în holul casei, apoi pe coridorul de la intrare. Pe noptieră, în

dormitor, se stivuiau la fel cărțile. La o mișcare bruscă a cotului, câte o broșură luneca jos, un extras academic sau un catalog franțuzesc de anticariat, însemnat cu steluțe și energic subliniat. Pe această cale, a intrat bibliofilul în posesia câte unei epistole a lui Lamartine sau Victor Hugo, a ediției din 1724 a *Eseurilor* lui Montaigne.

— Tatăl tău era un adevărat colecționar!

— Spre deosebire de tata, mărturisi Barbu, ștergându-și ochelarii, eu nu am temperament de colecționar. Cărțile din biblioteca mea nu-și păstrează neschimbată valoarea: unele dintre ele suferă de distracție, îmbătrânesc, pierd calitatea servilă a seducției. Însumi, îmi pierd prețuirea față de unele, pe altele le părăsesc, deși le râvnesc încă.

— Totuși păstrezi cu sfințenie arhiva părintelui tău, obiectele care i-au fost dragi…

— Știi că în sertarele biroului[2], în care tata păstra ceasul de aur al părintelui său, iar în dosare rânduite, piesele cele mai scumpe ale colecțiilor adunate – scrisori, acte de epocă –, se afla chiar un document cu rarisima semnătură a lui Ioan Vodă cel Cumplit? Mai erau testamentul lui Alexandru Macedonski și celebra scrisoare a lui Eminescu în care pomenea despre averea sa mișcătoare – scrisoare vătămată la colțuri, de prea multe despăturiri.

— În afară de cărți și documente, tatăl tău se înconjura și de fotografii?

— Pe peretele de răsărit, trona în lumină un singur tablou, fotografia originală a lui I.L. Caragiale în costum de arnăut, în picioare, în postură napoleoniană. Sub poză, pe o bucată de hârtie, textul, de asemenea original, în tuș negru, al unei poezioare a ilustrului exilat. Text care zicea așa:

Toate cărțile din lume
De când lumea câte-au fost
Minunatul meu prieten
Le cunoaște pe de rost.
Tot ce mintea omenească
Până azi a conceput
În savantu-i cap de dascăl
S-a-ndesat și-a încăput.
Bibliotecă vestită așa plină
Ce-n zadar am dori să mai
Încapă și un bibliotecar.

— Știi la cine făcea aluzie Caragiale? m-am nedumerit.

— Era un atac la adresa tânărului, pe atunci, istoric Nicolae Iorga, pe care dramaturgul îl aprecia doar pe jumătate, de vreme ce zicea despre el: „crește înalt, dar strâmb". Apoi, pe peretele din fața biroului, străjuia gravura cea mai des reprodusă, înfățișându-l pe Mihai Viteazul și executată în anul 1601 de Aegidius Sadler, gravură pe care tata o avea în original. Pe un alt perete lumina chipul lui Gala Galaction, care scrisese dedesubtul fotografiei: „Bucură-te privind la barba mea, cum mă bucur eu de spiritul tău scormonitor și ager". Iar sus, pe una din biblioteci, trona gravura cu chipul lui Descartes.

— Ai crescut într-o casă-muzeu, am rostit pe gânduri. Aveai voie să iei cărți din bibliotecă?

— Tata mă lăsa să citesc orice carte din bibliotecă, însă cu o condiție: s-o citesc frumos. Era firesc să știu pe dinafară, la 11 ani, *Mortua est*, la 12, „Atât amar de ani e de atunci / Glicină tu, tu florile ți-arunci" (Arghezi), la 13, „apoi, / să nu te mai întorci, poezie! / nu facem o nobilă

pereche noi doi! / alianța noastră e sfărâmată / și aș vrea, poezie, să nu te mai văd niciodată!" (Emil Botta). Curând apoi m-am cufundat în lirica lui Ion Barbu – ca să nu mai pomenesc de Victor Hugo, Baudelaire, Rimbaud, de Byron, Emily Dickinson, John Keats, Shelley, Edgar Poe, Walt Whitman[3].

— Mă întreb cum se păstra ordinea în casa-muzeu? Mergeai în vârful picioarelor? Vorbeai în șoaptă?

— Liniștea în odaia de lucru îi era asigurată printr-un consens tacit și, desigur, nu ar fi avut rost să-i tulbur concentrarea cu informații privind rezultatele mele școlare sau cu cereri de bani. Recurgeam, așadar, la fondul monetar matern, unde destinația sumelor era îndelung analizată. Anii războiului reduseseră simțitor veniturile, o parte a casei fusese închiriată. Totuși, chiar și în această perioadă de mari neliniști, noi și iubite piese îmbogățiseră colecția criticului. A achiziționat atunci cea mai frumoasă monedă dacică de argint scoasă vreodată la lumină. Undeva, în birou, se odihnea, înfășurată în ziar, o incredibil de grea cărămidă din castrul severinean, purtând în mijloc ștampila legiunii a XII-a Gemina.

— În biroul tatălui tău se adunau comori neașteptate!

— În sertarul din centrul mesei de lucru domina un corpolent stilou cu incrustații de sidef, împuns pe alocuri de niște adâncituri – urme de gloanțe. Aparținuse lui Armand Călinescu și se afla la pieptul său, în momentul mișeleștii asasinări. Singuratic sol al nimicniciei vremurilor, tocul se află și acum în același loc. Sideful tocului, ridicat în lumină, aruncă raze, dar îmi pare că nimeni nu va mai da vreodată stiloului fireasca sa întrebuințare…

— Ai fi putut să scrii cu el măcar șase versuri din *Balada inimii care creștea întruna*:

Asemeni mi-e ochiul cu o luntre trasă la țărm,
Asemeni mi-e palma cu o masă fără bucate,
Asemeni mi-e talpa ca o pasăre moartă
Și gândul meu aidoma este
Vestitorului care aleargă
Fără să ducă vreo veste...

— Uite că nu mi-a dat prin minte! se scuturã Barbu. Dar, chiar să fi vrut, mi-ar fi fost cu neputință să iau în mână un stilou împușcat...

— Ia spune-mi, l-am întrebat, vrând să schimb subiectul, care era cartea preferată a tatălui tău?

— Cartea pe care tata n-a lăsat-o din mână până în ultimul ceas a fost *Eseurile* lui Montaigne, din care poseda mai multe ediții, unele din epocă, dar nu cea princeps, iar preferată a fost ediția din Pléiade, înțesată de însemnări. Pe coperta a doua, cea interioară, lipise o fotografie din tinerețe a mamei, pe foaia următoare, una cu mine, copil, apoi pe alte trei pagini, trei gravuri de epocă ale lui Montaigne. Cartea cea mai subliniată și mai adnotată din biblioteca părintelui meu îi purta nu numai semnătura, dar chiar și adresa și numărul de telefon, cu indicația în litere de tipar: BUNĂ RECOMPENSĂ ADUCĂTORULUI.

— În ipoteza că ar fi pierdut-o, am dedus.

— Încercând să pun oarecare ordine în vrafurile de cărți din spatele canapelei din birou, am aflat volumul lângă brațul acesteia, departe de locul său obișnuit. Pe acea canapea dormise tata, în ultimele sale nopți în casa lui,

tot mai slăbit și mai îndoit asupra vindecării, demoralizat de pierderea puterilor, îngrijorat de sănătatea șubredă a mamei. Cred că a luat cartea din biblioteca din fața canapelei, ca s-o aibă alături în ultimele ceasuri, înainte de a intra în spital, unde s-a stins între necunoscuți.

— L-am întâlnit pe tatăl tău ultima oară în troleibuzul cu care veneam de la facultate. Am stat chiar alături pe scaunele din față și mi-a vorbit cu o blândețe fără seamăn. Era slab de tot, aproape imaterial, cu o barbă lungă de monah, obrazul lui avea o transparență nemaivăzută și chipul părea înconjurat de un nimb de lumină.

— Eu unul, murmură Barbu, palid, mă inhib când mi se cere să-l evoc pe tata, pentru că am sentimentul intruziunii într-un sanctuar inviolabil. Și când depăn o amintire și scot la lumină un detaliu, care, desigur, e bine să nu se piardă, mă bate gândul că tocmai esențialul mi-a scăpat iremediabil, că trecutul nu se va mai întoarce înapoi, așa cum i se întâmpla lui Marcel Proust, de câte ori își înmuia brioșa în ceai[5].

Schițe din profil

— Am să-ți vorbesc acum despre curiozitățile înfățișării, propuse Barbu cu vioiciune, și aș porni de la constatarea că din două asimetrice părți este alcătuit chipul omului – la Șerban Cioculescu asimetria era evidentă. Pictorii care i-au făcut portretul au îndulcit realitatea, cosmetizând-o în dauna asemănării. O jumătate a feței era vizibil mai mică. Doar portretele de profil ascundeau cusurul – dacă era vreun cusur.

— E curios că nu m-am gândit niciodată la așa ceva.

— Într-o revistă franceză de pe la jumătatea secolului trecut, un psiholog demonstra, cu fotografii, expresia diferită, opusă chiar, a ochiului stâng față de cea a ochiului drept. Stângul exprimând, dacă-mi amintesc bine, neliniștea, neîncrederea, pesimismul, iar dreptul, pozitiva înfruntare a realității – încredere, dăruire. Totuși, când ducele de Saint-Simon scria despre urile care măcinau curtea de la Versailles, sentimente ce nu se puteau exprima prin viu grai, fără mari primejdii, preciza că ele se exprimau prin ucigătoarele priviri pe care și le aruncau, în trecere, neîmblânziții adversari. Clipă, sau numai fragment al ei, în care e de presupus că ambii ochi se puneau de acord. Iar la

casarea testamentului defunctului monarh – Ludovic XIV – ce priviri sfidătoare le-a aruncat ducele memorialist ducilor bastarzi, care tocmai își pierdeau privilegiile! Din jumătăți neconcordante se alcătuiesc popoarele: cel englez, din saxoni și din normanzii cotropitori, cel francez, din galo-romani și din francii cuceritori, cel rus din cruzii vikingi și slavi, noi, din daco-romani și slavii potopitori, exemplele pot continua.

— Există și asimetrii lăuntrice? l-am cercetat mai departe.

— Vrei să știi cum fuzionează la urmaș deosebirile somatice dintre părinți, deosebiri care au făcut legătura dintre ei indestructibilă, căci datorită lor s-au completat, realizând mitica portocală. La mine, jocul de gene, în caruselul calităților și defectelor, a malaxat o personalitate – cât de armonioasă, de valoroasă, de originală și de exemplară, rămâne de văzut. Ca să intrăm în amănunte, cred că de la tata am moștenit[1] ceea ce la rândul lui moștenise de la părintele său: umorul. Asta pe linie ereditară. Iar prin legea imitației, plăcerea pentru lectură, respectul rațiunii, simțul relativității, refuzul fanatismului, darul de a mă pune în situația celuilalt. Însă lista e cu mult mai lungă. Mi-a trecut o filozofie a vieții, în primul rând. Carnal, am moștenit-o pe mama. De la ea mi-a venit bucuria de a trăi, capacitatea de a sesiza frumosul – și de a-l gusta. De la ea, poezia, de la ea, câteodată, mânia.

— Ce rol a jucat în viața ta numele de familie?

— În ce măsură numele de Cioculescu mi-a priit[2] sau ba, lucrurile sunt mai amestecate. Bunăoară, chiar la 80 de ani, voi fi prezentat: „iar între noi se află fiul lui Șerban Cioculescu". Când mă duc în provincie, la diverse

manifestări culturale, sunt arătat ca exemplar de excepție, precum o girafă sau o cămilă: „Nu numai că îl comemorăm pe Șerban Cioculescu, dar uite e și băiatul lui aici". Într-un număr recent al celei mai bune reviste literare din țară a apărut fotografia de arhivă cu Barbu Brezianu și tata, cu mențiunea „Barbu Brezianu și Barbu Cioculescu..." Paradoxal, și mama mă chema câteodată la masă: „Șerbane", dar niciodată pe tata cu numele de Barbu. Nici ea, nici nimeni. Asta-ți spune ceva?

— Și tata făcea complexe în tinerețe când era prezentat în lume ca fiul lui Ion Pillat. Poate că o asemenea poziție, aparent stânjenitoare, te ferește de ispita narcisismului.

— De obicei copiii marilor personalități sunt oameni obișnuiți[3]. Nu urmează profesia părinților și au o viață care nu mai intră sub lupa publică. Dispar. Nu se poate vorbi despre copilul lui Beethoven, al lui Goethe, al lui Balzac ș.a.m.d. Dinastiile intelectuale sunt foarte rare. Una de pildă a fost chiar a familiei tale, întinsă pe trei generații: Ion Pillat, Dinu Pillat, Monica Pillat. S-a întâmplat și în familia Cioculescu, grație unei rarisime asemănări somatice între tată și fiu. O înrudire spirituală care depășește înrudirea de sânge, propriu-zis.

— De fapt, nici tu, nici eu nu am trăit în umbra, ci în lumina părinților noștri. Ei nu ne-au frânat, ci ne-au cultivat în chip benefic personalitățile, talentul.

— În cazul meu, a contat sistemul liberal de educație pe care mi l-a dat tata. A fost un părinte-camarad. În felul acesta nu am devenit o copie a lui. M-a lăsat în pace. Apoi părinții mei formau un cuplu perfect. N-am fost copilul adorat, copilul asupra cărora toate privirile să fie concentrate, m-au lăsat în apele mele, ca să spun așa. În copilărie,

da, a fost groaznic, pentru că, fiind tineri, părinții se duceau la baluri, se duceau la jocurile lor de cărți. Eu rămâneam cu o băbuță care stătea pe un scaun și moțăia și o rugam să-mi spună un basm și începea basmul cu boul roșu care nu se termina niciodată și adormea ea, și nu adormeam eu[4].

— Vrei să spui că n-a avut cine să te răsfețe.

— Copilul Barbu își avea locul lui bine determinat într-un sistem educațional după care copilul nu trebuie răsfățat[5]. De pildă, să nu-i dai niciodată ceea ce cere atunci când își dorește. Dacă vrea bicicletă primăvara, i-o iei toamna. Niciodată nu-i faci pe plac în primul moment. Și să fie modest. Dacă erau mai mulți la masă, el stătea pe locul cel mai mic. Nu i se dădea bucata cea mare, ci era poftit să ia bucata cea mică. La masă să tacă, pentru că la masă nu se vorbește. Să-și cunoască locul, să nu se pună în prim-plan în societate, ca să nu dea cumva în vileag preabuna părere despre el însuși. Părere care l-ar fi dezvăluit numaidecât ca îngâmfat, îndrăgostit de sine, egolatru adică. Așa cum sunt cei goi pe dinăuntru. Arta însușirii de aschii din zestrea altora constă în a nu întinde coarda, în a nu acapara scena, conversația.

— Crezi că a fost bun acest tip de educație?

— A avut și părți negative, și părți pozitive. Partea rea a fost că i-am lăsat pe alții, fără nici un merit, să mi-o ia înainte și să profite de ce mi s-ar fi cuvenit mie; partea bună a fost că am avut o atitudine cu care să nu-mi fie rușine de mine însumi în lume. Pentru că, la urma urmei, cel mai important într-o viață este să faci pace cu tine, să fii în bune relații cu tine însuți.

— Cum te vedeai în copilărie?

— Ai să mă ierți dacă n-am să-ți pot spune ce credeam eu despre mine în acea perioadă a vieții pe care pedologia o consideră ca decisivă pentru formarea individului adult, iar lumea, în genere, ca pe vârsta cea mai fericită. Nu cum apare în romanele lui Dickens, în amintirile lui Tudor Arghezi, în prima parte din *Micul Lord*.

— Erai un elev silitor?

— Ca școlar, deși fiu de profesori, nu mi s-a cerut să fiu primul în clasă, nu mi s-a cultivat ambiția, nu mi s-a pretins să dau tot ce pot. Dar, în prima clasă de liceu[6], la teza de limba română, cu subiectul: „Iarna", am luat, la profesorul Ion Crețu, editorul operei politice a lui M. Eminescu și directorul liceului, nota 10+. Exact: zece plus! Am păstrat ani și ani la rând teza ca să pot proba. Începea astfel: „Iarna este cel de al patrulea anotimp al anului". La teza de limba română, un subiect identic picase elevului Teodoreanu Ionel, tema îi trezise o trombă de imagini privind fabulosul anotimp. Teza pleca având scrise pe foaie cuvintele „cling, cling, cling", vesela muzică a clopoțeilor saniei. Și revenise autorului ei, cu nota 1, sub semnătura profesorului: G. Ibrăileanu. Moment imortalizat într-o excelentă schiță memorialistică.

— De ce crezi că părinții tăi au fost atât de îngăduitori cu tine?

— Părinții mei fuseseră educați sub sigla exclusivă a meritului, și acest indice, foarte sensibil, le intrase în sânge. Neobservând la copilul lor semne de geniu – ba chiar neliniștiți că acesta întârzia să vorbească –, n-au făcut din el un idol, nu l-au prezentat lumii ca pe un exemplu de precocitate, necum de miraculoasă înzestrare. Când au scăpat

de teama de a avea un fiu autist – am vorbit abia pe la 4 ani – și când, dimpotrivă, nu mai puteam fi determinat să tac, tata mă întreba dacă am cunoștință de numele medical al bolii copiilor de profesori. Maladia se chema „demență precoce". Și-mi povestea un caz celebru – al fiului profesorului său de estetică, Mihail Dragomirescu.

— Tatăl tău avea un umor sumbru. Cum putea să te amenințe astfel? Dacă l-ai fi luat în serios?

Barbu zâmbi larg și după o vreme dădu conversației o nouă direcție:

— Neîndoios, părinții mei vor fi simțit în nativul în Leu tendințele clasice ale zodiacului, de dominație și superbie, de grabnică înflăcărare, dar vor fi remarcat și cum se înfățișează același nativ în zodiacul chinezesc, sub semnul Iepurelui, Iepure de foc, dar, oricum, iepure! Un Leu înfruntând cu măreție provocarea, pregătit oricând de o nimicitoare replică, și un Iepure tupilat în tufiș, adăstând prezențe nefaste, nu se prea potrivesc, cu toate că pot figura în compartimentele unei armonii. Vor conviețui în schimbătoare raporturi, fără ca nativul din 10 august 1927, într-o vineri, la orele cinci și jumătate după-amiază, să fie un schizoid.

— Cum se pot împăca asemenea contraste? m-am uimit.

— O explicație se află în zodiacul meu arboricol, unde copacul care mă reprezintă este Plopul, copacul care nu se-ndeasă în pădure, ci viiază de unul singur – sau în pâlcuri –, după tradiție, fără soț.

— Lasă-mă să recit un mic fragment dintr-o poezie a ta, l-am întrerupt pe Barbu, amintindu-mi deodată versurile din *Reverie*[7], care îmi plăcuseră atât de mult:

Casa mea este un plop cu ușile acoperite de coajă,
Cu ferestrele-ascunse în frunze scuturate de friguri.
Doar la ultimul cat am o odaie, atât cât încap
În picioare, iar acolo amurgul mi-arată
Leii lenevoși în ogradă, felinarele trase
De mânecă, străduțele coborâtoare pe unde
Fug amanții spre ultima plajă imaginară.

— Am simțit întotdeauna o secretă apropiere de acest arbore căruia i-am mai dedicat un poem în care mă vedeam silvan, încătușat în frunzișul său vertical, mărturisi Barbu pe un ton liric. Apoi, împrejurarea că nobilul Plop răspândește, în generoase valuri, puhoaie de fulgi îmi pare grăitoare față de ceea ce, ca om de litere, produc, comparativ, de pildă, cu piersicii pitici, de cultură, de ale căror crengi atârnă fructe cât pumnul.

— Dar de poziția astrelor în momentul ivirii tale pe lume, ce-mi poți spune? l-am întrebat visătoare.

— În horoscopul pe care mi l-a întocmit Armand Constantinescu – magul de la Snagov –, calitatea supremă a nativului Barbu Cioculescu era o infailibilă intuiție, datorită Lunii maximal armonice pe cerul nașterii.

— Am auzit de vestitul astrolog, i-am și citit cartea *Cer și destin*. Cum ai ajuns să-l cunoști?

— E o poveste mai lungă. Iată: în căutarea de venituri suplimentare în acei primi ani de victorie a dreptei în România, când pierduse cronica de la *Revista Fundațiilor Regale* și pe cea de la *Adevărul*, tata acceptase postul de consilier al proprietarului editurii bucureștene Cugetarea, Georgescu-Delafras, un autodidact care din lucrător tipograf ajunsese patron, apoi editor. Pornise cu traduceri din

Pitigrilli, continuase cu seria romanelor lui Jules Verne, iar, odată înstărit, dorea stimă și considerație pentru editura ce-și făcuse loc în public. Tata publicase, în acel moment de confirmare a casei editoriale, sub egida Cugetării, *Peregrinul transilvan* al lui Ioan Codru Drăgușanu. Odată devenit consilier al lui Delafras, el însuși autor de cărți memorialistice, tata cercetase mai întâi portofoliul ofertelor existente. Dăduse „bun de publicare" manuscrisului unui tânăr foarte promițător, Corneliu Pop, cu romanul *Eu și statuia mea*, apoi manuscrisului intitulat *Cer și destin*, un manual de astrologie, scris de un fost judecător, Armand Constantinescu, retras din magistratură pentru a se dedica studiului a ceva ce el considera a fi o știință, cu treceri în Kabală și în alte domenii ocultistice. *Cer și destin*, cum știi, era o carte de inițiere, cuprindea ca exemplificare și un amplu horoscop al lui Mihai Eminescu, doveditor al genialității, ce se citea în astre, a poetului, al cărui de tinerețe portret figura pe copertă. Delafras șovăise să publice volumul, dar tata îl asigurase că acesta va fi un succes de librărie. Cum a și fost și cum avea să deschidă drum unei fantastice producții în gen.

— Era chiar atât de infailibil în preziceri Armand Constantinescu?

— N-aș zice. Afabil, deschis, îndatoritor chiar, Armand Constantinescu i-a trasat și tatei un horoscop foarte potrivit fizionomiei spirituale a părintelui meu, dar care s-a dovedit defectuos, întrucât nu ținuse seama de cele 13 zile ce se adăugau celor născuți sub vechiul calendar. Un al doilea horoscop, corectat, prevedea o treptată și ireversibilă cădere spirituală și materială după anul 1952 – fapt dovedit, în timp, eronat. Îmi mai amintesc cum,

conducându-l pe nenea Nicu [Vladimir Streinu] la el, vestitul astrolog, care îi schițase pe loc horoscopul, se minunase aflând acolo prezența semnelor de foc, aer, apă, dar nu și pe cea a pământului. După un calcul sumar, magul îl întrebase dacă, într-un moment al vieții, nu-și pierduse luciditatea. Oaspetele negase închizându-se în sine.

— La ce vârstă ai aflat cum îți va arăta destinul?

— Armand mi-a alcătuit o schiță de horoscop în 1947. Aveam 20 de ani pe atunci; din poziționarea astrelor rezulta că mă voi realiza după vârsta de 40 de ani. Cu puțină răbdare, vrând-nevrând și mai mult nevrând decât vrând, cei 20 de ani slabi au trecut. Mă bucur că nu mă întrebi dacă au fost și cei mai frumoși. Dactilografiat pe o coală de hârtie se înfățișa astfel:

Barbu – schiță horoscopică:
Naștere 10 august 1927 ora 17.30, Paris

Tema se prezintă foarte armonios, evidențiind, în primul rând, prin luna maximală și armonică în horoscop, un indice de evoluție foarte caracteristic, care caracterizează o viață vegetativă inconștientă aproape desăvârșită și dobândită pe calea unor numeroase reîncarnări. O forță nemaipomenită de a putea tranșa lucrurile pe cale intuitivă, adică a lucrării inconștiente (deci o consecință practică, intuiția trebuie preferată judecății). Aceeași lună maximală dă un puternic principiu matern (atașament de mamă) cu o deplasare ulterioară feminină, soție sau amantă, principiu feminizant. Din punct de vedere practic, horoscopul prevedea o mare dobândire de averi, atât pe cale de activități depuse în acest

sens (simțul de dobândire), cât și pe cale de gratuitate (dotă sau daruri). Se preconiza o viață conjugală foarte bine caracterizată, în armonie și în bani. Se prevedea o ascensiune socială ieșită din comun, dar poate ușor legată de dificultăți de menținere a situației. Se prevesteau foarte multe voiajuri. Posibile două mariajuri. Viață erotică moderată. Predispoziție la amoruri cerebrale sau platonice. Sprijinitorii vor fi foarte puternici și vor da un concurs desăvârșit, în materie financiară. Boli posibile în legătură cu intestinele (atenție la apendicite, care nu trebuie neglijate de la primele simptome sau hernii). Predispoziția de boli pulmonare nu e deloc îngrijorătoare. În târziul vârstei se pot ivi boli la articulații, mai ales la genunchi sau eczeme oarecum rebele. Horoscopul prevede o viață lungă. Atenție la drumuri mici până la trei zile, la care se pot ivi posibilități de accidente minore, dar care presupun trecerea printr-un grav pericol. Convențiunile și contractele sunt foarte favorizate. Există în horoscop și o tendință de viață sentimentală ascunsă, care însă se arată a fi foarte bine tăinuită, astfel încât nu va produce dezagremente în menaj.

— Îți deslușise și înțelesul diagramei?

— Diagrama arăta că, începând de la 40 de ani, viața mea avea să evolueze necontenit ascensional. De la acea vârstă încolo trebuiau așteptate desăvârșiri definitive, pe liniile mari ale destinului, amintite prin horoscopul radical.

— În ce stare te aflai atunci? Erai cumva la un moment de răscruce?

— Țin minte că horoscopul a fost alcătuit la puțină vreme după ce ieșisem dintr-un lung tratament pulmonar, un infiltrat T.B.C., urmat de o interminabilă, sleitoare dublă pleurezie. Cum anume atunci încheiam ciclul de poeme din *Steaua Păstorului*, mă temeam să nu împărtășesc soarta poeților tuberculoși, căzuți în capcana unor mincinoase remisiuni. Pe patul de suferință (îmi lăsasem barbă și mi se închisese ochiul stâng), mă vizitase prietenul severinean din adolescență al tatei, Vania Gherghinescu, soțul Domniței, și din cuvintele cu care mă îmbărbătase înțelesesem că el însuși ducea mai departe boala – mângâierea fiind că această maladie mă putea întovărăși până la adânci bătrâneți. Pe Vania Gherghinescu, cel care-mi publicase prima poezie în revista brașoveană *Claviaturi*, de el condusă, boala l-a răpus la bătrânețe, pe Domnița, mai devreme.

— Și ce ți-a prezis Armand Constantinescu?

— M-a asigurat că perioada tuberculozei romantice luase, la mine, sfârșit. Și pentru că nu arătam prea convins, mă asigură că voi avea parte de o viață lungă, peste 80 de ani poate. Schița de horoscop de el făcută este una din puținele hârtii din îndepărtatul trecut, pe care n-am rătăcit-o. Ca proaspăt ucenic mason, îmi era de folos, în ceasurile de meditație. Se prefigurau multe călătorii ce cu nerăbdare așteptau să le efectuez. Mă gândeam că ar fi prins bine în portofoliul unui viitor diplomat, aflător pe treapta primului an la Facultatea de Drept. Un singur verdict astral nu putea fi trecut cu vederea – acela că viața mea ascensională începea de la 40 de ani. Trebuie să te ții tare, la 20 de ani, știind că ai de adăstat încă pe atâția,

înainte de a te împlini. Un prim incident se și petrecuse, de altminteri. Chestionat de juna Madge – colegă de an, o fată cu năsucul în vânt, păr roșu și neascunse ambiții de viitor – ce carieră intenționam să aleg, îi răspundeam că diplomația. Trebuie să știi că pe pianul cu coadă din imensul salon al vilei ei părintești, pe la lacuri, vedeai poza lui George Enescu cu dedicația: *A mademoiselle Madge D. avec mon profond respect* „Ce ajungi, ca diplomat?" mă întrebase Madge. „Ambasador", zisesem, plin de curaj. „Și cam la ce vârstă?" „Pe la vreo 40", spusesem, reducând vreo 10 pentru caz. „Ah, oftase Madge, atunci ai să te ratezi, ca tata." Acesta, profesor universitar de faimă, cu funcții de demnitar în stat, devenise o personalitate socială pe la 40 de ani. Doza de interes, până atunci, cucerită, se risipi spontan, urmând să mă aleg doar cu o porție dublă de tort cu frișcă. Fetei nu-i păsa de sprijinitorii mei financiari, atât de devotați, dar doar de la 40 de ani în sus. Nu-mi rămânea decât să trec marea cu vehiculul răbdării.

— Ai fi putut să-i ceri magului să-ți facă un horoscop mai amănunțit, care să-ți ofere eventuale soluții.

— Nu mi-a dat prin minte, i-am adus în schimb alți vizitatori. Mai întâi pe unchiul Radu. Cum parcă ți-am mai spus, după interzicerea Partidului Național Țărănesc, Radu Cioculescu se retrăsese, o vreme, în Ardeal, lucrând la un șantier, în ideea de a ieși de sub vizorul Securității, în plină vânătoare de personalități ale rezistenței. *Stante pede*, Armand Constantinescu i-a trasat o schiță de horoscop. I-a spus că, din ce citea în zodii, rezulta că unchiul Radu duce în acele momente o activitate secretă și că, atât timp cât o va continua, nu va fi închis. Cum curând în urmă s-a și întâmplat.

— Și cui i-a mai făcut horoscopul?

— Am ținut să-l duc, pentru un prim contact, pe Tonel, cum îi spunem poetului și marelui meu prieten, Constant Tonegaru. Ne-am dat întâlnire la stația tramvaiului 3, de la Schitu Măgureanu, în direcția mănăstirii Cașin. Când să ne suim în tramvai, lui Tonel i se desprinse, pe toată lungimea, talpa unui pantof. Refuză propunerea mea de a trece pe la cel mai apropiat cizmar, care să lipească la loc talpa, și se îndreptă spre casă, astfel încât mi-a scăpat cea mai sigură ocazie de a verifica justețea aserțiilor magului de la Snagov.

— Dar lui Armand Constantinescu i-a prezis cineva viitorul?

— Să vezi cum s-a întâmplat. Discipolul cel mai iubit al astrologului cabalist, astrolog și el, inginer în viața de toate zilele, iar o lungă perioadă director al Institutului de Proiectări în Industria Ușoară, Radu-Sergiu Teodorescu, Sergiu, pentru unele dintre iubitele sale, pentru altele, Radu, iar pentru mine, numele său cel mai vechi, Puiu, îl aducea pe Armand cu mașina de la Sinaia la București, cu maximă viteză, dar și cu cea mai mare grijă: era, după horoscop, ziua în care moartea îl putea lua pe astrolog. Care ar mai fi avut de trăit, dacă ar fi trecut cu bine impasul. Puiu îl duse acasă, asistându-l la urcarea scărilor. Pentru și mai multă siguranță, ajuns acasă la el, telefonă, ca să afle cum s-a instalat maestrul. I se aduse la cunoștință că acesta tocmai murise.

— Teribil! m-am minunat.

— În horoscopul amănunțit, pe care mi l-a întocmit ulterior Puiu, cu fiecare casă a zodiacului în parte, călătoriile aveau să fie nu atât numeroase, cât lungi. Ca unul

care-mi cunoștea bine viața, el putea interpreta mai clar aspectele astrale, de pildă, în casa a III-a, în trigonul Marte-Lună, a citit: „putere de rezistență la vicisitudini", cu adaosul „caracteristică a familiei". Cvadratura Soare-Saturn, în casa a VIII-a a horoscopului, indica sfârșitul vieții „prin cauze externe". Într-o altă aspectare astrală, sfârșitul vieții se vestea brusc. Transcriind dicteul horoscopului, gândul mă duce la acel pasaj din *Căutarea intermitentă* a lui Ionesco, unde, speriat de beteșugurile vârstei, dramaturgul făcea lista celor mai felurite chipuri de a muri, începând cu acela care l-ar surprinde într-un fotoliu.

— N-ai vrea să o luăm pe o cale mai puțin morbidă? i-am sugerat cu glasul gâtuit.

— Ca tălmăcitor, aș putea înșirui toate tipurile de morți bruște – din cauze exterioare – neexcluzând spânzurătoarea, înecul, otrăvirea, continuă Barbu, fără să-mi ia în seamă rugămintea. Dintre toate, groaza de incendiu e depășită de aceea de cutremur. Am trecut deocamdată prin trei. Nu pot să uit uimirea unei scriitoare mai vârstnice, pe care, făcând cunoștință, am văzut-o că se tulbură. „Cum, dumneata mai trăiești?" mă întrebase, încă nedumerită. „De ce n-aș face-o?" răspunsesem. Cu o noapte înainte de marele cutremur din 1977, dânsa visase la un loc într-o încăpere pe A.E. Baconski, Al. Ivasiuc, pe Milo Petroveanu, Veronica Porumbacu și pe mine, iar după seism crezuse mai departe în integralitatea listei. Să fi fost șters de pe listă, în ultimă clipă? Pentru seismul următor?

— Existau diferențe între cele două schițe de horoscop? am încercat din nou să-i abat atenția în altă direcție.

De această dată, Barbu o acceptă imediat.

— Dacă horoscopul lui Armand îmi apoteoza intuiția, cel al lui Puiu îmi scotea în evidență spiritul de independență. Ceea ce-i trezise uimirea lui Puiu fusese mulțimea aspectelor astrale privind, în viața mea, scrisul. Nu mai puțin de cinci. Amator de calambururi, tata ar fi spus aici: „horoscopul scuză mijloacele".

— Să revenim la călătoriile pe care soarta ți le pregătea.

— Și lui Mateiu I. Caragiale un horoscop îi menise numeroase călătorii. Pe lângă călătorii, se zicea acolo că nativul moștenise inteligența mamei sale. Pe care o punea deasupra oricărei alta, el fiind fiul bărbatului considerat cel mai inteligent din România. Pesemne horoscopul îi flatase orgoliul, de vreme ce-l păstrase printre hârtiile lui. Călătoriile sunt, de la sine, partea unui diplomat. Numai că, în foarte depărtate sclipiri astrale, nici lui Mateiu, nici mie nu ne-a fost hărăzită meseria în chestiune, ci o alta: scrisul.

— Dar nu e scrisul cea mai liberă și mai imprevizibilă ipoteză de călătorie? am ripostat. Dă-mi voie să-mi ilustrez afirmația cu propriile tale versuri:

> Unii dorm în teugă, alții la postul de veghe
> pe când corabia trece de creasta planetei,
> dar și dulapul meu se învârtea în jurul pământului...[8]

— Călătoria pe hârtie poate fi și simulacrul unei raite prin cartier, replică ironic Barbu, începând la rându-i să recite:

> Deci am ieșit să mă plimb în spatele blocurilor
> printre câini părăsiți și ambalaje.
> Bate un vânt ce nu cunoscu frunza,

spelb risipindu-se. O, dulce vrajă
oprește-mă un veac între etaje![9]

— Aici cochetezi cu levitația! am zâmbit.

— Să mă definesc prin diplomatul care n-am fost? își reluă Barbu lucrul la autoportret. Romanul gândit să aibă 500 de pagini, pe care începusem să-l scriu, întrerupându-l – vai, pentru totdeauna, din nevoia de a învăța un pic și pentru bacalaureatul ce se apropia vertiginos –, se intitula *Cadențele omului claustrat*. Personajul principal, al cărui nume rămânea nedivulgat, urma să fie portretizat, pe zeci de paragrafe, prin ceea ce nu era. Precedam, printre altele, învechitul nou roman francez. Știai că i-am citit fragmente din acea „operă", niciodată terminată, lui Dinu Pillat, care m-a încurajat? Era prin 1946. În schimb, când i-am cerut tatei părerea despre ceea ce scriam, mi-a propus alt titlu de roman, anume *Cum am căzut la bacalaureat.*

— Cum arătai ca elev? m-am înviorat.

— În toate etapele vieții am părut mai vârstnic, șopti Barbu. Elev în clasa a cincea de liceu – a noua de astăzi –, întovărășeam doi amici mai mari ca mine, studenți, în Grădina Botanică, în speranța unei lovituri norocoase la sexul frumos – era dorința celorlalți doi. Două june au fost, după regulile obraznicilor, acostate, cei trei ne-am prezentat ca studenți. Fetele ne-au refuzat cu veselie, arătând spre mine: „Dânsul este, desigur, student. Dar voi, elevi, plecați de-aci".

— Te-a complexat replica lor sau ți-a convenit aerul matur pe care îl aveai pe atunci?

— Hai să mă confesez[10] mai pe larg, se hotărî dintr-odată Barbu. Am rămas cu complexul de inferioritate al celui

care în copilărie nu a patinat, în adolescență nu a schiat, în tinerețe n-a jucat tenis, de înotat nu știe să înoate, jocul de bridge nu-l cunoaște, permis de conducere n-are, simțul de orientare îi lipsește în mod îngrijorător, se pierde cu ușurință și se regăsește cu greutate.

— Trebuie să-mi enumeri acum și compensațiile! nu l-am lăsat.

— Ei bine, se foi Barbu, binedispus, am complexul de superioritate al celui care a citit toate cărțile, a luat note mari la mai toate examenele, știe foarte bine ceea ce știe, și-a înfundat adesea competitorii în discuții-cheie, cu replici neașteptate, a fost înțeles și plăcut de femei, și-a câștigat prietenii temeinice – atâtea și atâtea motive operante ca până la urmă să nu se dea pe nimeni și pe nimic!

— O, sfântă modestie! am exclamat fără să vreau.

— Vechiul și pierdutul meu amic, Andrei Savu, avea vorba lui: „Frumoși suntem? Suntem. Inteligenți suntem? Suntem. Modești suntem? Suntem. Atunci de ce n-am fi și încrezuți?“

Deliciile lumilor imaginare

— Te-a atras vreodată filatelia? l-am întrebat pe Barbu, amintindu-mi că în copilărie decupam timbrele de pe plicurile scrisorilor care ne veneau de la mătușa mea, Pia, din Anglia și de la unchiul meu, nenea Nicolae*, din Franța, visând să-mi fac în timp o colecție.

— Dus de tata[1], de mână, pe Calea Victoriei, unde putea alege între mai multe cafenele, Capșa nefiind întotdeauna preferată, aveam, timp de o clipă, ocazia să privesc, cu jind, vitrinele negustorilor de timbre – printre care trona dl Natansohn. Sub geam, unde în plicuri transparente erau expuse serii întregi, inima mi se oprise la o serie aviatică din Tanu-Tuwa, cu late și lungi mărci reprezentând uriașe nave zburătoare sovietice, Tanu-Tuwa fiind o regiune sovietică ce-și tipărea propriile timbre, nu știu prin ce minune. Ideea de a-i pretinde tatei să-mi cumpere seria nu-mi trecea prin cap, bun prilej ca să intuiești că am fost de timpuriu un mare timid.

— Nu cred că nu ți-ar fi luat timbrele dorite, m-am îndoit.

---

* Nicolae, fratele poetului Ion Pillat.

— Când mi-a descoperit pofta de a deveni filatelist, urmă Barbu, tata m-a învățat cum să dezlipesc, cu apă caldă, timbrele de pe plicuri, uscându-le apoi între foi de sugativă, iar în semn de încurajare îmi dăruia mari și groase plicuri cu câte o mie de timbre, de la aceleași magazine pe lângă care treceam. Ca filatelist începător, cu mijloace ocazionale, cumpăram de preferință serii franțuzești, pentru că erau ieftine, cu serii scurte. Sugestionat de noua mea pasiune, tata începu și el să colecționeze timbre, anume cu scriitori și filozofi celebri, Balzac, Tolstoi, prima achiziție fiind o serie dedicată lui Descartes, de fapt un singur timbru, în două variante, cea de-a doua corectând o eroare de inscripție; în dreapta mărcii vedeai chipul filozofului, după cea mai cunoscută gravură, în stânga o carte deschisă, cu titlul, pe un timbru *Discours de la méthode*, iar pe celălalt *Discours sur la méthode*[2].

— În 2002, am văzut că a apărut un timbru omagial, având poza lui Șerban Cioculescu, am intervenit.

— Un asemenea timbru, zâmbi Barbu, l-ar fi umplut de bucurie pe tata, care, ca filatelist, strângea timbre cu personalități: literare, politice, avea chiar un album întreg de serii cu Lenin. Eu îi aduceam timbre cu Ante Pavelici, cu Hitler, cu Mussolini, cu asemenea personalități. Timbrul care a apărut acum este frumușel, destul de bine realizat[3].

— Să ne întoarcem la lecturile tale din copilărie și din adolescență, l-am îndemnat mai departe.

— Trebuie să-ți spun că pentru mine, *Les malheurs de Sophie*, în Colecția Bibliothèque rose și Collection Nelson, au fost o revelație. Prima serie se adresa fetelor, dar putea sluji ca exercițiu de familiarizare cu limba franceză.

La inspirația Contesei de Ségur, autoarea cărții, zburdalnica, imprudenta Sophie mânca la finele fiecărui capitol o strașnică bătaie. Cum termina o poznă și pornea alta, fetița mai încasa una. Autoarea, rusoaică măritată cu un general de-al lui Bonaparte, mai avea printre eroi și un general rus, Durakin[4].

— Și mie îmi citea bunica din cărțile Contesei de Ségur, care fuseseră preferatele ei în copilărie. Mama mea reușise să ia câteva dintr-un camion care transporta la retopit volumele unor biblioteci confiscate de la familiile date afară din casele lor.

Barbu se întunecă la față.

— Povestește-mi mai departe despre lecturile tale de demult.

— Pe mine, reveni Barbu, după un răstimp de tăcere, mă pasionau vestita Collection Nelson, dar și aventurile echipajului submarinului Dox, pitulat pe coastele Africii și la mare nevoie, dar mereu, salvat de viteazul negru, Pongo. Într-o altă serie, energicul, atleticul, generosul, pe cât de capabilul tânăr Percy Stuart, râvnitor de a fi primit în cel mai închis club din lume – Excentric Club – avea de trecut un mare număr de probe – 178 – ducând la capăt câte una pe săptămână, în ritmul apariției fasciculelor. Pornea îndată și, vezi bine, izbutea, după ce trecea prin primejdii ce-ți tăiau răsuflarea. Eșuase la ultima probă, ceea ce-l silise să ia treaba *d'a capo*. Avea, desigur, timp și mijloace... De nelăsat deoparte, te obligau crimele campionului întru rău, doctorul Fu-Man-Chu din romanele lui Sax Rohmer. Lovitura de grație mi-a dat-o însă Karl May cu capodopera sa *Winnetou*. A fost cartea sfârșitului

copilăriei mele, imaginea neînfricatului luptător piele-roșie m-a cucerit, m-a copleșit, epuizându-mi toate entuziasmele.[5]

— Și tatălui meu îi fusese drag Winnetou, iar mama, în amintirea personajului iubit, îi dăruise, în studenție, o oștire, în miniatură, de piei-roșii călare. Cred că erau din lemn. Ce eroi preferați ai mai avut?

— Personajele cărților, citite între 14–18 ani, pot deveni treptele unei scări pe vârste: Robinson Crusoe, Athanasius Kircher*, Ulrich**. Îmi este încă vie în minte încântarea cu care urmăream succesele gospodărești ale lui Robinson, pe insula unde găsise apă și hrană – iar mai pe urmă încă un suflet. Fiecare nouă cucerire casnică a lui îmi inducea un confort, într-o fericită fraternitate. Cazul lui Athanasius Kircher s-a dovedit mai complicat, odiseea insului care devine părtaș la mister de pe urma unei banale schimbări de pălărie. Mă teleporta pe ulițele din Mala Strana, pe care aveam să le străbat în târziul unei nopți peste decenii. Sau când am trecut de la Crusoe la Gulliver, la salacele text swiftian care mi-a deschis gustul pentru personajele lui Voltaire, Candide, Zadig, Micromégas, devorate în cărțulii ale Bibliotecii pentru toți.

— Și mie îmi plăceau aventurile lui Robinson Crusoe, încă și mai mult, ale lui Robinson, elvețianul, i-am mărturisit lui Barbu. Noapte de noapte, înainte să adorm, îmi imaginam o insulă sălbatică, pe care treptat o îmblânzeam,

---

* Athanasius Kircher (1601?–1680), savant iezuit german, „ultimul om al Renașterii", autor al unor exegeze biblice, al unor studii orientale, dar și al unor lucrări de geologie și medicină.

** Personajul romanului *Omul fără calități* de Robert Mathias Edler von Musil (1880–1942).

înconjurându-mă de tot felul de animale îmbunate. Îl iubeam pe Mowgly din *Cărțile junglei*, părându-mi negrăit de rău că în cele din urmă se întorsese în rândul oamenilor. Îl urmăream cu sufletul la gură pe micul lord care izbutea să și-l apropie pe bunicul ursuz, mă pasionau aventurile lui Alice în Țara minunilor și în lumea de dincolo de oglindă, mă fermeca până la lacrimi *Micul Prinț*.

— Mie mi se deșteptase și interesul pentru istorie, continuă Barbu. În biblioteca paternă ochisem o istorie a Danemarcei, în limba franceză, de pe la finele veacului al XVIII-lea, scrisă de un Mallet, strămoș, poate, al istoricului contemporan. Într-o a doua parte conținea *Edde*-le islandeze, cu atât mai savuroase în ortografia secolului și în conținutul notelor, unde goții erau confundați cu geții, iar danii cu dacii.

— Câți ani aveai pe atunci?

— Eram în cursul superior al liceului. Ah! minunată înserarea când mă îndreptam spre casă ducând sub braț voluminosul op *Eu, Claudius împărat* de Robert Graves. Nu știi cât m-a ajutat lectura acestei cărți, punându-mă la curent cu tot ceea ce, zi de zi, de la Augustus la Claudius, s-a petrecut în Imperiul Roman, plecând de la sforile trase de împărăteasa Livia, soția lui Augustus, la Messalina, doamna lui Claudius! La istorie, având ca materie în studiu Antichitatea, urma să dăm teza trimestrială. Subiectele s-au distribuit pe două rânduri: tema pentru cel de pe locul stâng al băncii era despre împărații Flavi, pentru cel de pe locul drept, despre împărații din dinastia Ilirică. Colegul meu de bancă era absent, așa că am trecut pe locul lui și am tratat lista împăraților Flavi, mult mai puțini decât cei Iliri.

— Și ai scăpat?

— Mișu Popescu, profesorul, cu aparențe abulice, a prins figura, notându-mi teza cu *unu*. Destinul a fost însă clement, lectura amănunțită a romanului lui Graves despre dinastia Augușților a compensat frauda. Miraculos, nota infamantă din catalog a mai dobândit ulterior un zero, la spate.

— Nu ai pomenit nimic încă despre interesul tău pentru literatură, m-am mirat.

— Mă crezi că istoria mă atrăgea mai mult? Era singura dintre toate profesiunile cărora m-aș fi dedicat, o catedră la un liceu cu renume îmi surâdea grozav. Iar ideea unei cariere legate de literatură nu-mi trecea pur și simplu prin cap. Asta nu înseamnă că nu mă pasionau lecturile în materie. Prin clasa întâi de liceu[6] – a cincea de astăzi – frecventam cu lăcomie librăria Socec de la încrucișarea bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei. Mă atrăgea cu deosebire o lungă tejghea de-a lungul geamului central, tejghea pe care erau întinse numerele Bibliotecii pentru toți, pe mai multe serii de tiraje, dintre care unele venerabile. Exemplarele ultimei generații se bucurau de supracoperte colorate, varietatea titlurilor mă fascina, acolo am citit romanele lui Alphonse Daudet, dar și lucrări de istorie, chiar de filozofie.

— Nu era prea mult? m-am îngrijorat.

— Te temi că aș fi putut să-mi pierd mințile, citind până la epuizare? Pe vremea adolescenței mele, teama sacrală de nebunie și de ravagiile ei erau încă vii, *lues*-ul nu fusese eradicat și nici alte maladii însoțitoare. M-am temut, ca mulți dintre adolescenți, cărora li se atrăgea atenția de care obiceiuri rele trebuie să se ferească, să nu-mi pierd

sănătatea mintală. Cât privește demența din prea multă lectură, mi-am dat seama de timpuriu că nu mă paște nici un pericol, odată ce nimic din ceea ce citeam nu se lipea de mine.

— Iartă-mă, dar așa ceva nu pot să cred! am protestat. Ai o memorie nemaipomenită, dovadă că ții minte cărțile parcurse.

— Ei, ce vrei? glumi Barbu. Mă răsfăț și eu. Există însă posibilitatea ca o bibliotecă să ucidă umplând, până la implozie, mintea insului plăpând. El nu se mai poate opri din citit. Cascador de revelații, rătăcește în lumea amănuntelor neconvergente, unde, cum spune Creangă, nu mai e mult până departe. Spre deosebire de toxicomani, care au alegerea unei cure de dezintoxicare, cazul acestuia este unul pierdut. Cine este mai fericit rămâne de discutat.

— Cum să reziști tentației într-o casă-bibliotecă?

— În primii ani de liceu, într-o perioadă când tata fusese consilier la Editura Cugetarea, cărțile lui Jules Verne, ale lui Dumas-père, Sienkiewicz (*Prin foc și sabie*, *Potopul*, *Pan Volodiovski*) veneau în vrafuri, odată cu *Quo vadis*, *Logodnicii*, *Don Quijote*; editura avea în Al. Iacobescu un traducător neobosit, care cunoștea toate limbile. Lectura acestor capodopere, fie și pe sărite, mi-a compromis, din clasa a III-a, mediile din carnetul de note. Căci alternativă nu era. La pachet sosea producția Editurii Moderne, unde era consilier unchiul Radu – la desfacerea expediției, care nu trezea nici un interes tatei, întindeam pe masă, ca pe biblioteca lui Grimaud, *Moara de pe Floss*, *Egoistul*, *Jude neștiutul*, *Dorian Gray*, *Moby Dick* și *O femeie trecu pragul* de Walter Deeping.

— Dar lecțiile de la școală? Îți mai făceai timp și pentru ele?

— Să-ți dau un exemplu: cu doar un minut înainte de sosirea cărților pomenite mai sus, alternativa fusese: cinci-șase exerciții la algebră, tema la fizică și chimie, lecția la limba latină, cu memorarea unei admirabile elegii a lui Ovidiu. Să nu citesc măcar primele pagini din *Egoistul*, când, în răstimpuri mi se aduceau reproșuri pentru propriul egoism? Să învăț pe dinafară *Erlkönig* (*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind? / Es ist der Vater mit seinem Kind**) neglijându-l pe invincibilul împărat Barbarossa, care viețuia în taină într-o peșteră, deci *Er ist niemals gestorben***, să pun un semn de carte în *Moby Dick*? Rămâne că în acei ani am citit puhoiul de romane englezești și americane care apăreau în trombă, în plin conflict armat cu statele în chestiune. Mă adânceam fie în lectura unui roman de Cronin – de pildă, *Cheile împărăției*, care îi plăcea atât de mult tatălui tău, ori *Ogorul* de Pearl Buck sau *Vin ploile* de Louis Bromfield, fie într-un poem de Byron sau de Victor Hugo, cu loc pentru o tragedie din tezaurul antichității eline.

— Mai ai aceste volume?

— Nici una din cărțile pomenite nu se mai află în biblioteca mea. La scurtă vreme înainte de aprilie '44, mai toate au luat drumul anticariatelor, trădare de pe urma căreia m-am ales cu o de neuitat bicicletă marca N.S.U. (Nekansulm), cu două cadre orizontale, dar cu ghidonul

---

* *Regele ielelor*, balada de J.W. Goethe. „Dar cine gonește prin noapte și vânt? / Un tată călare cu fiul plăpând" (trad. de N. Argintescu-Amza).

** „El nu a murit nicicum" (germ.).

vopsit în negru, și nu nichelat – fiindcă era o bicicletă de război.

— Un gest reprobabil, am zâmbit.

— Pe la 15 ani, îmi doream un Fiat Topolino, pe care, pentru a mi-l procura, întrezărisem o sursă nesigură de câștiguri bănești: scrierea de romane polițiste, sub pseudonim, firește, sau cu numele adevărat, dar ca traducător. Tenace, de felul meu, robace, sagace, începusem să-mi imaginez titluri cărora mai târziu urma să le însăilez misterioase acțiuni. Iată câteva: *Mortul care nu tace*, *Fantoma din pian*, *Sicriul cu șapte lacăte*, *Asasinul merge cu bicicleta*, *Golovin nu iartă*, *Cine l-a ucis pe Arnold*, *Ce-ai crezut, Dolly?*

— Șerban Cioculescu știa ce voiai să pui la cale?

— În acea vreme, tata, mobilizat pe loc, în calitate de militar în gradul de soldat neinstruit, fusese detașat la un serviciu de cenzură, unde „lectura" nu numai scrisorile militarilor germani în trecere prin România, ci și romane polițiste, pe care trebuia să le verifice pentru publicare, majoritatea traduceri nenorocoase. Primea pentru asta un salariu simbolic. Tălmăcirile conțineau adevărate perle. Romanul lui Edmond About *L'homme à l'oreille cassée* se numea în românește *Omul într-o ureche*, romanul balzacian *Cousine Bette* devenise *Verișoara proastă*. Plictisit de numărul și de volumul manuscriselor, tata îmi trecuse mie sarcina referatelor împreună cu bănuții pe care iute îi cheltuiam pe cărți.[7]

— În loc să-i economisești pentru Topolino? Și ce s-a ales de romanele proiectate?

— Încet, dar sigur, *Cadavrul de sticlă*, *Mortul ambițios*, *Fantoma din ladă*, titlurile viitoarelor romane polițiste, cu care speram să dau lovitura, au alunecat în neant.

Aura unor glasuri de demult

— Cum se simțea copilul de altădată în preajma personalităților care vă treceau pragul? am vrut să știu.

— Trebuie să-ți spun că uit chipurile, am în schimb memoria vocilor, intuiția tonalităților, reverberația unicității. Numărul de telefon, din primele decenii ale secolului trecut, aparținea lui Șerban Cioculescu. La sunetul prelung răspundea un băiat de 8-9 ani. Când auzea în receptor un „hă" adânc, chema: „tată, dl Rebreanu la telefon!" sau când vocea suna brav: „Șăăărban?" era a lui Alexandru Rosetti, când rostea un „Șerban" scurt și energic, la capătul firului era nenea Nicu alias Vladimir Streinu. Vocile dulci erau ale admiratoarelor – cu grijă cosite de mama.

— Ce voci celebre mai ții minte?

— Bunăoară, l-am ascultat chiar pe Nicolae Iorga, la radio, făcând panegiricul defunctei Regine Maria. Dacă memoria trădează și nu lasă pe fundul sitei pulberi de aur, ci tot soiul de cioburi, câteva tenace aşchii ținând de miros, auz, văz, îi rămân în posesie, mie, de pildă, orele de discuții purtate între Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, la vârste succesive, deci de sub masă, la vremea

când începeam perfect acolo, pe un scăunel, iar mai târziu, în adolescență, pe un terț fotoliu. M-am format la vibrația a două voci, de foarte diferite organe, aceea a tatălui meu și aceea a lui Vladimir Streinu.

— Prin ce se deosebeau sonor glasurile lor?

— Aura celor două glasuri diferea profund: cel al lui Vladimir Streinu avea sunetul modulat, actoricesc aproape prin rotunjime și ecou (răspunzând fascinant scrisului său artist), iar tata avea timbrul întru câtva răgușit, dar plenar persuasiv (și nu în afara unei anumite retorici). Auzeam, pe la 6 ani, nume ce-mi sunau miraculos – Valéry (când Paul, când Larbaud), Croce, Gide, De Sanctis, Walter Pater, Thibaudet, cuvinte ce lunecau necunoscute, pe cât de cuprinzătoare de parfum. La vârsta de 4 ani, primeam primul mesaj scris din viață: o carte de vizită de la Vladimir Streinu în care acesta-și exprima dorința glumeață (oare?) ca nimeni să nu mă încline „către meseriile literare". Îmi menea modul cel mai complet de exprimare, *tăcerea*, al cărui cod îl cunoștea, acest om trăitor între oameni și, totuși, atât de secret.

— I-ai făcut un portret atât de impresionant în cartea ta de lecturi, încât nu vreau să continuăm discuția până nu mă lași să te citez. Iată: „L-am văzut pe acest om între rândurile de case ale orașului, în undele apelor de munte, la țărmul mării, la poale de codri, cu profilul decupat de acela al munților peste care treceau nori fără veac. L-am văzut în casa lui, pe scăunelul pe care-i plăcea să stea, tot astfel în casa părinților mei, ridicând fruntea, cu acel gest ce-i preceda zâmbetul, în lunga masă de consiliu a Institutului Călinescu, în amfiteatrul universitar, ținându-și lecția de deschidere a cursului său dedicat poeziei. Și am

trecut și pragul casei în care se născuse, la o vreme după ce n-a mai fost între noi".

— L-am iubit mult, se îngândură Barbu, luându-mi din mână cartea. În loc să mă repet, mai bine îți citesc fragmente din aceeași evocare: „Voi mai smulge amintirii două momente, la câțiva ani depărtare unul de altul. Primul țintește revederea dintre cei doi prieteni, la întoarcerea acasă a lui Șerban Cioculescu din detenție. Fusese arestat în lotul unor fruntași țărăniști din Capitală care păstraseră între ei legătura după desființarea partidului. La percheziția efectuată în acea noapte de august când, ca la o horă de draci, necunoscuți crispați, mânați de cea mai mare grabă, răsturnau totul prin casă, nu s-a găsit nimic compromițător. La cererea de a înmâna corespondența cu străinătatea, tata nu putuse preda decât un pachet de cărți poștale, vechi de mai bine de un deceniu și jumătate, primite de la Mircea Eliade, din India. A fost eliberat după mai puțin de două luni de anchetă. Ne temuserăm în tot acest timp pentru viața lui, pentru că, în urma unui ulcer duodenal, era foarte slăbit, avea 45 de kilograme și făcea haz de necaz afirmând că-și ratase cariera odată ce ar fi trebuit să se facă jocheu. O detenție prelungită i-ar fi fost fatală. La venirea acasă, îl concura pe Gandhi. Pierduse 5 kilograme. Pe scaune, în jurul mesei din sufrageria noastră, cei doi se priveau, fără să scoată un cuvânt, și au rămas așa, vreme îndelungată. Peste ani, pentru că suferința carcerală a lui Vladimir Streinu a fost mult mai lungă, cei doi se aflau din nou față în față în același loc. Vladimir Streinu cenușiu la obraz și tuns scurt. Și în aceeași neconsumatoare de timp tăcere. În același dialog al prezenței pure. Vladimir Streinu i-a relatat părin-

telui meu cum, la proces, unde fusese adus, ca martor al acuzării, doctorul Voiculescu a simulat senilitatea, pentru ca, într-o străfulgerare, să-i arunce o privire plină de înțeles. Au trecut deja 42 de ani de la moartea marelui prieten. Se va împalida mozaicul din rondul bulevardului Pache, la care a lucrat artizanal, îndată după ieșirea din închisoare. S-au spulberat case și străzi care i-au cunoscut umbra rotitoare"[1].

— Și eu am avut norocul să-l cunosc pe Vladimir Streinu, încă de la vârsta de 8-9 ani, când îl vedeam la doctorul Voiculescu, acasă. După întoarcerea din detenție, l-am reîntâlnit de mai multe ori și pot să-ți spun că mi-a rămas și mie în auz glasul lui aparte, cu intonații elegant aristocratice, după cum în ochi îmi dăinuie încă distinsul lui chip palid. Și tatăl meu, care îl admira din tot sufletul, l-a evocat cu iubire într-o carte, din care vreau și eu să-ți citesc: „Ceea ce m-a izbit de la început la Vladimir Streinu, de când am avut prilejul a-l cunoaște în epoca anilor mei de student, a fost stilul ținutei sale. Prestanța fizică a omului, de o frumusețe eminamente distinsă, se impunea printr-un port semeț al capului, printr-o privire de sus, ușor distantă și condescendentă, printr-un fel ceremonios drept de-a sta sau de-a se mișca, parcă s-ar fi găsit îmbrăcat mereu într-o nevăzută armură de cavaler medieval"[2].

— Așa era, se îngândură Barbu.

După câteva minute își reluă povestirea.

— Deși Vladimir Streinu mă sfătuise de timpuriu să nu iau calea literaturii, n-am putut să-l ascult, mai cu seamă că în scara de valori a tatei[3] locul întâi îl ocupase poezia. A fi un poet autentic însemna pentru Șerban Cioculescu a te situa în vârful piramidei umane. La vârsta când

modelul este unic – cel patern –, această netă preferință a tatei a stârnit în mine lăcomia de a deveni poet, chinuitoare odată ce mă consideram lipsit de orice talent. Citea versurile cu vibrație, dar în ton alb, perfect adecvat celor ce ele exprimau, cu o voce ușor guturală de o căldură ce făcea din ea, în vocabularul epocii, cea mai radiogenică voce a țării.

— Nu numai tatăl tău, dar și poeții, care veneau la voi acasă, îmi închipui că ți-au deschis apetitul liric.

— Întovărășindu-mi părintele, încuviință Barbu, am dat mâna cu Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Bacovia, Ion Barbu și aproape cu toți ceilalți, încă din adolescență. Cum de mă primeau în compania lor? Vor fi simțit ceea ce se spune în horoscop, că sunt o persoană la capătul reîncarnărilor, sau pe aproape? Sau poate am dat dovadă de tact, iar din când în când de inspirație?[4]

— Când l-ai întâlnit prima oară pe Arghezi?

— L-am cunoscut în 1931, când aveam 4 ani. A venit de ziua mea, la Găești. Mai am și acum dopurile de la sticlele de șampanie, deschise atunci, dopuri pe care el și tata s-au semnat în cinstea mea. Arghezi era un om fermecător, când voia el, nu mai puțin imprevizibil, certăreț și capricios. A rupt prietenia, nemulțumit de cum scrisese tata despre romanele lui. Ultima oară l-am zărit la teatru, la piesa *Rinocerii*. A plecat după primul act. Spre sfârșitul vieții poetului, părintele meu s-a dus să-l vadă și s-au împăcat.

— Și Blaga?

— Când venea în București, Lucian Blaga îi făcea tatei o vizită. Tata avea o pisică neagră, superbă, care era a lui în sensul că față de el își arăta întreaga tandrețe, pe ceilalți

ținându-ne la o oarecare distanță. Îl revăd pe poet, așezat comod în fotoliul îmbrăcat în mătase aluniu-aurie, ținând-o pe genunchi pe mâța neagră a tatei. Miți, care disprețuia de obicei musafirii, sărise în brațele lui Blaga și torcea pierdută. „Parcă-i o Parcă", șoptise poetul[5]. Apoi Ion Barbu, Adrian Maniu, doctorul Voiculescu locuiau ca și noi în Cotroceni, dar în zona pieței Sf. Elefterie. Pe bulevardul dr. Gh. Marinescu, la numărul 19, într-un elegant bloc nou, puteau fi văzuți intrând sau ieșind, Liviu Rebreanu, cu statura sa de atlet matur, și Ion Minulescu, în mers legănat, dialogând cu bastonul său și răspunzând amical la orice salut cu „soro". Pe bulevardul numit al Ardealului trecea liniștit Adrian Maniu și pe partea cealaltă venea doctorul Voiculescu. Cu Adrian Maniu, reputat pentru mizantropia sa, tata se împrietenise la toartă, cu blândul V. Voiculescu, mai puțin[6].

— Cum a fost întâlnirea ta cu Ion Barbu?

— Lui Ion Barbu îi fusesem prezentat în una din duminicile când îl întovărășisem pe tata la cafeneaua Capșa. Prin '38-'39, zărindu-l în tramvaiul ticsit ce mă aducea acasă de la școală, într-o amiază de lapoviță, l-am salutat cu respect. Știam că locuiește la două stații mai departe de mine. Nu era prima oară când îl vedeam rotind ochii verzi în mulțimea foitoare. Tramvaiul intra tocmai în bucla străzii dr. Davilla, când profesorul, proptit într-un toiag strămoșesc, mă pofti să vin lângă el. Voinicul bărbat, cu o căciulă brumărie peste plete în albire, mă chestionă în ce clasă sunt și dacă-mi plac matematicile. Am dat un răspuns în doi peri. Se informă numaidecât asupra materiei mele preferate – eram în clasa a doua de liceu – și, auzind că aceasta era istoria, ceru lămuriri. Îi spusesem că

studiam în acel an Evul Mediu, o perioadă care-mi plăcea mai puțin. „De ce?" „Obscurantism", răspunsesem, „fanatism, ignoranță, ciumă, masacre etc." „Astea ți le-a spus taică-tu!" izbucni profesorul și, apucându-mă strâns, îmi ținu o adevărată lecție asupra măreției epocii, ducându-mă două stații mai departe, unde își avea locuința, cu primejdioase ridicări în aer ale unui baston noduros[7].

— Pe Tudor Vianu l-ai cunoscut?

— Stai să vezi. Încep cu o întâmplare povestită cu haz de tata[8]. Era la o fermă, pe care sculptorul Oscar Han o avea pe lângă București. Invitații, Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, rămăseseră un răstimp singuri în bibliotecă, în vreme ce gazda pregătea o cafea. Aruncând o privire prin rafturile bibliotecii, tata a văzut și placheta pe care Vianu o scrisese despre Han și, răsfoind-o, a constatat că n-avea dedicație. Cum cunoștea foarte bine grafia vechiului său amic, cu acel *V* protector din semnătură, a scos stiloul și a scris o dedicație în genul: „Lui Oscar Han, care a avut atâtea de învățat din conversațiile pe marginea pregătirii acestei cărți". Gazda sosește cu cafelușele aburinde. Admirându-i biblioteca, Șerban Cioculescu îi spune: „Iată, zăresc aici cartea lui Vianu despre dumneata". Han, spirit caustic, face o strâmbătură, ia în mână placheta, o deschide asupra dedicației, a cărei cerneală tocmai se uscase, și izbucnește: „Acesta este Vianu! În fapt, eu i-am dictat cartea în întregime!" „Domnule Han", îi zice Șerban Cioculescu, „d-ta știi să guști o glumă bună?!" „Firește", răspunse acesta, „cu condiția să fie bună". „Ei bine, atunci află că eu am scris dedicația, adineauri." „Da' de unde?!"replică furtunos Han, „acum încerci să mă păcălești, căci în dedicația asta e Vianu întreg cu..." etc. etc.

— Dar tu ai vreo amintire a ta cu el?

— În ultima vizită pe care ne-a făcut-o, Tudor Vianu ne povestise secvențe dintr-o recentă călătorie a lui în Olanda, încântarea cu care, mergând pe liniștitele străzi ale urbei în amurg, văzuse la toate casele ce nu aveau perdele tot ce se petrecea în interioare, ca într-un panopticum: inși citind la lumina lămpii, cina în familie, într-o atmosferă de chietudine fără sfârșit care îl copleșise. Am intuit că pacea aceea, unanimă și profundă, și-o dorea, o râvnea ca pe o împlinire a firii lui. O clipă l-am văzut atunci, patrician în Țările de Jos, trecând cu pași fără sunet pe străzile cu mari pavele de piatră cenușie. Cea din urmă dată când l-am zărit, trecea cu aerul absent prin dreptul cinematografului Scala, drept în demiul său, voluminos și totuși parcă împuținat. Părea nespus de singur[9].

— Ai cunoscut o pleiadă de elite.

— După cum vezi, sunt mulți cei cărora le datorez un gest, un reflex verbal, picat de minune în context, o replică, o anecdotă respusă cu mai mult haz, nostalgii și aspirații – scânteieri de o clipă intrate în portofoliul meu, adăugate altora – în stivă – care au stat la baza acelei spontaneități, în linie dreaptă moștenită de la tata, dar și atent gospodărită.

După un răstimp, Barbu se întoarse către mine, spunând cu glas schimbat:

— Aș vrea să-ți vorbesc, în încheiere, despre alt mare prieten care mi-a marcat existența, anume despre Dinu Pillat. În admirabila voastră grădină bucureșteană, dintr-un cartier dispărut azi, am petrecut amiezi și seri pline de farmec, ca invitat al mamei tale, Nelli, și al tatălui tău. Îi știam pe părinții tăi încă din 1942[10], de pe vremea când

erau studenți. L-am revăzut pe Dinu, în 1946, pe un pat de suferință, la spitalul Saint-Vincent de Paul, unde, ca să-și umple ceasurile de gol, traducea dintr-un roman de Flaubert. Ne-am întâlnit pe urmă în cercul de lectură din casa lui Barbu Slătineanu. După ieșirea sa din detenție, ne-am împrietenit atât de bine, în cei 10 ani cât am fost colegi la Institutul Călinescu, încât mi l-am dorit ca naș, la botezul fiului meu Șerban-Filip, în iarna anului 1972. Am râvnit să-i arăt prețuirea mea printr-o legătură asemănătoare aceleia de sânge.

— Cum ți-l aduci aminte pe tata?

— În timp, imaginea meditativului mistic a lui Dinu fuzionează cu aceea a lui Rainer Maria Rilke; o alta, care se constituie complementar, nu o șterge pe prima: aceea a omului tonic, vesel, bucuros de darurile vieții, cu capacitatea de a le sublima ca un artist. Altfel, luminozitatea existențială, dobândită prin smerenie, prin adeziunea la mesajul christic care impunea continua cercetare a conștiinței, prin postul negru – cel de vineri –, îl înzestrase cu o charismă pe care nici nu știu dacă și-o cunoștea. Și eu sunt credincios, dar n-am putut atinge niciodată profunzimea credinței lui Dinu.

— Pe tatăl meu îl entuziasmau prozele tale, din care ne-ai citit în câteva seri fermecate.

— Da, a fost primul lector al mai multor nuvele din volumul meu *Palatul de toamnă*. Mult efort mi-a pretins povestea nopții de la Pompei, unde am pus la bătaie toate cunoștințele de limbă latină, și câteva în plus, într-un flux narativ filmic. Țineam neapărat să i-o citesc lui Dinu, cum mai făcusem și în alte rânduri. Mi-a spus că pleacă la mare și, de cum se întoarce, ne vom întâlni. Era în

toamna anului 1975. Revenit în capitală, m-a amânat din nou, spunându-mi că era suferind. Nu știam că suferea de o maladie cumplită. Alte povestiri n-am mai scris. Schimbasem destule costume, scăpasem cu bine din multe primejdii – nu și din cea din urmă. Dar pierdusem cititorul…

Interludiu sentimental

— Hai să ne întoarcem acum în vara anului 1944[1], îmi propuse Barbu, după ce sorbi cu poftă din ceașca de ceai. Spre sfârșitul lunii iulie, poate începutul lunii august, mă aflam dispersat în comuna Ciorogârla, din preajma Bucureștilor. Eram licean în vacanță, găzduit la ferma lui Pamfil Șeicaru, unde am stat o primăvară și o vară.

— Și cum îți petreceai vremea, de dimineață până seara?

— Într-o zi, în timpul bombardamentelor americane, într-un hambar părăsit, am dat peste un volum în legătură boțită; era o antologie franceză de texte privitoare la istoria francilor. Citeam cu nesaț despre cumplitele încleștări între regine rivale – Fredegonde și Brunhilde –, despre cele 5 soții ale lui Clotar – Radagonde, Indegonde, Aregonde, Walderade – și mai care? Stăteam întins într-un cot pe iarbă, pe când de la mari înălțimi, zguduite de uruitul infernal al Liberatoarelor, mi se cerneau pe umeri fire argintii, menite să înșele artileria antiaeriană. Memoria nu mă ajută să-mi amintesc de ce nu stăteam întins pe spate, cu cartea în față, apărându-mă de soare, sau pe burtă, cu cartea între buburuze și furnici.

— Nu-mi vine să cred că citeai fără întrerupere.

— Mai aveam la Ciorogârla datoria de a presta muncă obștească, asemeni tuturor colegilor, spre a prezenta adeverința la înscrierea în clasa următoare de liceu, mărturisi Barbu. Corpul profesoral, și el în dispersare, decisese ca noi, elevii bucureșteni refugiați în comună, să adunăm gunoaiele ce străjuiau de-a lungul șoselei pe vreo 2-3 km. Urma să organizăm și o serbare ca să ridicăm moralul localnicilor. Am pus în scenă o piesă patriotică într-un act, unde interpretam rolul Geniului Roman, adresându-mi monologul plin de încurajări României, aflată sub puzderia năvălirilor barbare. România era întrupată de o fecioară din rândurile noastre, brunetă, și, cum spune poetul, cu rușinea zugrăvită pe obraz.

— Devii sentimental, am replicat încântată.

— Nu încă, mă temperă Barbu. Către sfârșitul lunii, mica noastră companie de băieți și fete a primit cea mai neașteptată dintre vizite: aceea a doamnei mareșal Maria Antonescu. A sosit înconjurată de militari de rang. Noi eram desfășurați în linie. Ea a pornit drept spre mine, luasem poziție, iar în clipa în care să mi se adreseze, un oficial s-a interpus, împingând-o către următorul. A fost un gest spontan, inexplicabil, și tot fără vreo justificare care m-a izbit în inimă, ca un fel de semnal al destinului.

— Te-ai simțit dat la o parte, cum tot avea să ți se întâmple de atunci încolo.

— Apoi, noi, băieții refugiați în Ciorogârla, aveam și alte preocupări: un buchet de fete în floare își făcuse apariția în acea lume în care dăinuia încă preceptul: băieții cu băieții și fetele cu fetele, până la bacalaureat. Situația de acolo îngăduia o licență. Pașii lor discreți îi cuceriră

pe rând pe Gicu Căltuț, fost coleg de liceu, pe Șerban Goiceanu, Lulu Tanoviceanu, pe Nelu Pavlescu. Încântătoarele fete Smaranda, Gabi, Elisa, Jeni se alăturară Lalei, cea cu negre sprâncene.

— Abia acum intri în subiect, m-am însuflețit.

— Cineva aducea un patefon cu discuri de jazz marca Brunswick și de cum suna prealarma, în șuieratul sirenelor, ne strângeam în miezul comunei, într-o vale din adâncul căreia se înălțau trei plopi frățâni. În larma depărtată a exploziilor, a loviturilor de tun antiaerian din comuna apropiată, Tântava, sub privirile reprobative ale localnicilor, dansam, pe ritmurile orchestrei afrocubane Leucona, ale lui Duke Ellington, Count Basie și chiar ale pianistului neamț Peter Kreuder, dansam în legănarea unor bucăți precum Sing Sing Sing, Cubana can, Caravan, Tabu, Inca tango. La finele alarmei, porneam spre București, unde, prin bălăriile înalte ce copleșiseră straturile de cârciumărese din grădina noastră, udam ghețișoarele în amurg și mai dădeam o raită prin casă, deschizând ferestrele, pe care bufnea un vânt fierbinte.[2]

— Mai spune-mi de Lala! am insistat.

— Lala, fata de care mă îndrăgostisem atunci, la 17 ani, era logodită cu un student farmacist, mobilizat în armată. Profitând de absența lui, o plimbam pe Lala cu bicicleta prin sat. Omul avea însă un prieten în Ciorogârla și acesta l-a alertat pe logodnic. Tipul a apărut după câteva zile, cu pistolul la brâu. În sat se auzeau deja focuri de armă. Lala s-a speriat și a venit în fugă la mine. Repede am luat-o în brațe, am trecut-o gârla și am dus-o la mănăstire. Acolo o maică ne-a ascuns în chilie și, la întrebarea noastră: „Ce ne facem dacă dă peste noi urmăritorul?" ne-a răspuns cu

fermitate: „În chilia mea nu intră nici Patriarhul dacă nu vreau eu!“ După toată tevatura, pe adeverința de muncă obștească, pe care trebuia s-o prezint pentru înscrierea în clasa următoare, profesorul scrisese: „purtare imorală“.

— Ce părere aveau ai tăi despre toată povestea?

— De la un profesor, care mă văzuse plimbându-mă cu fata prin Cișmigiu, tata aflase că mă aflam în compania unei „femei vopsite“, cum erau etichetate pe atunci cele care își dădeau cu ruj pe buze. Părinții mei erau disperați, eu însă țineam morțiș s-o iau de nevastă pe Lala. Voiam să dau 2 ani într-unul singur ca să mă înscriu mai repede la facultate și să mă pot însura.

— Și ce-ai făcut?

— Întors de la Ciorogârla, i-am făcut o vizită Lalei în Militari, unde locuia. Logodnicul ei însă a pus niște tipi să mă urmărească la întoarcere și să mă sperie. La scurtă vreme după aceea m-am îmbolnăvit rău, făcând una după alta: tuberculoză, pleurezie, febră tifoidă, gălbinare. Vlăguit de atâtea maladii, i-am scris fetei o scrisoare de despărțire. Am apărut la facultate, ras în cap (după febra tifoidă), și pe un culoar m-am întâlnit cu profesorul de Drept Roman, care, văzându-mă, a crezut că fusesem arestat și m-a întrebat: „Cât te-a ținut?“ Eu, crezând că era vorba de boală, i-am răspuns: „40 de zile“. „Ai scăpat ușor!“ a zis profesorul.

— Ia spune-mi când te-ai însurat de-a binelea?

— De însurat, m-am însurat prima dată la 34 de ani[3]. Pe Pia am cerut-o în căsătorie la doar două săptămâni după ce ne-am cunoscut și ea a acceptat imediat. Mariajul nostru începuse prea bine, poate de aceea s-a și destrămat destul de repede. Am avut împreună o fetiță, pe nume

Ilinca. După patru ani a intervenit o foarte bruscă neînțelegere între noi. Eram tineri și nepuși pe concesii. Atunci divorțul m-a traumatizat, m-a prins nepregătit, pentru că aveam ca exemplu căsătoria atât de armonioasă a părinților mei. Din fericire, amândoi ne-am refăcut viața sub semnul Providenței, fiecare dintre noi găsindu-și până la urmă perechea. Pia s-a căsătorit, după 2-3 ani de la divorț, cu Alecu Paleologu, iar eu, după vreo 5 ani, cu Simona, cu care eram coleg la Institutul Călinescu. Alecu și Pia au avut un băiat, pe Toader, iar eu și Simona l-am adus pe lume pe Șerban Filip.

— Știu că îți era drag Alecu...

— Da, era spiritualmente destul de asemănător cu tata. Nu pot uita ultima vizită făcută lui Alecu, micșorat fizic și vizibil la finele calendarului, cum parcă ar fi căutat în prezența noastră – a mea și a Simonei – un reazem, o baie de viață...[4]

— Spune-mi și ceva despre Simona, l-am rugat la sfârșit.

— Între mine și Simona e o diferență de 17 ani. Dar după 40 de ani de căsătorie diferența se stinge. Legătura noastră duce mai departe armonia de o viață care i-a unit deopotrivă pe părinții mei și pe ai ei. În Kabala se spune că îngerul, care ne veghează pe fiecare, se sperie și ne părăsește când ne lăsăm pradă mâniei. Eu am moștenit temperamentul vulcanic al mamei, pe care, în timp, am învățat să-l stăpânesc. Așa că îngerul alungat a revenit de atunci lângă mine.

Ipoteza intrării în diplomație

— Nu mi-ai spus încă nimic despre viața ta ca licean, l-am întors din povestire pe Barbu.

— Îngrijorat că nu mai învățam, că devenisem obraznic, pus pe contradicție și adversitate, că desenam pe maculatoare hărțile unor insule imaginare, fiind neatent la lecții, tata m-a luat de la Liceul Gh. Lazăr și m-a înscris, în 1941, la Colegiul Național Sfântul Sava. Mai era ceva care îi mărea temerile: atmosfera legionară de la Lazăr. Ca elev, la Colegiul Național Sfântul Sava, cel dintâi liceu din țară, cel puțin în conștiința celor ce-i purtau majusculele îmbârligate – CNSS, pe numerele de pe brațul stâng și pe cravata albastră, îmi împărțeam timpul între învățătură și lecturi[1].

— Mi se pare că l-ai avut profesor acolo și pe Eugen Ionescu.

— Ne-a predat timp de un semestru lirica medievală franceză, baladele lui Villon... Era un ins vioi ca un clovn, chelos, sărea ca un titirez printre bănci, era foarte vesel. Când se apropia de mine (stăteam în prima bancă) îl priveam pe sub sprâncene – care erau negre și foarte arcuite –, iar el se retrăgea. În pauză îl întreba pe tata, pe atunci

coleg cu el de catedră: „Barbu e legionar?“ „De ce?“ îl întreba mirat tata. „Pentru că mă privește fioros!“ De fapt, eu nu aveam chef să m-asculte. Acasă însă mă delectam cu lectura volumului său, *Nu*, unde tatăl meu era ironizat, dar cu respect[2]. Prin 1945, de la Vichy, unde ducea în cârcă cu sârg funcția de atașat cultural, Eugen Ionescu îi scria tatei, interesându-se de situația catedrei sale bucureștene – pentru cazul unei reveniri. „A semnat numirea mea zero tata?“ se interesa adresantul. Cel numit, profesorul de latină, Gerota, era, pe atunci, directorul general al învățământului secundar. Ulterior, Ionescu fusese condamnat în absență la 2 ani de închisoare, după ce criticase, într-un articol în *Viața Românească*, milităria de altădată. Despre o eventuală întoarcere acasă, îi scria tatei: „mi se promite de către o instituție serioasă masă și casă, atâta doar, cu ușa încuiată pe din afară“.

— L-ai mai întâlnit pe Eugen Ionescu vreodată?

— În 1969, aflându-mă la Paris, l-am vizitat inopinat în locuința sa din Montparnasse. Era bolnav. Nu m-a recunoscut, dar și-a amintit de tata. M-a invitat să trec a doua zi de dimineață să-mi dea bilete la reprezentația cu *Cântăreața chelă*, care se juca în acea săptămână la teatru. Dar când am revenit, nu l-am găsit acasă. Plecase cu soția în oraș ca aceasta să-și cumpere o pălărie anume de protocol pentru o apropiată călătorie în Coreea de Sud.

— Să revenim la Barbu Cioculescu, liceanul. Din câte mi-ai povestit mai înainte, observ că nu mai erai așa de silitor ca în clasa întâi primară.

— Cum aș fi putut? Pe la 15 ani îi descoperisem pe muschetarii lui Dumas, pe Don Quijote și alți eroi formi-

dabili, așa încât nu mai învățam. Pe deasupra, mă îndrăgostisem în taină și recitam în singurătate *Mortua est.*

— Cum priveau părinții tăi această delăsare?

— Acasă[3], opinia era că aș fi putut învăța mai bine, dacă aș fi avut mai multă voință. Tacit, aluziv apoi, iar mai la urmă prin viu grai mi se reproșa lipsa de disciplină, de continuitate în efort. Învinuirea nu m-a lăsat indiferent, căci pe încetul mi s-a indus un sentiment de culpabilitate și convingerea că eram un leneș nerecuperabil. Iar în lumea școlii lenea e un păcat capital, cum în teologie, tristețea. Rămânea speranța unei resurecții, din care, renăscut pur și forte, să trec în frunte. Dar eu aveam îndoieli asupra beneficiilor. Ceva îmi spunea, *sotto voce*, că prețul era pierderea libertății. Totuși mă zbăteam să fiu la zi cu lecțiile constatând, cu melancolie, că anumite materii, din zona celor de bază, se opuneau cu tot mai netă obstinație puterii mele de penetrație, în contrast cu ușurința extremă cu care îmi însușeam materiile care mă interesau.

— La ce materii îți era mai greu?

— Riscul de a rămâne mut, cu creta în mână, în fața tablei negre, la matematici, chimie, fizică, de a trebui să prepar lecțiile la limba latină, fără să pierd o clipă din vedere juxtele profesorului Richter, îmi induceau complexe de inferioritate de care n-am scăpat nici mai târziu, ba chiar mi-au alimentat visele până la adânci bătrâneți.

— Mai ai coșmaruri că ești scos la tablă și nu știi nimic?

— Se face că-mi caut clasa, în vasta clădire a liceului[4], că deschid uși după uși, fără să-mi întâlnesc colegii. Când ajung în clasă, nici o figură nu-mi este cunoscută, loc în bancă pentru mine nu este, dacă găsesc un loc, constat că

n-am în geantă nici un manual. Atmosfera este de neliniște extremă, intensificată de apropierea scoaterii la lecție, la matematici, unde e momentul hotărâtor de a trece sau nu clasa. Firește, nu știu nimic. Într-un alt vis trebuie să mă înscriu în clasa a șasea liceală, cu interdicții necunoscute, care mă fac să mă revolt: de ce să insist a mă înscrie în clasa a șasea când sunt licențiat universitar?

— Eu am altfel de coșmaruri. Cum toată viața am fost profesoară, mă visez la catedră în pijama și papuci, în hohotele de râs ale amfiteatrului cu studenți, a căror larmă devine din ce în ce mai greu de stăpânit, i-am mărturisit lui Barbu, încruntată. Mai bine spune-mi ce-ai făcut la bacalaureat, l-am îndemnat după câteva clipe.

— M-am prezentat cu o sesiune în urma colegilor mei de clasă, ca urmare a bolii de plămâni ce-mi furase un an de studii și am avut surpriza să aflu că la proba de limba franceză aveam să fiu examinat de doamna Ecaterina Bălăcioiu, mama Monicăi Lovinescu, amabila gazdă a cenaclului de care ți-am vorbit înainte. A fost pentru mine un moment dificil, de teamă de a nu o dezamăgi, de această dată ca profesoară. Culmea, la examen venise să mă asiste și Monica, proaspătă licențiată universitară. Din fericire, examinarea a început cu mare întârziere, Monica și-a pierdut răbdarea, a plecat, spre ușurarea mea, care nu mă simțeam pe cai mari.

— Și cum a fost?

— Examenul a decurs peste așteptările mele și ale comisiei, la limba franceză mi-a căzut regula lui *si condițional*. Pentru prima oară în viață am definit-o și aplicat-o corect. Dacă nu m-aș fi împiedicat la materia unde mă simțeam mai pregătit, istoria, aș fi ieșit primul pe serie. Așa, am fost

al doilea. Prin prisma vieții pe care o am în spate, îmi pot reproșa a nu mă fi înscris, voluntar și temeinic, în lupta pentru primul loc, în nici una din activitățile în care, ca să folosesc termenul potrivit, am fost amestecat. Fiind, altfel, un tip tenace, care și-a dus mereu la capăt sarcinile. Dar mi-am aflat în poziția de plan secund acea perspectivă de mai largă vedere, constituindu-se mai târziu într-un soi de voluptate. Și mai asigurându-mi o oarecare libertate – fie și cea de a-mi pierde timpul.

— Te gândeai la ce facultate aveai să te duci?

— Știi că din copilărie și adolescență până în ceasul în care a trebuit să mă decid asupra unei căi în viață nu m-a stăpânit nici o dorință de a aparține unei bresle sau profesiuni anume? În copilărie nu mi-am dorit să fiu aviator, în adolescență, n-am visat să devin taumaturg. Nici o profesiune nu-mi surâdea, latura de disconfort a fiecăreia – medic, profesor, magistrat, inginer, avocat dominându-mi imaginația. Când tata m-a întrebat la ce facultate voiam să mă înscriu, de al dracului i-am răspuns: „La Academia Comercială!" „De ce?" s-a uimit. „Ca să câștig mulți bani." „Dar la ce-ți trebuie ție bani?" a ripostat tata, deranjat.

— Ce carieră visa părintele pentru fiul lui?

— Șerban Cioculescu urmase, timp de un an, cursurile Facultății de Drept bucureștene și rămăsese cu nostalgia lucrului rămas neterminat. Altfel, ideea unui nou Cioculescu pe ogorul literelor nu-l deranja și cu nici un chip nu mi-ar fi interzis-o. Atâta că, recunoscându-mi un condei vesel, cum zicea, adică o ușurință a scrisului, nu mă vedea totuși dedicându-mă literaturii. Cum nici eu, de altminteri.

— Ciudat, n-aș fi crezut așa ceva! m-am mirat.

— Nota mare de la bacalaureat s-a datorat lipsei materiilor incriminate: matematici, chimie, fizică. Îmi rămânea deschisă calea umanismelor: Literele și Dreptul. Nici una dintre ele nu mă atrăgea în mod deosebit, așa că am dat examen de admitere la amândouă, în vara anului 1946 – sau 1947? – și am reușit la ambele. M-am prezentat la cursuri la fiecare, la Litere, bunăoară, am asistat la ultimele prelegeri ale profesorului Călinescu.

— Cum era Călinescu la catedră?

— Dacă nu veneai cu o oră înainte, găseai amfiteatrul ocupat. Călinescu nu preda niciodată materia de curs. Materia de curs o făceau asistenții. El vorbea despre poezia cafelei, a cârnatului, a brânzei, dar la examen nu-ți cădea asta, ci îți cădea, de pildă, ca subiect: Gheorghe Asachi. La examen trecea pe toată lumea. Nu era un profesor rău... iar studenții erau modești. „Domnule student", spunea Călinescu, „dă-mi o definiție a frumosului... Croce zice că frumos este ceea ce fiecare din noi zice că e". „Da, da, domnule profesor!" „Bine, bine, dar dă-mi dumneata una!" Tăcere. Apoi îl întreba: „Care este autorul dumitale preferat?" „Alecsandri". „Bun. Ce-ți place din Alecsandri?" „Teatrul." „Bine. Îți amintești actul II, scena 3 din *Fântâna Blanduziei*?" „Știți, domnule profesor, eu am citit un rezumat al piesei..."

— Călinescu a fost mentorul tatălui meu, care îl considera un părinte sufletesc.

— Eu l-am cunoscut relativ puțin. Călinescu avea un dinte împotriva tatei. Ei se cunoșteau de mult. Când tata era inspector școlar a venit, odată, în inspecție la Călinescu, dar acesta plecase din oră. Tata nu venise cu intenții rele,

dar Călinescu a refuzat să fie inspectat de Șerban Cioculescu. Tata l-a scuzat la inspectorat, spunând că profesorul Călinescu a lipsit de la școală, fiind bolnav de organ. [5]

— Nici pe bunicul meu, poetul Ion Pillat, nu l-a prea simpatizat, în schimb, pe tata l-a iubit. Dar revenind la ce spuneai mai înainte, ai urmat până la capăt cele două facultăți?

— Am ales Dreptul, era mai aproape de casă și într-un imobil mai agreabil decât al Literelor, cu vechile lor amfiteatre. Ideea de a intra în diplomație, mi-o trecuse prin fața nasului tata, promițându-mi – ceea ce era cu totul excepțional, pentru că nu admitea pilele în familie – că-mi va da un ajutor sensibil. Mă și vedeam redactând, pentru Ministerul de Externe, raportul zilei: „...cât privește acțiunea de invadare a teritoriului țării noastre, care a avut loc în cursul nopții trecute din toate cele patru puncte cardinale, ca urmare a acțiunii forțelor Uniunii Eurasiatice împotriva României, cercuri bine informate din capitala Marii Britanii emit ipoteza că ea s-ar putea datora declarației de război a mareșalului Georgescu împotriva U.E.A. Punctul de vedere preponderent este că, deocamdată, trebuie așteptate noi elemente care să clarifice situația, și, întâi de toate, declarații ale unor conducători de state implicate în aceste evenimente, pe care le comentează, de altminteri, aproape toate agențiile de știri".

— Și cum a fost primul an de studenție?

— În toamnă, în pantaloni scurți, m-am așezat în primul rând, în amfiteatru, la orele de Drept Roman ale profesorului Dumitriu poreclit *Stihus*. „Domnule Cioculescu, mi se adresă profesorul, indignat de ținuta mea, te poftesc să ieși afară. Voi avea grijă de dumneata la

examen." Pe atunci, conform unei neștirbite tradiții, examenul de Drept Roman era piatra de încercare a științei Dreptului și ținta de absolvire a facultății înseși. Cerea, printre altele, o perfectă cunoaștere a limbii latine. Cei ce se înscriseseră la cursurile facultății de Drept, considerând-o cea mai ușoară, înțelegeau foarte curând în ce măsură se înșelaseră. La Drept Civil îl aveam pe conferențiarul Viforeanu, care ne preda, într-un curs semestrial, comorienții – situația succesorală a membrilor unei familii care pier împreună într-o catastrofă, pe scara mai multor generații sau încrengături, lăsând deschisă problema cine pe cine va moșteni. A murit împușcat. Într-o versiune, s-ar fi sinucis, în urma unor mari pierderi la jocul de cărți, în alta, ar fi fost ucis de tovarăși, într-o obscură tramă de spionaj.

— Ce șanse aveai după absolvire să devii diplomat?

— Era o utopie ca, în anul 1947, aparținând micii burghezii, pe deasupra laturii ei ostile, să-mi închipui că, într-o Românie care se comuniza văzând cu ochii, aș fi putut intra în diplomație. Dar trăiam cu convingerea că zilele comunismului în România – și pretutindeni – orânduire aberantă, pe cât de agresivă – erau numărate, că foarte curând sovieticii fie aveau să se retragă, luând cu ei guvernele impuse din statele pe care le cotropiseră în Europa, fie urmau a fi zdrobiți de către Statele Unite ale Americii, care dădeau, încă din 1945, semne că nu vor tolera situația creată în centrul și răsăritul continentului european. Un al treilea război mondial părea de neevitat, iar odată salvați de ciuma roșie, noi, cei ce ne împotriviserăm, aveam să ne luăm și o binemeritată răsplată. Era vorba, numai, de puțintică răbdare. Între timp, aveam

posibilitatea să-mi învăț cursurile, dintre care doar jumătate fuseseră politizate, aduse la același numitor, altele păreau, prin însăși esența lor, inviolabile, vezi, bunăoară, Dreptul Penal. Cine râde la urmă râde mai bine, ne spuneam noi, cei din infimul grup de studenți în anul întâi, care ne manifestam pe față inaderența la principiile – regulile marxism-leninismului. Cred că în această privință o neliniște, pe care mi-o ascundeam mie însumi, m-a mușcat de la început, dar nu i-am dat curs să se exprime limpede. Ca să nu mai spun că tot de pe atunci și încă de mai dinainte am fost adversarul violenței, sub variatele-i forme, implicit ale fanatismului. La sfârșitul anului III, am fost declarat repetent, din cauza absențelor la limba rusă, și, doar în perioada de relaxare politică dintre anii 1954–1956, facultatea de științe juridico-administrative, așa numită în acel timp, m-a reprimit, la cursurile fără frecvență.

— Cu cine erai coleg acolo?

— Am strălucit între maiori de miliție încărunțiți, între activiste cu sarcini înaintate, judecători în suferință de diplome. Am trecut un număr record de examene, luându-mi teza de licență *Suveranitatea în Dreptul aerian*, sub îndrumarea profesorului de relații internaționale Ștefan Pascal Luca. Comisia examinatoare mi-a acordat nota maximă, dar, printr-o intervenție revoluționară, asistentul Cristescu a redus-o cu 5 puncte.[6] Ideea de a-mi jertfi convingerile spre a-mi atinge scopurile – în speță intrarea în diplomație – n-am respins-o, dar pur și simplu compromisul nu mi-a trecut prin cap. Să fi fost însă acesta semnul că, în fapt, nici nu eram indicat pentru profesiunea pentru care optasem? Și asta e posibil... Cert este numai că, scăpând ocazia de a mă cuprinde în sferele ei –

de ametist –, diplomația a suferit o mare pierdere, o grea lovitură, glumi Barbu, adăugând mai apoi: Bine că fiul meu, Șerban, care mi-a moștenit erudiția și umorul, a ajuns profesor și cercetător științific în Relații Internaționale și strategii NATO, în vremuri mai bune. El ne răzbună și pe tata, și pe mine, împlinindu-ne abandonatele aspirații. Și călătorește nu numai departe, ci și des.

— Tare dragă îmi e legătura dintre tine și băiatul tău! am exclamat, amintindu-mi cum, licean fiind și mai târziu student, Șerban venea uneori cu Barbu la cenaclul facultății de limbi străine, pe care îl conduceam într-o vreme. Nu era o relație obișnuită între părinte și fiu, ci o complicitate afectivă de prieteni la toartă. Îi surprindeam privirile lui Șerban, încărcate de admirație și amuzată curiozitate, urmărind intervențiile tatălui, ca și discreta satisfacție a lui Barbu, încântat de prezența băiatului din apropierea sa.

Siluete din „generația războiului“ și cenacluri literare

— Povestește-mi câte ceva despre intrarea ta în atmosfera literară a anilor '40.

— În casa de pe bulevardul Carol, a lui Vladimir Streinu, în salonul care ținea loc de redacție revistei *Kalende**, i-am cunoscut pe doi mari prieteni ai vieții mele, pe poetul Constant Tonegaru și pe prozatorul Pavel Chihaia. Alături de ei, se adunaseră în jurul criticului poeții Mihai Crama, Alexandru Popovici, George Dan. Se citeau versurile aduse spre publicare, Streinu își spunea cuvântul, școlindu-i pe tinerii adepți. Era un maestru în temă. În ultimul an de viață avea să țină un curs universitar dedicat versului liber. Ca obișnuit al casei, nu mă număram în

---

* Mai mulți profesori secundari, reuniți într-o asociație numită „Prietenii istoriei literare“, scoteau și o revistă de studii, condusă de profesorii Petre și V.V. Haneș. Prin 1942, ei au oferit conducerea publicației lui Vladimir Streinu. După câteva numere, în care sumarul revistei explodase, prin apariția numelor unor poeți începători, străini de cumințenia de mai-nainte a paginilor, profesorii nu s-au mai recunoscut în publicație. Vladimir Streinu i-a modificat titlul, inaugurând, astfel, cea de-a doua serie a *Kalendelor* (nota lui Barbu Cioculescu).

echipă – eram doar un elev în clasa a șasea a Colegiului Național Sfântul Sava, în conflict cu *Bucolicele*, *Georgicele* și *Eneida* lui Virgiliu, poate din cauza unei traduceri de juxtă a *profesorului* Richter. Dar picam în plină desfășurare a ceea ce s-ar fi putut numi un cenaclu.

— Ce-ți mai amintești din lecturile de acolo?

— Bunăoară George Dan, scund, îndesat, vital, matelot de profesie – despre care Tonegaru (Tonel între prieteni) zicea că, în realitate, acesta comandase barca mareșalului Antonescu pe lacul Snagov –, recita o poezie cu ritm marcat, unde asemuia femeia care te părăsește și pleacă unei corăbii cu pânze umflate, ce ia calea largului, pânzele în vânt fiind comparate cu sânii goi ai iubitei pierdute. Pe când poetul își recita cu patos poemul, Ussy, fiica lui Vladimir Streinu, prietena mea din copilărie, adolescentă rușinoasă, se făcea nevăzută din încăpere. Criticul aproba pentru tipar poezia, considerând fericită comparația, apoi venea rândul la lectură lui Tonegaru. Citea și el, de pe o foiță de pelur, un poem cu laponi întomnați sau cu raite pe la tropice. Vocea sa, puțin guturală și cu r-uri forțate, sunând de la o înălțime de aproape doi metri, ca și auzul meu imperfect făceau să nu rețin nimic, dar se întâmpla ca poetul să-mi ceară tocmai mie părerea. Îi ceream textul, pentru o confruntare, numai că acesta, scris cu un creion palid, nu era lizibil, în ciuda scrisului rond[1].

— Cum ai descrie acea epocă?

— Ceea ce a caracterizat viața artistică a anilor '45-'47 a fost o extraordinară ebuliție, sfidând spectrul politic tot mai sumbru. România arăta ca o femeie tânără, falnică, plină de poftă de viață, năpădită de un cancer de care nu avea cunoștință – încă. Jaful sovietic era de o asemenea

enormitate, tactica guvernanților de a comite ticăloșii pe toate planurile, în toate domeniile vieții încât să paralizeze orice reactivitate, urma cu o așa de încordată consecvență, încât determină exodul celor mai clarvăzători. Cei mai mulți așteptau un miracol, precum acei locuitori ai Constantinopolului adunați în biserica Sf. Sofia, de care turcii se apropiau din toate părțile. Iar noi, legați de sol prin strămoșeștile rădăcini (ce aveau tovarășii să ni le mai taie), cu neclintită încredere, îi așteptam pe cruciații de peste Ocean să ne elibereze, spulberând coșmarul.

— De care scriitori te simțeai mai aproape?

— Îmi găsisem afinități[2] cu lirica lui Tonegaru, a lui Alexandru Lungu, a cerchiștilor, deci a lui Ștefan Augustin Doinaș, a lui Radu Stanca, baladiștii, mă pasionau versurile celor de la Albatros, poezia lui Emil Botta, m-am numărat printre entuziaștii lui Dimitrie Stelaru. Gustam prozele lui Pavel Chihaia, ale lui Dinu Pillat, Mihai Villara. Era război, soarta armelor se întorsese împotriva noastră, în versurile lui Tonel răsuna protestul contra celor ce trimiteau oamenii la abator sau tot la moarte, între sârmele ghimpate. Cenzura veghea, versurile aveau să apară după încheierea ostilităților, în *Plantații*. Dimitrie Stelaru era vedeta generației războiului.

— De ce s-a mai numit și „generația pierdută“?

— „Generația pierdută“[3] e un termen de romantică rezonanță și triste realități. Ea a fost alcătuită din tineri care și-au început activitatea publică în domeniul literaturii, muzicii, artelor plastice, în ultimii ani ai celui de al Doilea Război Mondial, având de înfruntat, atunci, rigorile oficialității culturale antonesciene, ostilă, de principiu, manifestărilor cu caracter modernist, bazate pe primatul

esteticului și prin urmare neînregimentabile propagandei de moment. Cei mai de seamă reprezentanți ai generației, de care ți-am pomenit, poeții Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, prozatorul Pavel Chihaia, și-au început activitatea în acei ani, structural mai permisivi decât cei ce aveau să urmeze după deplina luare a puterii de către comuniști. După actul de la 23 august 1944, în perioada de până pe la jumătatea anului 1947, li s-au alăturat celor de mai sus o întreagă pleiadă de talente: poetul Alexandru Lungu, Alexandru Vona, romancierul Mihai Fărcășanu, Dinu Pillat, întregul grup lărgit de la revista *Kalende*, în cea de a doua sa serie. Destinele acestor creatori, ce tocmai se maturizaseră, în scurta perioadă de libertate a presei, și se făceau cunoscuți cu opere remarcabile, au variat între rezistență fățișă împotriva sugrumării libertăților, prin atotputernicia unei cenzuri castratoare, și servilă supunere la situația de fapt – vezi demisiile lui Petru Dumitriu, Eugen Barbu, Geo Dumitrescu, ori retragerea în sine, aleasă de Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Mihai Crama, romancierii Dinu Pillat, Pavel Chihaia, Sorana Gurian, criticul Adrian Marino – și mulți alții. Unii dintre ei, precum Ștefan Augustin Doinaș, au revenit după douăzeci de ani, asemeni muschetarilor lui Al. Dumas, cu meritorii creații, dar cu un fatal gol al anilor reputați drept cei mai fertili.

— L-ai cunoscut personal pe Dimitrie Stelaru?

— Îl văzusem prin '45 la unul din spectacolele culturale de duminică ale Teatrului Național, pe care le instituise, pentru publicul tânăr, Liviu Rebreanu. Familia Cioculescu își avea locul asigurat în loja direcției, unde, din când în când, apărea și directorul teatrelor, la câte un

număr din program. Spectacolul reunea muzica, dansul, poezia. În *După-amiaza unui faun*, Trixi Checais, gol, scheletic, musculos totuși, se frământa cu extremă grație, până la rupere, pe o scenă rece. Într-un trenci ce părea pus pe piele și pe care-l strângea, cu pumnii la piept, poetul recită cea mai populară piesă a sa: „Dar lasă, Dimitrie Stelaru, mai lasă! / Într-o zi vom avea și noi sărbătoare / Vom avea pâine, pâine, / Și-un kilogram de izmă pe masă". O actriță tânără declamă, în limba franceză, sentimentalul poem al lui Verlaine care se încheie cu *Priez pour le pauvre Gaspard.* Juna necunoscută din fotoliul de lângă mine căzu în transă, într-un fior de compasiune.

— I se publicase ceva lui Stelaru până atunci?

— Îi apăruse o plachetă de versuri și avusese șansa de a obține de la E. Lovinescu o tabletă de tânăr poet, la care râvniră apoi ceilalți kalendiști: Constant Tonegaru se însărcinase chiar să ducă în tipografie textul în șpalt al criticului. Dar, nu se știe cum, îl rătăcise. E. Lovinescu notase cu nemulțumire, în *Agenda* sa incidentul. Cum Tonel nu avea încă un volum, nu a primit o tabletă proprie.

— Și tu cum ai debutat în *Kalende*?

— Am publicat acolo o singură poezie despre creionul cu care scriam, ținut între cele trei degete cu care îmi făceam crucea, la rugăciune. Lui Arghezi îi plăcuseră primele versuri: „Stăpânul meu când lucrează / Trei degete-mi dă ca spetează", găsind promițătoare rima „lucrează / spetează". Pe coperta *Kalendelor* apăreau, cu majuscule, în ordine alfabetică, numele colaboratorilor, într-o coloană de cinci-șase nume. Mi-am văzut astfel numele imediat după cel al lui Lucian Blaga și înaintea unui alt important contemporan.

— Ai mai citit în vreun cenaclu, după aceea?

— La redeschiderea cenaclului Lovinescu, cel de după decesul criticului, prin 1945, am luat parte la mai multe ședințe, citind, la rândul meu.

— Iartă-mă că te întrerup, am intervenit, dar spune-mi mai întâi dacă ai apucat să-l cunoști pe Eugen Lovinescu.

— Mă plimbam pe aleile Cișmigiului, cu tata, când mi l-a arătat. Era un domn bătrân, înalt, într-un palton ce-i cădea pe umerii slăbiți. Tata îl mai întâlnise, trecând tot prin același parc, spre ieșirea din Știrbei Vodă, către Ministerul Educației. Lovinescu, care destupase o sticlă de șampanie cu Ion Barbu când germanii cuceriseră Kievul, își făcea, foarte bolnav, ultimele plimbări. Era după catastrofa militară de la Stalingrad, iar tata se bucura văzând în ea apropierea înfrângerii finale a Germaniei naziste. „Să nu te bucuri, domnule Cioculescu, îi replicase criticul atunci, pentru că acolo s-a jucat libertatea poporului nostru." Dar să revin la tema noastră. Erau ani stranii, când ne petreceam tinerețile între râs și plâns, scriind versuri unor fete ce-și doreau măritiș și publicând la tot mai rarele ziare încă neaspirate de regim, cetindu-ne între noi, expulzându-i din rânduri pe cei mai slabi de înger, care nu-și închipuiau ce serviciu le făceam. Ne reuneam la cenaclu, după moartea patronului, sub îndrumarea lui Vladimir Streinu, Felix Aderca, Șerban Cioculescu, primiți de Monica, fiica în plină floare a dispărutului, și de mama ei, eminenta profesoară de limba franceză, Ecaterina Bălăcioiu.

— Te bătea gândul să îți aduni și tu poemele într-o plachetă?

— În compania lui Constant Tonegaru, a lui Pavel Chihaia, a lui Alexandru Lungu, sfidând diferențele de

vârstă, nu mi s-a părut exagerată ideea, mai ales că îi citisem din versurile mele lui Tonel, care le aprobase. Când însă i-am comunicat titlul volumului – *La Steaua Păstorului* –, s-a întunecat, spunându-mi că nu-i place[4]. Avea și el în cantonare un al doilea volum, *Steaua Venerii* – după cum vezi, ne fixaserăm amândoi pe același astru. Cu diferența că lui îi apăruseră, în caietele Fundațiilor, mai multe din poemele noului tom. Destinul însă a vrut ca eu să fiu acela care să i-l public, la un potop de ani de la moartea lui.

— Și ce s-a întâmplat cu cartea ta de versuri?

— Am prezentat manuscrisul aceluiași juriu, în anul 1946 – numai că, între timp, chiar numai la un an distanță, se întâmplaseră, pe plan politic, multe. S-a știut, sau măcar s-a bănuit, printre membrii juriului, numele autorului care depusese manuscrisul cu mottoul: „Un ram, un vâsc, un Elsinor". Profesorul Rosetti, întâlnindu-l pe tata, îi spuse, ca în treacăt, că dintre toate manuscrisele prezentate spre premiere unul singur – *La Steaua Păstorului* – a atras atenția juriului! Emoționat, tata i-a mărturisit prietenului său că eu eram făptuitorul. Era lucrul pe care juriul a vrut să-l știe, într-un moment când numele de Cioculescu pica cum nu se poate mai prost. În acel an, Fundațiile nu au mai acordat Premiul de poezie – apoi acesta s-a scufundat cu totul. *La Steaua Păstorului* a primit, compensator, în 1947, Premiul cercului literar „Ion Minulescu", dar nu a văzut lumina tiparului niciodată. Cu banii primiți la premiu, în plină criză de inflație, am cumpărat doi metri de pânză albastră, din care croitorul mi-a confecționat o „africană", cum se zicea pe atunci, o bluză lungă până la genunchi, cu mâneci scurte. Treceam

pe bulevardul astăzi numit al Eroilor Sanitari, sub bolta de castani, împreună cu Constant, eu în acea africană și în pantaloni scurți – era în toiul verii –, încât bluza acoperea pantalonii, iar Tonegaru într-un trening, căruia-i scurtase pantalonii sub genunchi. Făceam o pereche amuzantă; două fetișcane, apropiindu-se din urmă, izbucniră într-un râs spontan, de neoprit, care nu mă deranjă deloc. Suindu-mă în tramvai, cu această bluză ce venea mai jos decât pantalonii, văzui lumea uitându-se la mine. „Ei, spuse cineva, ce vă uitați așa – băiatul și-a uitat pantalonii acasă…"

— Cum a reacționat Tonel?

— S-a supărat de-a binelea. Cine și-ar fi închipuit pe atunci că îl aștepta o moarte atât de timpurie? se întunecă la față Barbu.

— Mi se pare că la sfârșitul anilor '40 a fost închis.

— Împreună cu Pavel Chihaia, Iordan Chimet și Vladimir Streinu, Tonel făcuse parte din asociația „Mihai Eminescu". O mână de temerari ce se întâlneau în casa soților Fratoștițeanu, casă pe care o frecventau și profesorul Ion Petrovici, Petru Comarnescu, Monseniorul Ghika, sculptorul Anghel, părintele Marie-Alype Barral, istoricul Petre Năsturel, au sfidat Securitatea, primind și împărțind alimente, veșminte, medicamente, sosite prin bunăvoința curiei catolice din Occident. Într-o zi a venit la asociație Theohar Mihadaș, care a luat medicamente pentru partizanii din munți și a plecat la Timișoara. Cel ce-i înmânase medicamentele era Tonegaru. Au fost arestați amândoi. Gheorghe și Lucia Fratoștițeanu au fost și ei ridicați, iar casa lor a fost devastată. Mai târziu, aproape de încăperile în care cântase Enescu și citise Stelaru, s-a

mutat actrița, de foarte dubios talent și patimi răzbunătoare, Lica Gheorghiu-Dej.[5]

— Și Tonel?

— A murit în 1950, la 33 de ani, la scurtă vreme după ieșirea din închisoare, unde stătuse 3 ani. I-am îngrijit și publicat abia în 1968 volumul de poeme *Steaua Venerei*, la Editura pentru literatură, iar în 2003, opera completă, reunită sub titlul *Plantația de cuie*, la Editura Ion Vinea.

— Ce bine că n-ai lăsat timpul să-i șteargă scrisul care ți-a marcat generația... m-am bucurat.

Barbu oftă adânc.

— Spune-mi, ai mai participat la vreo întrunire literară după închiderea cenaclului Lovinescu? l-am întrebat mai târziu.

— Era un cerc de lectură chiar la noi acasă, prin anii '50. Din cele șase încăperi ale locuinței, patru fuseseră rechiziționate și repartizate unor străini, holul casei devenind dormitorul părintesc, iar biroul tatei – dormitorul meu. În ciuda spațiului teribil de restrâns, un cerc de prieteni ai lui Șerban Cioculescu soseau săptămânal în vizită, fiind primiți de tata în biroul lui, alias dormitorul meu. Se retrăgeau pe la două noaptea, lăsând în urma lor un fum cotropitor de Naționale și Plugare ce îmbâcsea, cu ceasurile, încăperea în care aveam să dorm, după ce, pe geamurile larg deschise, vara-iarna, ceața dinăuntru refuza să se scurgă pe geam, lăsându-și mirosul lipit de pereți și de toate obiectele. Abia puneam capul pe pernă, că și trebuia să mă scol, nevoit să plec de acasă pe la șase dimineața, la slujba mea de normator la un atelier (eram singura cartelă în casă, numai eu eram în câmpul muncii).

— Ce literatură se făcea?

— Cum toți participanții erau memorialiști, se citeau amintiri, evocări, portrete ale unor figuri din trecut. Vedeta era profesorul Constantin Beldie[6], fost secretar de redacție la o publicație a lui Nae Ionescu, în a cărui intimitate, cu câștiguri și cu pagube, trăise și prietenul lui, Tudor Arghezi. Dintre toate portretele citite de Constantin Beldie și discutate la noi în casă, își făceau din plin efectul cele dedicate lui Nae Ionescu și lui Tudor Arghezi. Memorialistul îi dezvelea lui Nae Ionescu un obraz necunoscut de om slab mânat și mâncat de patimi, amoral, bătut de toate vânturile, la opusul imaginii lui de mentor al unei generații de filozofi și doctrinari. În schimb, despre Tudor Arghezi scrisese cu respect și dragoste, fără a trece cu vederea că genialul povestitor, care vorbea precum scria, mai era și un înveterat mitoman.

— Și ce memorialiști se mai produceau?

— Colonelul Giacă Borneanu, trecut prematur în rezervă după 23 august 1944, știutor de multe, căci fusese în conducerea serviciului de contraspionaj al armatei, slujbă ce-i adusese și proprietatea barului Lido, citea amintiri din copilăria și adolescența sa petrecute într-o mahala, în timp absorbită de centrul capitalei – amintirile au apărut mai târziu, sub titlul, cred, *La Frumușica*. Profesorul Petre Gheață, autor de biografii de la clasicii elini la Atatürk, citea medalioane despre acei bărbați politici liberali pe care-i cunoscuse mai îndeaproape, fostul moșier rus Parucic, volubil în ciuda lipsei dinților, depăna amintiri dintr-o copilărie încă mai depărtată, de pe vremea când peste hârtoapele drumurilor din Basarabia treceau pântecoase harabale. Completări aducea un distins și mai vârstnic domn Cantuniari, fost avocat al Băncii Naționale

– și el în posesia multor secrete din lumea înaltei societăți. Se perindau și lectori singuratici, tineri mai adesea. Călugărul Valeriu Anania, cu cea mai neagră barbă și cei mai albi dinți din obște, a citit dintr-o *Mioriță* de proprie viziune, forță și totodată tandrețe.

— Familiile noastre și-au continuat viața literară de mai înainte, atât cât s-a putut în acele vremuri de restriște, m-am îngândurat. Și eu mergeam cu părinții mei, duminica după-amiază, la doctorul Vasile Voiculescu, unde veneau Sandu Lăzărescu, Vladimir Streinu cu soția, alți prieteni, pe care nu-i mai țin minte, și acolo, în odaia lui, plină cu cărți, ne citea din povestirile sale. Așa l-am ascultat citind *Pescarul Amin*, *Schimnicul*, *Capul de zimbru*. Aveam pe atunci vreo 7-8 ani și doctorul, poți să-ți închipui, îmi zicea pe un ton șugubăț: „colega". De un Ajun, era cred prin 1956 sau 1958, doctorul Voiculescu a apărut la noi acasă, îmbrăcat în Moș Crăciun, și i-am cântat un colind.

— Nu știam, zâmbi prietenul meu. În seara unei târzii întoarceri acasă, își reluă el povestea, aflam că pierdusem o lectură, n-ar fi fost pentru întâia oară. Scriitorul din după-amiaza ce nu mă prinsese în birou se numea Eugen Barbu. Tata îmi comunicase, în treacăt, zvonul că ar fi fiul poetului și gazetarului Nicolae Crevedia – pseudonim la Stanciof –, cu care ar fi avut și o izbitoare asemănare fizică. Citise o scenă de gen, pe deplin reușită, cu multe nechezături și lovituri de copite, într-un grajd unde avea loc o furtunoasă împerechere de armăsari cu iepe. În *Groapa*, scena lipsea, eliminată poate de ingerințe redacționale.

— Pe tatăl meu îl entuziasmaseră povestirile lui Eugen Barbu, despre care a și scris mai târziu un studiu, subliniind calitățile balcanice ale textelor lui, mi-am adus aminte.

Am mers, o dată, împreună, la un cenaclu al scriitorului, pentru a-l susține pe un tânăr debutant, prin anii '70. Era o atmosferă foarte pitorească acolo, cu indivizi fioroși, ca într-un western dâmbovițean, care s-au repezit asupra poemelor lirice abia citite și le-au ciuruit cu gloanțele lor verbale. Tata s-a ridicat atunci și i-a luat cu un calm ferm apărarea poetului, care mai avea puțin și izbucnea în plâns. În sală se făcuse o liniște groasă, puteai s-o tai cu cuțitul. După câteva minute, s-a sculat din prezidiu Eugen Barbu, care s-a declarat măgulit de prezența lui Dinu Pillat în cenaclu, precizând însă că admirația pe care i-o poartă nu-l împiedică să constate că protejatul său nu are pic de talent.

— Și mie mi-a făcut Eugen Barbu o figură de genul ăsta. Să vezi cum a fost. Frecventam și cenacluri de câte o singură ședință. Mai vârstnicul meu amic Ion Larian Postolache mă invită, bunăoară, să iau parte la lectura și discutarea unei piese de teatru a unui tânăr ofițer – farmacist – , piesă cu atractivul titlu *O femeie fără pat*. Ne-am întâlnit în dreptul crâșmei Cireșica, din preajma liceului Lazăr, în fața unui vechi bloc; împreună cu amicul meu veniseră dramaturgul, o duduie firavă, fără tinerețe, și Eugen Barbu, pe care-l cunoșteam mai demult, dintr-o împrejurare ce mi-a ieșit din minte. Spre dezamăgirea mea, titlul adevărat al piesei era *O femeie fără pată*, banal, fumat, stereotip.

— Măcar textul era interesant?

— N-am reținut nimic din lectură, care a durat îndelung, chinuitor. Spre a anima auditoriul, post-actum, intrepidul Postolache își scoase ochelarii cu lentile groase, se șterse la ochii miopi, de un albastru-deschis, și ne pofti la o ședință de hipnotism, luând-o ca parteneră de specta-

col pe juna cu care venise. Aceasta căzu numaidecât într-o transă adâncă, verificată prin acele pe care, fără să clipească, hipnotizatorul i le trecu prin obraji, prin limbă, fără ca beneficiara să reacționeze în vreun fel.

— Trebuie să fi fost un spectacol captivant! am exclamat râzând.

— Ca primă demonstrație, am fost poftit să dansez cu dânsa, în același timp în care i se porunci să nu se miște din loc. Ușoară ca un fulg, rămăsese țintuită locului, astfel că îmi fu peste putință să o urnesc pentru măcar un singur pas. Părea înfiptă în parchetul odăii. Într-un al doilea episod, i se sugeră că Zoica, prietena ei cea mai bună – colegă de an cu mine la facultate și nu numai, dar asta n-o știa hipnotizatorul –, juca, în stare de ebrietate, pe masă. Ceea ce nu se potrivea deloc cu persoana, foarte echilibrată la care se făcea aluzie. „Zoico, Zoico", gemea mediul, „dă-te jos de pe masă, coboară numaidecât". Și se frământa să se rupă. Când lucrurile se potoliră, tânăra mai primi o lovitură: i se atrase atenția că Eugen Barbu îi face propuneri de sex, pe șleau. Apoi acesta intră personal în joc și, arătându-mă cu degetul, îi spuse fetei „acesta este Barbu Cioculescu, fiul marelui critic, scrie și el versuri, însă lipsite de orice valoare".

— Ce urât! m-am revoltat.

— Se dădu ordin mediului să uite totul și juna se trezi, într-o tresărire. Mai întâi se îndreptă către Eugen Barbu, căruia, îmbujorată, îi spuse, pe un ton fără replică, scurt, că numai împrejurarea de a se afla într-o casă străină o împiedică să-i tragă o pereche de palme. După care, îndreptându-se spre mine, cu silă, mă sfătui să încetez a mai scrie versuri. O gustare sumară încheie seara.

— După o asemenea întâlnire, nu cred că relațiile tale cu Eugen Barbu au devenit mai cordiale.

— N-am pus la inimă cuvintele lui, declară Barbu pe un ton împăciuitor. Prin '45-'46, Eugen Barbu și prietenul meu Pavel Chihaia, amici inseparabili, duceau un trai mizer, făceau foamea. Într-o asemenea zi, în căscioara sa din strada Rotașului nr. 8, negăsind nimic de mâncare în afara unei coji uscate de pâine, Pavel, exasperat, o aruncase pe geam. După o vreme, gândindu-se mai bine, ieșise în curte, ridicase de jos coaja de pâine, o curățase de furnici și o mâncase. În aceeași situație, Barbu – Jenică între amici – chemă la el mai mulți apropiați și-i informă că decisese să pună capăt lipsei de perspectivă: „Am hotărât să mă fac lichea. Cine vrea să rămână mai departe prieten cu mine – rămâne. Cine nu, nu".

— Și Pavel ce-a făcut?

— Nu l-a părăsit pe Barbu, dar nu i-a urmat exemplul. După încă 7 ani de foame, își găsise până la urmă o slujbă de cercetător la Institutul de Istoria Artei, grație profesorului Gh. Oprescu, dar până la urmă a plecat din țară, alegând exilul. Cât îl privește pe Jenică, din omul vesel și pus pe șotii, care fondase un club de bicicliști în tras raite prin natură, nu mai rămăsese nimic.

— Fiindcă ne-am tot învârtit în jurul numelui „Barbu", ce-mi poți spune despre cercul de lectură din casa lui Barbu Slătineanu?

— Ah, oftă prietenul meu, cu un zâmbet întristat. Aceea era o altă lume... În capul scărilor muzeului din strada dr. Obedenaru, Barbu Slătineanu[7] își primea vizitatorii ca pe oaspeți, iar cine dobândea plăcere pentru acest muzeu al mai multor arte și care cuprindea piese

excepționale putea reveni ca la el acasă. În această ambianță, în care oaspetele lua loc cu spatele la un perete ornat cu mânere de spadă japoneze sau cu fine șaluri indiene, s-a alcătuit, în anii '50, un mic cerc de lectură, la început numai din operele literare și istorice ale gazdei.

— Și eu am fost de câteva ori cu mama în acel muzeu minunat și am cunoscut-o pe văduva lui, Pici Slătineanu, o bătrânică scundă și vioaie, pe care am iubit-o din prima clipă. Împreună cu fiica ei, Sandra, Pici ne-a arătat pe îndelete și ne-a spus poveștile comorilor din colecțiile armonios expuse în largile încăperi cu ziduri albe. Sandra e o mare artistă, pictoriță de icoane, gravoare, ceramistă.

— A moștenit talentul de la tatăl ei. Ceramist, cu probabilitate cel mai învățat al epocii lui, Barbu Slătineanu scria proze cu caracter memorialistic, piese de teatru și avea încheiată o vastă și doctă lucrare despre daci, la care lucrase mai multe decenii. Nu era diletant, avea noțiunile de istorie ale unui universitar, iar în operele lui se vădea un real talent de povestitor. Printre participanții fideli ai cenaclului său, din anii '50, se aflau Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu, mai târziu au apărut doctorul Vasile Voiculescu, Constant Tonegaru, doctorul Bălăceanu-Stolnici, Dinu Pillat, care ne-a citit un capitol din romanul *Așteptând ceasul de apoi...*

— Mai ții minte lecturile lui Barbu Slătineanu?

— Din fotoliul pe care-l părăsea când și când, Barbu Slătineanu ne citea pasaje din romanul său *Spada crijeculuí*, adică, în vechea limbă, a cruciatului, evocând perioada de dinaintea descălecării voievodatelor noastre, a construirii primelor cetăți. Chiar în 1990, când a putut apărea, cartea purta rănile anilor zăcuți în sertarele editurilor, ani

în care dispăruse cruciatul însuși. În momentul arestării lui Barbu Slătineanu, existau în casa din strada dr. Obedenaru peste 170 de scrieri ale sale, dactilografiate în opt mari tomuri, care au fost ridicate de Securitate. Anchetat cu asprime, și având ca probe la dosar împotriva sa hărțile din lucrarea despre continuitatea poporului român pe teritoriile locuite, hărți considerate de anchetatori drept schițe de spionaj, Barbu Slătineanu s-a stins din viață în detenție în noiembrie 1959. Dinu Pillat, doctorul Voiculescu, Vladimir Streinu, care citiseră în cenaclu, au primit și ei grele pedepse privative de libertate. Așa s-a distrus elita unei comunități.

După o scurtă pauză, Barbu mă întrebă pe neașteptate:

— Poți să-ți imaginezi că eu am așteptat comunismul cu inima deschisă?

Am tresărit surprinsă.

— Mă pregăteam să fiu comunist din adolescență. Copiii strigau după mine pe stradă: „Barbei comunizei". Eram singurul din apropiata vecinătate care ținea cu rușii. De altfel, chiar m-am întâlnit nas în nas cu ei, într-o noapte de iarnă, prin 1947, pe când mă întorceam de la un ceai, dat de cea mai frumoasă și mai greu abordabilă fată din Cotroceni, pe numele ei, Maia.

— Urmează o scenă romantică? l-am întrebat curioasă pe Barbu.

— Nicidecum, se foi el. Adusesem cu mine la ceaiul acela patefonul și discurile cu muzică de dans și trebuia să mă întorc tot cu ele acasă. Era iarnă țeapănă, băusem cu măsură, dar când am ieșit în gerul sticlos, la șase-șapte străzi de casă, mi s-au înmuiat brusc genunchii. Paradoxal, cele două obiecte mă ajutau să-mi țin un și așa precar echilibru. Cădeam pe spate, pe ghețuș, mă ridicam, fără să dau drumul nici patefonului, nici discurilor. Câțiva pași mai

în spate, o ceată de soldați sovietici, beți morți, întâmpinau, cu sudălmi, cele mai mari greutăți să stea în picioare: cădeau, se ridicau, din nou alunecau.

— Aveai cumva și ceas la mână?

— Nu, dar asta putea fi la fel de rău, o circumstanță agravantă. Pe când, încălțat în pantofi de seară, cu talpă subțire, simțeam până în inimă gerul, din urmă mă ajungea un iz de spirt, ca un halo de căldură. Tot căzând și ridicându-se, rușii m-au ajuns din urmă, ne-am încrucișat, ținându-ne de aceeași parte a unui grilaj. Vremea stătuse pe loc, apoi ei au cotit. N-au fost, prin urmare, chiar așa de primejdioși cum îi preceda reputația[1].

— Eu cred că ai avut noroc. Îngerul tău păzitor n-a stat degeaba.

— Așa cred și eu. Pe vremea aceea nu-mi dădeam bine seama ce avea să ni se întâmple. Văzusem câteva filme sovietice care îmi plăcuseră foarte mult. Tata avea simpatii de stânga. Intrase în Partidul Național Țărănesc, tocmai ca să nu mai fie urmărit de Siguranță ca fiind comunist[2]. Inspirat de el, care fusese ateu în tinerețe, eram și eu pe atunci „liber cugetător".

— Bine, dar tatăl tău era foarte credincios, din câte știu, am ripostat.

— Și-a regăsit drumul spre Dumnezeu în anii cei grei, când s-a și împrietenit cu mitropolitul Tit Simedrea, un om extraordinar de luminos și de credincios. Pe mine m-a readus la credință în mare măsură eșecul comunist, în care îmi pusesem speranțele. Am crezut că va salva lumea, că va aduce dreptatea, că va desființa exploatarea, că omul se va putea împlini indiferent de condiția sa socială, indi-

ferent dacă se naște modest sau îmbelșugat. Tata era un idealist și îmi transmisese acest crez.

— Și cum vi s-au spulberat iluziile?

— Când au început concedierile pe criterii politice, în 1948, tata și prietenul său Vladimir Streinu au fost dați afară din învățământ. Încetul cu încetul, în cele șase camere au început să apară chiriași repartizați de la sfatul popular și am rămas în două camere, în holul de la parter și în bibliotecă. Eu locuiam în bibliotecă și părinții mei în hol[3]. Tata scria în continuare la birou, pentru că eu eram plecat la slujbă, iar seara camera primea reuniunile literare despre care ți-am vorbit. Apoi, în 1949, crezând că cei doi frați Cioculescu făceau parte din același grup considerat complotist, Securitatea i-a arestat pe unchiu-meu și pe tata. De altfel, ne așteptam cu toții să fim ridicați de la o zi la alta. Când tata a fost arestat și a ieșit noaptea, îmbrăcat în pardesiu ca să aibă la el o haină, neștiind că se va întoarce peste puțină vreme, mi-a strigat: „Cine pierde câștigă!" Asta mi-a spus când a ieșit pe ușă sub escortă. Era un fel de a înfrunta soarta[4]. Adică și dacă va muri să nu-l socotim o victimă. Așa cum Mircea Vulcănescu le-a cerut tuturor în închisoare, pe patul de moarte, să nu-l răzbune.

— Ce s-a întâmplat după aceea?

— După arestarea tatei, casa noastră a fost transformată într-un centru de pândă și timp de două săptămâni au stat securiștii și milițienii în casă, pentru a supraveghea telefoanele, dar și pregătiți să ridice pe oricine venea să sune și să intre la noi. Eu am stat sechestrat ca și mama, în casă. Arestarea unchiului meu m-a prins sub asediu. Aruncau vecinii pungi cu mâncare pe geam, pentru că nu

ne puteam aproviziona în nici un fel. Securiștii primeau de la șefii lor niște pachete mizerabile cu mezel, pâine neagră, brânză și două măsline. În fiecare zi era arestat cineva, în fiecare zi aflai că a mai murit cineva. Din fericire, tata s-a întors acasă, la după mai puțin de două luni de anchetă[5].

— Bine, dar din ce trăiați atunci?

— Tata a făcut multă vreme anticariat, „pe picior"[6] – cumpăra și vindea cărți, dar, din păcate, multe erau chiar ale lui. El însă nu te încuraja să-i plângi pe umăr și nu se văita niciodată. Deși nu aveam cu ce face foc în sobe, iarna, nu ne-a îngăduit să ne plângem vreodată. Aveam un ficus în hol, mare cât un copac, care a murit înghețat. Ca să ne putem cumpăra hrana, tata și-a vândut colecțiile. Și avea colecții foarte bogate: de manuscrise, de autografe, de scrisori, de stampe. De pildă, văduva lui Caragiale i-a făcut cadou tatei întreaga arhivă Caragiale, pe care tata a cedat-o bucată cu bucată Bibliotecii Academiei Române. A primit pe manuscrisul piesei *O noapte furtunoasă* 1000 de lei, ceea ce reprezenta atunci o leafă bună, iar pentru noi – două luni de existență. Primise cadou[7] de la George Nenișor o icoană rusească din Școala Stroganoff, de pe la 1600, un triptic care se desfăcea, magnific, dăruit lui Titulescu de către ambasadorul sovietic, în clipa semnării celebrului tratat de reluare a relațiilor diplomatice. Era o piesă rarisimă. Tata a vândut-o Muzeului Național de Artă. Am văzut-o expusă o singură dată. Mai avea două tablouri de Grigorescu, din perioada lui ultimă, când picta în culori stinse. Tata nu era prea sigur de originalitatea lor (deși, mă gândesc, pe vremea aceea cine și-ar fi pierdut timpul să falsifice!). Și acestea au fost înstrăinate. Și câte altele.

Mai toate. Fără să fie spartan, tata avea o sănătate sufletească extraordinară, care îi dădea puterea să nu ia în tragic greutățile vieții.

— După cum bine știi, și tata, în aceeași perioadă, a fost concediat de la Litere, unde fusese asistentul profesorului Călinescu, bunica mea paternă era deja în domiciliu forțat, bunicul matern era în închisoare, numai mama își găsise o mică slujbă ca desenatoare tehnică și apoi ca secretară la Liceul Sanitar. Am putut supraviețui mai mult din vânzarea bibliotecii bunicului meu.

— În anii '50, continuă Barbu cu amărăciune, după închiderea micului anticariat din spatele Palatului telefoanelor, anticariat sponsorizat, cum se spune acum, de blândul domn Ioniță, pe care Vladimir Streinu îl botezase *monsieur de la Jannotière*, au sosit la ușa din față a casei maldăre de cărți, umede în majoritate, multe fără coperte, romane franțuzești, de dinaintea Primului Război Mondial, de autori căzuți în uitare – li s-a amenajat o bibliotecă în antreu, o alta în holul casei, unde au intrat într-o salvatoare adormire. Apoi tata a găsit un post la Patriarhie, salariul era de 600 de lei pe lună, eu având 875 de lei ca normator. Îi trebuia însă avizul lui Constantinescu-Iași, care a declarat că nu era deocamdată momentul. Fața bisericească i-a reprodus spusele lui Constantinescu-Iași, la care tata a replicat: „E un prost!" Fața bisericească a trebuit să pară ușor scandalizată și a reacționat: „Cum puteți spune asta despre tovarășul ministru?" „Capul meu face doar 600 de lei pe lună?" s-a revoltat tata[8].

— Cum a primit Șerban Cioculescu vestea morții fratelui său?

— N-a spus nimic. Nu-i plăcea să se știe ceea ce gândește și mai cu seamă ceea ce simte. Avea lacrima ușoară, lăcrima ușor, era emotiv și tocmai din pricina asta nu dorea să fie surprins în stări de vulnerabilitate. Dar a fost profund afectat.

— Și tu ce-ai făcut? Ți-ai putut termina facultatea?

— Bineînțeles că nu! După ce am fost dat afară de la Drept, în anii '50, m-am înscris la unica formă de învățământ ce-mi rămânea accesibilă: Școala de normatori – Sovromconstrucții, nr. 6, cu sediul în Calea Dorobanților, în fosta casă a lui C.I.C. Brătianu.[9] Am lucrat la drumuri și șosele, apoi ca normator mecanic într-o cooperativă ce făcea ligheane, cuie, șaibe. Mă țineau câte un an, mă dădeau afară, apoi, în altă parte iar mă mai țineau un an[10]. Pe urmă, mi-am găsit o slujbă de corector la Editura Științifică și apoi la Editura pentru Literatură. În timpul liber stilizam pentru A.R.L.U.S.* texte neliterare, stufos traduse, de medicină, istorie, chiar doctrină[11].

— Cum le stilizai?

— Dezmembram topica rusă din diverse texte, neliterare, pentru a le reda limbii române, într-o cât mai „lecturabilă" formă. Am preferat să fiu corector decât normator, meserie pentru care aveam totuși studii. O înnăscută aviditate pentru lectură, cu tendința de a deveni manie, se punea de acord cu ce putea oferi statul comunist unui dușman de clasă dezarmat, dornic de a face parte din rândurile celor ce mănâncă[12]. După revoluția din Ungaria,

* A.R.L.U.S. – Asociația Română pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică, activă între anii 1944 și 1964.

fiind concediat din redacția Editurii pentru Literatură, am revenit la vocația de normator U.C.E.C.O.M.*, ca referent tehnic II la Cooperativa Presajul, condusă de deputatul M.A.N., Răchită, care nu m-a apreciat la adevărata valoare, astfel încât am trecut de la normarea de perii, cuie și ligheane la reparațiile auto, într-o hardughie de pe Calea Griviței, apoi undeva în spatele Casei Scânteii[13].

— Și tata lucra în acea vreme pontator la o fabrică de praf de sânge până s-a îmbolnăvit rău de tuberculoză.

— Sufletește, rosti Barbu amar, comunismul mi-a mâncat viața. Nimeni nu mă va putea elibera de acest scrâșnet intim. Faptul că s-a putut trăi într-un asemenea regim lasă loc controversei.

— Ai putea să distingi caracteristicile „perioadei Gheorghiu-Dej"?

— Inițial, primii comuniști înfățișau o societate pestriță. Cam o treime din ei erau propriu-zis nativi români. Erau, în fond, oameni veniți de altundeva, de nicăieri, în majoritate agenți sovietici, conspiratori, revoluționari de meserie. Nu aveau nici un fel de studii sau de pregătire profesională, dar aveau în schimb pretenția de a fi ascultați fără crâcnire și de a se pricepe la toate. Au instituit starea de război, soră cu cea de asediu. Opozanții comuniștilor erau arestați, nimiciți, dar și destui din propriile rânduri au fost pierzători de partidă. Cine se supunea necondiționat era răsplătit, fidelitatea față de putere trecând de departe peste merit. [14]

— Și cărțile au avut o soartă cumplită.

* U.C.E.C.O.M. – Uniunea Centrală a Cooperativelor Meșteșugărești.

— În anii în care oamenii își pierd odată cu libertatea și statutul, suferă în primul rând cultura, dictatorii se răzbună pe cărți, izbucni Barbu. Bibliotecile au fost cu ură zvârlite de către tovarăși în camioane, spre a fi incinerate, prin anii '50-'60. Așa s-a întâmplat, de pildă, cu magnifica bibliotecă acoperind un perete a lui E. Lovinescu, pe care o admirasem, cu rafturile ei sub sticlă, în puținele ședințe de cenaclu la care am luat parte, după decesul criticului. Conținea numai cărți în legătură argintie, cu cotorul de piele, tot în argint. Singurul volum salvat a fost găsit de tata la un anticariat de stat și adus în biblioteca sa, unde mai departe odihnește. Izgoniți din case, oameni de carte și-au luat adio de la biblioteci pe care nu le-au mai văzut. Vreau, de altminteri, să te informez că sunt ultimul martor și al bibliotecii bunicului tău, poetul Ion Pillat. Tata, care în mai multe rânduri scrisese despre dânsul, m-a luat cu el, într-o vizită, în casa de pe strada Pia Brătianu nr. 9. Gazdă amabilă, scriitorul ne-a tratat cu ceai cu felii subțiri de lămâie. Din bibliotecă scosese o scrisoare primită de la Rainer Maria Rilke. Trebuie să fi fost prin 1942-'44. Tata avea să intre, mulți ani mai târziu, în posesia a două volumașe de versuri ale lui Rilke, cu dedicații către contesa maghiară care-l găzduise, în castelul ei din Musot.

— Mama îmi povestea că volumele din biblioteca de la Miorcani a bunicului meu fuseseră scoase afară și arse pentru pârjolirea porcilor tăiați în bătătura casei. În biblioteca vilei de la Florica a familiei Brătianu, se făcuse grajd de cai și de vite...

— De neuitat au fost și anii '80, își aminti în continuare Barbu, când însăși Biblioteca Academiei R.S.R. a zăcut în frig, ierni de-a rândul, când în sectorul I se dădea

agent termic câte trei ore pe noapte. Pe un scaun metalic, având în dreptul pieptului o masă metalică, așteptam dinainte înghețat jumătăți de oră sosirile cărților cerute, sau în sala specială, manuscrise. Cu mănuși, fular la gât, palton, ghete îmblănite. Și pe când transcriam *Jurnalul parizian* al lui Iancu Alecsandri, trimisul diplomatic al domnitorului Cuza la Paris, aflând de la fratele poetului că, în țară, vestea nouă era că i se furase acestuia calul alb, sau pe când transcriam cele 50 de poezii ale unui autor necunoscut de pe la jumătatea secolului al XIX-lea, simțeam cum degetele picioarelor îmi înghețau pe dinăuntrul ghetei moltonate, devenind, muzical, de sticlă.

— Atunci, fiind profesoară, predam la minus trei grade într-o clasă înghețată, în care studenții rebegiți stăteau cu paltoanele pe ei și cu mâinile în mănuși.

— Opresorii trăiau altfel decât noi, comentă Barbu încruntat. Nu se amestecau niciodată cu masele pentru că nu le convenea să vadă poporul cum o duceau ei, în cercul lor închis.

— Prin ce crezi că s-a deosebit „perioada Gheorghiu-Dej" de „perioada Ceaușescu"?

— „Perioada Ceaușescu" a fost epoca în care comuniștii și-au văzut visul împlinit, înșfăcaseră toate posturile-cheie în stat. Cei mai moțați dintre ei ocupau locuințe luxoase, cu piscine, cu vaste grădini, cu liziere, o duceau într-o vânătoare, aveau economatele lor. În timp ce oamenii de rând stăteau la cozi pentru a cumpăra gheare de pui și urechi de porc, lor le veneau lăzile cu portocale, cu banane, cu sticle de băuturi scumpe. Știau foarte bine ce se întâmplă în țară, nu se poate spune că nu au fost duplicitari. Dar au vrut să trăiască bine. Au fost, cu alte cuvinte,

cinici. Sub Ceaușescu, comunismul „își făcea digestia". Degenerase de la stilul năprasnic-apucător, de la rapiditatea cu care spolia. Era ca un șarpe boa care-și făcea digestia având căprioara în stomac.

— Unde erai în decembrie 1989?

— Atunci pentru un minut s-a deschis cercul malefic, se însufleți Barbu. Ilinca, fiica mea, stătuse toată noaptea în bătaia gloanțelor[15], la Intercontinental, cu grupul ei de prieteni. Eu am ajuns acolo a doua zi pe la zece dimineața – voiam de fapt să ajung la Biblioteca Centrală, unde trebuia să consult niște reviste. Dar milițienii mi-au interzis trecerea și atunci, ca să-i păcălesc, am ocolit Universitatea și m-am trezit vizavi de Intercontinental, unde, spre via mea surpriză, manifestația se reluase. M-am trezit într-un pâlc de copii care strigau cu voci plăpânde: „Și noi suntem români". Pentru întâia oară în viață instinctul de conservare m-a părăsit cu desăvârșire și am început să urlu – dar cu ce voce! – ridicând pumnii. Când am răgușit, m-am îndreptat către strada Luterană spre autobuz. Se trăgeau focuri de armă în aer, cred. În dreptul bisericii luterane, un alt grup, mai mic, de adolescenți, striga cu foc: „Ti-mi-șoa-ra! Ti-mi-șoa-ra!" și din nou am intrat între ei, biruindu-mi răgușeala.

— Și pe urmă ce-ai făcut?

— Foarte tulburat, m-am întors acasă, am mâncat un cartof fiert, apoi am plecat către Radiodifuziune, chemat de Alecu Paleologu, care pleca de acolo către Televiziune. Pe Bulevardul Eroilor, mari coloane muncitorești coborau dinspre Drumul Taberei scandând: „Olé, olé, Ceaușescu nu mai e!" De pe margine, entuziasmat, mi-am ridicat în văzduh căciula de biber, salutându-i. „Bravo, tataie!" mi-a

răspuns o voce din mulțime, risipindu-mi spontan stânjenitoarea idee că voi fi silit să particip la noua orânduire a țării.

— Cum era în Radio?

— O cumplită frăsuială la toate nivelurile clădirii. Venisem împreună cu Andrei Cornea și cu Radu Bercea. Am cerut cu insistență accesul la microfon. Ni s-a îndeplinit dorința doar că am vorbit toți trei, fiecare în altă încăpere, la câte un microfon deconectat. Pe urmă, mi-am adus aminte că-mi lăsasem paltonul la alt etaj. Am plecat să-l recuperez, fără multe speranțe, dar l-am găsit, tocmai când se anunța că 200 de securiști înarmați se îndreaptă către Radiodifuziune. Total epuizat am încercat să ies din incintă. Intrarea era însă blocată de valuri de oameni care cereau să intre. Nu și ușa cea mică, pe care am ieșit nesupărat de nimeni, pornind pe Știrbei Vodă către casă. În curte, mă aștepta zburlit și nemulțumit câinele meu, Tommy, a cărui oră de plimbare trecuse de multișor. I-am pus lesa și am ieșit cu el prin fața casei, hotărât să nu dau colțul străzii.

— Nu era periculos?

— Ba da, însă Tommy avea chef să se preumble pe bulevard, unde avea niște relații speciale. Dorința lui a prevalat, cu un oarecare compromis: scurtarea plimbării. Când în fine, am reintrat pe poartă, din stradă s-au auzit țipete risipite: „securistul! securistul!" Cineva a tras mai multe focuri de armă, din fugă. Simțind iminența unor necesități de ultim moment, Tommy voia îndărăt pe stradă, eu nu mai aveam puteri. Mă gândeam că, dacă fugarul, zvâcnit din podul unei case din colț, și-a închipuit că mă va speria, își pierduse vremea de pomană. Eram

speriat de mult. Deasupra intrării din față a casei apăruse o gaură cât un ou, în zid. Puțin și spărgea lampa. Fugarul trăsese în aer[16].

— Ai scăpat ca prin urechile acului! m-am înfiorat. Și cum te-ai apucat pe urmă să faci politică?

— Eram, după Revoluție, proaspăt pensionar[17], oftam după odihnă și sat, după reflecție și contemplație, ideea de a mă arunca în politică nu m-a stăpânit nici o clipă. Dar m-au revoltat cele ce se petreceau sub ochii mei, ce zic, ai națiunii, ba chiar ai Europei – vorba lui nenea Iancu. Era inimaginabil și totuși chiar așa se întâmpla. Am început să scriu.

— Știu că citeam cu înfrigurare rubrica ta de la *Dreptatea.*

— Mă înscrisesem în rândurile Tineretului Național Țărănesc încă din 1946, când eram în ultima clasă de liceu. Atunci am dus la *Dreptatea* primul și ultimul meu articol, în care polemizam cu Gheorghe Apostol. Când am intrat în curtea redacției, tipografii m-au bătut cu pietre și am fugit. Dacă articolul apărea, cu siguranță că m-ar fi băgat la pușcărie. În 1990 am primit un telefon de la niște necunoscuți care m-au întrebat dacă nu vreau să vin în nu știu ce clădire, unde se reînființează P.N.Ț. Nu m-am dus. Dar într-o zi, Ilie Păunescu ne-a convocat, pe mine și pe Petre Stoica, și ne-a întrebat dacă nu suntem dispuși să scoatem împreună *Dreptatea.* Pentru o vreme am fost redactor-șef. Mi s-a încredințat editorialul. Scriam zilnic, mai făceam și revista presei și pe cea a presei literare și mai colaboram și la alte pagini; timp de aproape trei ani am scris între unul și trei articole zilnic. A fost pentru mine un antrenament extraordinar, asemănător celui al unui

sportiv de performanță. Din păcate, ziarul n-a avut o viață prea lungă. N-avea difuzare. De pildă, la Gara de Nord, dacă un vânzător voia să-l pună pe tejghea era amenințat că va fi înjunghiat de către cel care conducea mafia difuzorilor de presă din gară.[18]

— Crezi că mentalitatea comunistă a rămas de domeniul trecutului?

— Nici gând! exclamă Barbu. Supraviețuirea ei se vede mai ales în entuziasmul cu care vechile cadre au îmbrățișat noul regim, de liberalism sălbatic numit[19]. Duc dorul comunismului cei care nu suportă regimul atotputerniciei banului, al împărțirii timpului nu în ore, ci în roni. Comunismul a luptat cu criteriul selecției naturale și a pierdut. Nu-i condamn pe nostalgicii lui, dar nici nu-i deplâng, cum aș compătimi un estropiat.

— Poate că oamenii de cultură ar trebui să se implice mai mult, i-am sugerat.

— Care e rolul intelectualului[20] acum? izbucni Barbu cu năduf. El e când invitat să participe civic la viață, când poftit, mai pe scurt, să-și vadă de treburile lui. Apolitismul a luat naștere în această păcătoasă societate în care omul numit de bine zbiară măgărește că el politică nu face, că nu aparține nici unui partid politic. Același specimen mai apoi constată cu uluire cum politica devine un cuibar de afaceriști veroși, de împătimiți ai înavuțirii, de pușcăriași deghizați în parlamentari.

— În volumul *Zădărnicii*, în care ai adunat grosul activității tale gazetărești între anii 1990–2007, te dovedești a fi nu doar un observator al evenimentelor, ci și un neobosit comentator al perioadei când mijea tranziția, C.P.U.N.-ul, F.S.N.-ul etc. Nu cred că ai stofă de jurnalist apolitic.

— În cartea de care pomenești, mă refer adesea la nostalgicii mari profitori[21]. Ai deslușit de bună seamă mai multe reacții alergice la adresa cioclilor unei democrații născânde, mai departe repartizați în posturile cheie ale statului. Observ că mi-am pierdut umorul în anii de după '89. Nu știu de ce. Nu am mai putut să iau viața în ușor. Am depășit cu bine perioada grea a totalitarismului pentru că găseam puterea să fac haz de necaz. Dar în ciocnirile de fiecare zi, care au urmat, mi-am dat seama că ceva din comunism mi s-a injectat adânc în vene și a rămas acolo ca un venin. Îmi caut umorul pierdut. Nu pot oferi deocamdată decât melancolie[22].

„Pe scara de incendiu"*

— Ai să vezi de ce am intrat în literatură nu pe poarta principală, ci pe scara de incendiu, mă atrase Barbu într-o nouă istorisire. Ca mic burghez, în comunism, am fost un paria. Prin deceniul cinci, de multă vreme în afara câmpului muncii, trăgeam nădejdea de a fi angajat la Biblioteca Academiei R.S.R., unde era liber un loc de cărător de cărți. Cel mai mic post, dar un post totuși, care te scotea din șomaj – în epocă echivalat cu vagabondajul. Director al Bibliotecii era bunul prieten al tatei, profesorul Tudor Vianu, căruia i-am și înaintat o cerere însoțită de nelipsita autobiografie. Curând apoi, Vianu i-a comunicat tatei că tovarășul Tufă, de la serviciul de cadre, a refuzat numirea pe motivul că și așa în schema Bibliotecii figurau prea multe persoane de origine burgheză.

— Și ce-ai făcut?

---

* Termen preluat din eseul „Recviem pentru Valentin", în vol II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, ed. cit.: „În literatură am intrat amândoi pe scara de incendiu, aceea care nu are trepte la sol, dar care se termină sus în fața unei uși metalice bine cetluite", p. 341.

— Prin 1962, la recomandarea lui Demostene Botez, care era foarte atașat de tata, Eugen Barbu m-a primit în redacția revistei bilunare *Luceafărul* – moștenitoarea *Tânărului scriitor* –, al cărei director era. Am trăit o secundă euforia de a ieși din bolgia slujbelor de atelier ca referent tehnic II – în care căzusem după revoluția din Ungaria. Încadrat ca redactor cu jumătate de normă, iar în realitate corector cap limpede[1], într-un lot cu Sânziana Pop și Ion Gheorghe, speram la o viață omenească, sub amicala ocrotire a unei vechi cunoștințe, căreia, de altfel, intenționam să-i demonstrez că făcuse în persoana mea o alegere excelentă.

— Căpătaseși experiență de corector între timp.

— Aveam o practică de 7 ani buni, o capacitate de muncă pe care mă puteam bizui. Și, mai ales, dispuneam de un loc în redacția unei reviste literare, la care puteam, în fine, colabora. Nu mă așteptam la efuziuni din partea lui Eugen Barbu, ci doar la o discretă protecție, căci, în ceea ce privește situația politică, n-aveam nici una. Dintru început, Barbu nu-mi dădu nici un semnal de recunoaștere, ceea ce, într-o măsură, era și în vederile mele. De altfel, observasem numaidecât că directorul păstra o riguroasă distanță de fugă față de întregul colectiv redacțional, pe care-l trata de sus și cu mefiență.

— Cum arăta Eugen Barbu pe atunci?

— Omul se îngrășase, pleoapele îi acopereau acum aproape cu totul ochii bridați, din care se mai vedea o linie, suspectând nereguli, capcane, comisura buzelor, totdeauna coborâtă, arăta nemulțumire, amărăciune, ciudă, contrastând cu remarcabilele suite de succese care ar fi trebuit să-l facă fericit, după ce-l îmbogățiseră. Avea mașină cu

șofer, cumpărase o vilă la Poiana Țapului, anticarul Sterescu bătea capitala în căutare de cărți scumpe, rare, pentru cel care devenise maestru. Aducea cu un personaj al lui Voltaire – Cacombo? –, despre care un altul spunea cu spăimos respect: „Ce om superior, nimic nu-i place".

— Cum se purta cu cei din redacție?

— Nimic nu părea să-i fie pe plac, nici conținutul revistei, care începuse să apară săptămânal, nici aspectul grafic, deplângea lipsa de proze, de reportaje și de interviuri, supraoferta de versuri. Ar fi vrut „materiale" geniale și în egală măsură pe linie, pe care secretarul general de redacție, Petru Vintilă, tot pe atât scriitor, cât și pictor, nu le îndruma către *Luceafărul*. Secretarului tehnic, Mitică Moldoveanu, îi cerea vignete care să dea un stil publicației, iar acesta găsea, prin sertarele tipografiei Casei Scânteii, gunoaie uitate de alte publicații. Grafica revistei revenea celor doi începători bănuiți a avea talent, Mihu Vulcănescu și Eugen Mihăescu – ei aprovizionau cu desene și schițe prozele, adesea la comenzi de ultim moment. Pâre urcând către director, cum că Mihăescu se inspiră apăsat din reviste poloneze, acestea în plină ebuliție calitativă, cu oferta de a prezenta probe, au fost trecute cu vederea. Mi-a trebuit o bucată de vreme să înțeleg din care motive plagiatul nu-l deranja pe Barbu. În timp, sectorul slab al publicației, reportajul, fu întărit prin angajarea a doi profesioniști ai genului, Ștefan Bănulescu și Ilie Purcaru.

— Dar tu nu erai solicitat să scrii?

— La mine nu se recurgea pentru nici o colaborare. În încheierea unui număr, în ultimul moment, se observă lipsa unui necesar articol despre Jean-Jacques Rousseau, cu prilejul unei aniversări U.N.E.S.C.O. Onoarea îmi reveni

mie – a doua zi dimineață, pentru „materialul" predat secretarului general de redacție, care-l citi cu sete „Ce frumos este!" îmi spuse, strângându-mi mâna. „Nu te public."

— Nu pricep!

— La moartea lui Demostene Botez, care ținea mult la tata, conducerea *Vieții Românești* fu încredințată lui Șerban Cioculescu, în nădejdea resurecției publicației, urmă Barbu. În redacția *Luceafărului* momentul a fost de mare bucurie, nu știu ce combinații se credea că vor fi puse la cale între cele două reviste de un atât de diferit profil, dar care-și avea fiecare Cioculescu-ul său – e drept pe câte alte trepte. Nici un eveniment deosebit neintervenind, o posibilă așteptare fiind înșelată, deschizând foile *Luceafărului* așa cum tocmai intra sub tipar, am descoperit și caricatura de serviciu, semnată de Neagu. Îl reprezenta pe tata, cu mâna pe capul unui copilaș ce-i semăna întru totul – Neagu nu-mi cunoștea mutra – iar legenda suna așa: „Acum, are tata revistă, la care să te publice". Era o amabilitate la adresa mea, ca să nu zic, Doamne ferește, un tipic gest colegial care nu s-ar fi putut produce fără autorizația directorului – iar mai apropiat de adevăr, la directa-i inițiativă. Căci nu degeaba îl numiseră director.

— Nu exista pe atunci dreptul la replică?

— Oricum mie nu mi l-ar fi dat, însă destinul mai îngăduia și câte o revanșă – fie și modestă. Cap limpede la un număr al revistei, respectiv responsabil de acuratețea textelor din tot cuprinsul ei – e vorba de greșelile tipografice –, pe întâia pagină remarcasem sub ilustrația de rigoare, numele artistului: Breugel, și rectificasem, Bruegel. La ședința ce avea loc după apariția numărului, când se judeca în colectiv reușita, creșterea față de recolta ante-

rioară, stagnarea, ba chiar și lipsurile numărului în chestiune, sub toate aspectele, inclusiv al valorii literare a textelor din cuprins, Eugen Barbu întrebă cine a fost cap limpede, află că am fost eu, apoi cu o vizibilă satisfacție vorbi despre lipsa de cultură, în general, a celor sau a celui care nu știuse măcar numele unui pictor de celebritatea celui de pe coperta revistei, pocindu-l, de la Breugel la Bruegel. Cu respect i se aduse la cunoștință că numele sub care semna pictorul era Bruegel, și că, în redacție, se făcuse necesara modificare. Ins care se cultiva din mers, după 40 de ani – vezi comicele erori de transcripție de nume și date din *Jurnalul princepelui*, directorul ținea întâi de toate să fie considerat un erudit.

— Cât ai mai lucrat la revistă?

— Am plecat de la *Luceafărul* în toamna anului 1965, Gica Iuteș, din redacție, ar fi zis cu regret: „S-a dus enciclopedia ambulantă".

— N-ai avut noroc să te lansezi în revista lui Eugen Barbu.

— Nici vremurile nu mi-au fost prielnice, spuse prietenul meu cu umor. Dacă primul meu volum de poeme, *Steaua Păstorului*, n-a văzut niciodată lumina tiparului, din cel de-al doilea volum, *Merișorul*, scris prin anii '53-'54, am publicat un grupaj în *Viața Românească* prin 2005 – dacă nu mă înșel. Distanța dintre ani arată numai ce repede trece vremea.

— Ai apărut târziu în revistele de cultură.

— Mai întâi, am publicat o poezie dedicată zborului lui Gagarin, pe o pagină întreagă în *Gazeta literară*. Aventura spațială m-a entuziasmat, mi-a dat o stare de beție, mi s-a părut ceva nemaipomenit. Am scris poemul fără

nici o urmă de sentiment de cedare josnică sau ipocrizie. Mioara Cremene, care era în redacție, mi l-a publicat așa cum i l-am dat. Apoi mi-au mai apărut câteva poezii. Când am făcut volumul *Cerc deschis*, care cuprindea și un ciclu de pe vremea *Merișorului*, redactoarea cărții mi-a spus: „Bine, dar astea par scrise acum 20 de ani, nu sunt deloc de actualitate!"

— După ce mi-a apărut prima poezie în *Luceafărul*, la poșta redacției, în 1965, m-am dus spre finele anului cu un grupaj de poezii de toamnă, era prin octombrie sau noiembrie. Citindu-le, Violeta Zamfirescu, din redacție, mi-a dat același răspuns: „Versurile astea nu sunt de actualitate". „Bine, dar e toamnă, am protestat", la care ea a ridicat din umeri și mi le-a înapoiat cu un zâmbet de scuză.

— Volumul de care îți vorbeam, reluă Barbu firul povestirii, a apărut în 1966, după ce a dospit în redacția Editurii pentru Literatură 2 ani buni. Redactoarea, Elis Bușneag, îmi reitera în diverse ocazii că depune eforturi pentru publicarea volumului și că speranța nu trebuie pierdută. Într-o zi, nitam-nisam, Vasile Nicolescu mi-a dat să citesc referatul redactoarei – secret, firește. Era, de sus până jos, complet negativ. „Cum a putut tovarășul Nicolescu să comită un asemenea gest necolegial?" – mi se plânse redactoarea, revoltată. Pentru ca tot adevărul să fie spus, în urma unor rodnice tratative, în volum a intrat și o poezie în care figura cuvântul „partid". În toate celelalte volume n-am mai întâlnit nici o rezistență, cu excepția scăderii de tiraje, de la volum la volum, indice mai degrabă al tainicei degradări a înseși economiei statului. *Cerc deschis* apăruse în 1760 de exemplare, dintre care broșate – 1380, iar legate – 380. *Media luna*, din 1970, având-o redac-

toare tot pe Elis Bușneag, nu mai prezenta în cartuș tirajul, iar *Poemii*, din 1974, a fost editat în 500 de exemplare. Începând din 1978 nu am mai putut publica nici o carte; la mine au funcționat Tezele din iulie. A căzut ghilotina.

— Cărei generații de poeți crezi că-i aparții?

— Socotesc că aparțin „generației pierdute", împreună cu Geo Dumitrescu, Tonegaru, Ion Caraion, Mihai Grama, deși ei aveau 25 de ani, iar eu eram cel mai tânăr, aveam 17, eram încă în liceu. M-aș fi putut încadra în generația scriitorilor afirmați în 1965, dar eram mai tânăr cu mult decât poeții moșteniți de la vechiul regim, de felul lui Radu Boureanu, de pildă, și mai vârstnic destul spre a nu găsi un locaș în pleiada Nichita Stănescu – Marin Sorescu – Adrian Păunescu.

— Cum ai caracteriza pe poeții care s-au lansat în '65?

— Ceea ce a consacrat generația '65 a fost în mare parte remarcabila ei prolificitate, masculină și feminină, pariul, totdeauna câștigat, al unui volum de versuri în fiecare an și, pe cât posibil, susținut de un consistent premiu. Dacă aș afirma că ceilalți – Ahoe, Dinu Abăluță, nu mai spun Dimov, subsemnatul – eram publicați cu economie – ca să nu se spună că domeniul este rezervat unor semnături privilegiate – poate aș exagera, și de aceea nici nu o fac. Cum însă poeții mult publicați erau și redactorii revistelor literare, era de neînțeles ca între ei să nu se producă relații de troc.

— Cum ar fi trebuit să procedezi?

— Pe mine, ceea ce mă exaspera, în acei ani de acces la presă, era faptul că, pretinzând a mi se publica nu numai poeme izolate, sau în pagină, între altele ale unor autori pe care nu-i stimam, ci grupaje, mi se răspundea că totul

depinde de mine: să aduc grupajele. Mă gândeam că două pagini din *Gazeta literară* ar fi fost cam mult – și aduceam un grupaj de cinci poezii, dintre care două sonete. Grupajul era primit cu entuziasm – era stilul redacțiilor –, dar mi se comunica, după un timp nu tocmai scurt, că din motive de supraîncărcare de materiale redacționale mi se vor publica doar patru din cele cinci poezii. Acceptam, grupajul întârzia să apară, problema era că nu se găsea spațiu decât pentru trei poezii. Și, în fine, grupajul apărea – cu strict două poezii – unde, poate, grupaj de una singură nu se obișnuia. Pentru o mai simțită prezență în reviste ar fi fost necesar, înainte de toate, să fiu acolo, și anume, cât mai des posibil. Chiar pe vremea când lucram la *Luceafărul*, și deci aș fi putut foarte des coborî un rând de trepte, la *România literară*, ideea îmi repugna.

— Nici eu nu mă socotesc a aparține unei generații bine definite. Am debutat în 1970, dar scriind în singurătate și ocolind din timiditate cenaclurile vremii și turneele culturale, am fost o poetă atipică. Admiram versurile lui Dan Verona, Daniel Turcea, ale Lilianei Ursu, iar din generația '65, poezia Anei Blandiana, a Constanței Buzea, a lui Marin Sorescu, Nichita, lirica lui Leonid Dimov, a lui Petre Stoica...

— Apropo de turneele culturale, interveni Barbu, eu unul am răspuns uneori invitațiilor de a face parte din echipe de scriitori care, transportați cu autocarul, urmau să dea recitaluri în diverse comune din țară. Era vorba să fie câștigați noi lectori, aflători pe la vetrele lor, în latentă stare. De pildă, odată, într-o comună din jurul Bucureștilor, într-o sală încălzită, iarna, am găsit, pe toate scaunele și băncile, din timp așezați, copiii de la școlile elementare,

cu corpul lor didactic, iar pe margini câteva babe, atrase de dulcea temperatură a încăperii. Poeții citeau ceea ce de acasă pregătiseră, din ceea ce considerau că aveau mai bun, fără să țină cont de nivelul cultural al publicului, astfel încât cel mai adesea textele erau ininteligibile auditoriului, fapt care nu părea să-i stânjenească pe confrații mei. Citind eu niște poezioare pe mintea copiilor, sala se trezi din apatie. Am primit aplauze puternice, spre deosebire de cel ce mi-a succedat. Atunci politrucul grupului, sărind ca ars, pretinse sălii și vii aplauze celui mofluz. Publicul se supuse și ordinea fu restabilită.

— Am auzit că asemenea recitaluri erau urmate de mese festive.

— La cină, în farfuriile adânci se turna inevitabila ciorbă de văcuță – în altă versiune ciorbiță de vacă, urmau mititeii udați cu vin de regiune. Așezați între tinere învățătoare, îmbujorate de eveniment, oaspeții trăiau speranțe noi cu împlinire la fața locului. Starea de euforie se instala, totuși, abia la întoarcerea în oraș, în izbăvitoarea călătorie de două-trei ceasuri, de-a lungul căreia se cântau în cor înălțătoare cântece ardelenești. Țin minte că eu m-am produs cu romanța „Pe umeri pletele-i curg râu". În starea de înfrățire în care se aflau, scriitorii cu experiență au tolerat atunci cu generozitate prezența, în mijlocul lor, a unui neofit.

— Lași în urma ta epigoni? l-am provocat pe Barbu, la sfârșitul conversației.

— N-am fost la modă, deci mi-am cruțat posibilitatea de a avea succesori, replică el ironic. Presupun că vor fi atât de originali, încât numai un critic foarte sagace va descoperi filiația. Valul nici unui grup nu m-a suit pe creste, dar nici nu m-a amestecat printre meduze moarte, pe nisip.

La Institutul Călinescu

— Mi-ai spus că îl cunoscuseși pe profesorul Călinescu în vremea studenției, când îi audiai cursurile.

— Am primit și un dar de la el, mai târziu, anume unul din cele 5 exemplare dactilografiate, cu o poezie autografă, pe prima foaie, din *Lauda lucrurilor*. Ca răspuns la un manuscris de versuri încredințat criticului, intitulat *Cântece de pe malul apei*. În acel tiraj de cinci exemplare din *Lauda lucrurilor*, în una din poezii, Fecioara Maria aprindea, cu un gest, stelele pe cer. În versiunea tipărită, le aprindea inginera Maria[1].

— Poate că în el era o ambivalență, mi-am dat cu părerea.

— Era un ins dual. De pildă, a izbutit să angajeze la Institut câțiva foști condamnați politici, precum Vladimir Streinu, Ovidiu Papadima, Dinu Pillat – și, cu contract, pe Șerban Cioculescu! Acasă, în grădină, ridicase o troiță cu Sfântul Gheorghe ucigând balaurul. În particular – și am fost martor – îl învinuia pe Gheorghiu-Dej că-i uzurpa locul, la conducerea țării. Ioanide se visa despot, din speța celor luminați.

— Cum ai ajuns la Institut?

— Întâmplarea a făcut ca tata să-l vadă într-o zi pe Teodor Vârgolici pe stradă. Acesta l-a întrebat dacă nu m-ar interesa să intru pe postul de secretar tehnic al *Revistei de istorie și teorie literară*, post pe care el tocmai dorea să-l părăsească. Tata a uitat complet să-mi vorbească despre această ofertă, dar, din fericire, după o vreme, s-a nimerit să-l întâlnesc eu pe Vârgolici, care mi-a reproșat întârzierea răspunsului solicitat. Cum mă săturasem să fac numai corectură la *Luceafărul*, am plecat de acolo numaidecât și în toamna anului 1965 am devenit secretarul tehnic al revistei Institutului, lucrând acolo vreme de 4-5 ani. Am fost avansat pe post de cercetător abia în timpul directoratului doamnei Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

— Înseamnă că ai fost angajat după moartea profesorului.

— Vezi, câtă vreme fusese director al Institutului, G. Călinescu pretindea, la termene, fișele fiecărui cercetător, le cântărea în mână, spre a constata dacă sunt destul de grele, ca volum, studia scrisul de pe ele – scrisul mare ascundea frauda. Cum ilustrul profesor s-a săvârșit din viață în martie 1965, iar eu am intrat în Institut în toamna aceluiași an, n-am apucat să-i cunosc mușchiuluiala – numai spre paguba mea. Deși am fost aproape un sfert de veac cercetător științific, n-am fost un om de fișe, n-am recurs la ele decât în cazuri de strictă necesitate, implicând bibliografii, note de subsol etc.

— Cum era atmosfera la Institut? Era mai bine decât la *Luceafărul*?

— Nu suferă comparație. Acolo eram în lumea mea. Eram coleg cu Dinu, tatăl tău, cu Vladimir Streinu, prietenul

nostru de o viață. În 1966, într-o pleiadă de șefe de promoție, și-a făcut apariția la Institut Simona...

— Cine i-a succedat lui Călinescu la conducere?

— După decesul profesorului, Institutul a funcționat mai mulți ani sub conducerea unui adjunct – Mihai Novicov, care mai deținea și o catedră universitară de literatură rusă. Dar care era în cădere politică, odată cu acea nouă orientare a partidului de desprindere de sovietici. Pe lunecoasele trepte ale căderii, cel ce fusese prin 1945 și anii următori un fel de guvernator al Moldovei devenise un coleg rațional, nu lipsit de unele calități, de pe urma cărora în Institut domnea o atmosferă destul de liberă. Amuza vocabularul său: spunea „exhuastiv", în loc de „exhaustiv", „halucinuții" pentru „halucinații", avea un studiu intitulat „Palpituții". Locul întemeietorului îl luase Vladimir Streinu, a cărui charismă îl fermecase pe Mișa Novicov. Acesta nu obosea să se mire cum, de îndată ce deschidea stiloul și se așternea la scris, Streinu, fără o ștersătură, producea un text în perfectă ultimă formă, într-o oricât de complicată problemă.

— Eu am cunoscut-o pe soția lui, Florica Novicov, care prin anii '60 conducea cercul de creație literară de la Palatul Pionierilor, i-am povestit atunci lui Barbu. În revista cercului, intitulată *Mlădițe literare*, mi-am văzut bătute la mașină primele poezii, citite acolo. Era o doamnă brună, cu ochii blânzi și vorba domoală cu inflexiuni basarabene și nu pot să uit căldura și bunătatea cu care mă înconjura la acel mic cenaclu, în perioada, poate cea mai grea a vieții mele, când tata era la închisoare. Dar, spune-mi, cum te împăcai cu Mișa Novicov?

— Mă înțelegeam bine cu el, nu-mi făcea, în calitatea mea de secretar tehnic de redacție al *Revistei de istorie și teorie literară*, nici o poliție. Pe când în presa sovietică din Republica Moldova apăreau articole în care părintele său era tratat ca unul care cumpăra imobile naționalizate, Novicov amintea că tatăl său culegea folclor românesc în Basarabia – de altminteri, după mamă, avea sânge de nobili polonezi. Atunci se temea chiar să nu fie băgat la închisoare, detestat cum era de către Ceaușescu. În ilegalitate, cu mulți ani mai înainte, dăduse două palme tânărului care trăsese pentru sine niște fonduri ale partidului. Iar Ceaușescu se bucura, cum se știe, de o fantastică memorie.

— Cum erau ședințele de la Institut?

— Ceasurile cele mai agreabile se petreceau în marea sală centrală, când câte un coleg din una din secții citea o lucrare în fața secțiilor reunite, lectură urmată de discuții câteodată mai interesante decât lucrarea însăși și cu reacții dintre cele mai neașteptate. Într-o asemenea ședință, venind vorba de lirica lui Ion Barbu, de felul în care a influențat el lirica românească ce i-a succedat, elenistul Radu Hâncu se ridică și spuse, cu hotărâre în glas, că el nu-l poate considera mare poet pe un ins imoral! Asta pe când punctul de vedere al lui Dinu Pillat se afirma într-un întreg volum exhaurient.

— Dar ședințele de ateism?

— Acestea nu se mai desfășurau în terminologia structuralismului triumfător și nici a uneia dintre specialitățile noastre. Se țineau în toate instituțiile și întreprinderile statului socialist, după un tipic ce se sforța să răspundă gradului de cultură al respectivilor salariați, spre a nu-i inhiba pe cei cu minimă instrucție și a nu fi de râsul celor

cu studii superioare. Linia de atac era Biblia. Pentru cei mai mulți dintre membrii Institutului, atmosfera era penibilă, căci se aștepta ca mai ales cei nu prea bine văzuți politic să nu piardă ocazia să-și manifeste fidelitatea, luând cuvântul. Drept care cei doi-trei colegi harnici în activitatea politică a Institutului se abțineau să intervină, și tăcerea devenea apăsătoare. Ea era în fine ruptă de glasul ferm al lui Dinu Pillat: „Degeaba, pe Dumnezeu nu-l poate scoate nimeni din inimile oamenilor!" O și mai pâsloasă tăcere se așternu, încât, simțindu-l primejduit pe Dinu și vrând să scot colectivul din impas, am intervenit: „Așa este, dragă Dinule, dar îți atrag atenția că dintre cei care cred în Dumnezeu cei mai mulți o fac din frică, nu din dragoste". Dinu îmi aruncă o privire plină de reproșuri – am înțeles că nu luase intervenția mea ca pe un ajutor, ci ca pe o trădare. Multă vreme mai târziu, însă mi-a mărturisit: „Știi, mi-am întrebat toți prietenii dacă sunt credincioși din dragoste pentru Dumnezeu sau din frică. Cei mai mulți mi-au spus că din frică".

— Cum reacționa Novicov la intervențiile tatei?

— După ședința de ateism, Novicov mă luase deoparte: „Crezi că Dinu crede într-adevăr în Dumnezeu? Eu am îndoieli!" „Și pe ce se bazează ele?" „Pe faptul", îmi răspunse bătrânul comunist, „că e prea inteligent ca să creadă!" „Dar atunci de ce ar fi luat cuvântul și tocmai în plen?" „Ca să-mi facă mie necazuri" – a fost răspunsul. În secret ținea la Dinu.

— Prin 1975 au început restructurările și atunci a fost scos și tata.

— Anii de Institut au fost pentru mine și o încercare a caracterului, într-un mediu de conflicte surde, catifelate,

unde cel ce era pregătit pentru sacrificiu nu afla nimic până în clipa când i se înmâna plicul. Celui izgonit din „paradis" i se oferea întotdeauna un transfer. Amicul meu, Francesco Antonio Giotta, ins original, mult dotat, fu astfel îndreptat spre Institutul de Lingvistică; Anca Rizescu, şi ea originală, dar numai din cauza unei boli nervoase, ajunse la Institutul de Folclor. O decizie mai de sus venită nu mai permitea foştilor deţinuţi politici (nereabilitaţi juridic) să funcţioneze în domeniul cultural. Dinu Pillat i-a căzut victimă.

— Tata a fost transferat şi prin retrogradare a ajuns pe un post de documentarist la Biblioteca Centrală Universitară, în toamnă. La începutul lui decembrie murea.

— La înmormântarea lui, îşi aminti Barbu, Novicov a intrat în biserica Visarion şi a asistat la întreaga slujbă, cu capul descoperit, ca noi toţi, ceea ce nu-mi pare să i se mai fi întâmplat. Nu ştiu, dar mă poţi lămuri dacă la ceremonie a luat parte şi directoarea Institutului care l-a înlăturat pe Dinu?

— Da, a fost. Era în mare doliu, îmbrăcată toată în negru şi i-a spus mamei, scuzându-se parcă: „Nu ştiam că era atât de bolnav".

— Şi eu, ca să scap de teama îndepărtării din Institut[3], a trebuit să fac, la sfatul energic al lui Pompiliu Marcea, în 1976, cererea de intrare în partid. Am devenit membru, nu mi s-a dat nici o sarcină, însă, în urma compromisului, nu mi-am pierdut serviciul. Apoi, la puţină vreme după dispariţia lui Dinu, rosti Barbu cu tristeţe, Institutul şi-a pierdut, pe etape, splendidul mobilier Empire – cu acelaşi birou ca al generalului De Gaulle, oglinda unicat, în cristale, ajunsă şi rămasă în casa cine ştie cărui mare

grangur de partid – apoi casa însăși, demolată în cadrul unui program urbanistic mai larg, devenind, prin schimbări succesive de sedii, un vagabond. Astăzi, funcționează într-un bloc, undeva în spatele Casei Poporului, cu scări de marmură – nu i-am făcut onoarea de a-l vizita. Se pare că pierderea n-a fost prea mare pentru noii săi mentori – nici eu n-am fost invitat la sărbătorirea unui număr rotund de ani de la înființarea Institutului, unde nu lucrasem decât 23 de ani. Partea cu adevărat tristă este că nici aceia, nici eu n-am pierdut nimic.

Biblioteci și ispite

— Colega mea de an, la Facultatea de Drept, Ligia Ania – sprâncene negre, ochi albaștri cicoare, specie necruțătoare –, prezentă la o lansare de carte a prozatorului Eusebiu Camilar, îi aruncase o privire azurie, care avusese ca urmare o invitație acasă la autor, spre o mai dezvoltată conversație. Insistase să o conduc și avusesem slăbiciunea să accept, deschise Barbu noul subiect. Scriitorul locuia într-un bloc central, când, deschizând ușa, a zărit în locul unei vizitatoare o pereche, a avut o mică strâmbătură, dar ne-a poftit înăuntru. Gazdă afabilă, Eusebiu Camilar ne-a condus în încăperea unde crea, la un vast birou stil, cu spatele apărat de o nu mai puțin vastă bibliotecă cu volume, în clasica legătură verde a cărților de materie juridică. „Aparțin unui prieten care mi le-a lăsat în păstrare, mă lămuri gazda – în caz că te interesează vreo carte, ți-o pot împrumuta." I-am replicat, cu egală deferență, că nu pot risca să rătăcesc o carte, punându-l pe cel care mi-o înmânase într-o foarte delicată situație față de proprietar. Jenat, mi-a dat dreptate. Către sfârșitul întrevederii, ne-a condus și în odaia de care se temea Ligia. Acolo, pe peretele de răsărit, trona, singur, portretul din tinerețe al lui

Eminescu, convențional realizat de pictorul Grant, iar dedesubt o candelă aprinsă. „Aici, la această icoană, mă rog în fiecare seară", ne mărturisi dânsul, într-un final scăldat în spiritualitate. La plecare ni s-a făcut invitația să revenim oricând am dori.

— Și te-ai mai dus la el?

— Nici până astăzi nu înțeleg de ce nu am dat urmare sincerei lui invitații, rosti pe un ton smerit Barbu.

— Mai bine ai recunoaște că ți-a displăcut paznicul acelei biblioteci al cărei proprietar probabil fusese izgonit în cine știe ce hojmelie.

Barbu zâmbi fără să-mi răspundă.

— Aș continua cu o digresiune, spuse el, așezându-se mai comod în fotoliu. Am să-ți vorbesc despre interiorul unei case de aristocrat, cu biblioteca urcând în tavan și ticsită de volume legate în piele, în aceeași cărămizie culoare – cotoarele scrise cu litere aurite. Cam așa arăta biblioteca de la Turnu Severin a bunicului meu patern. În timpul ocupației germane, în Primul Război Mondial, casa, părăsită, fusese rechiziționată de nemți. Supărați să vadă numai cărți în limba franceză, ei rupseseră legăturile, spre a pune cărțile pe foc. La întoarcere, bunicul a găsit încăperea plină de cotoarele cărților arse.

— Nu doar comuniștii se războiau cu bibliotecile, am remarcat.

— În 1941, sări Barbu într-o altă amintire, l-am întovărășit pe tata într-o călătorie la Turnu Severin. Părintele meu, oriunde s-ar fi aflat, umbla după rarități bibliofile. Așa a dibuit el într-un anticariat modest o carte de epocă, purtând semnătura lui Voltaire. A cumpărat-o imediat. Cum mergea încântat cu volumul sub braț prin centrul

orașului, a văzut vitrina de cristal a unui mare restaurant pe care scria cu litere de aur: „Paharul de șampanie – un leu". Mi-a spus că locul rămăsese neschimbat din vremea de dinaintea Primului Război Mondial.

— La cine ați stat atunci în Turnu Severin?

— Ne-a găzduit un prieten al tatei, doctorul, romancierul și sociologul Ion Biberi. Stăpânea o magnifică bibliotecă de cărți în limba franceză, iar pe birou teancuri de reviste de acolo, unele luxoase, de tendință suprarealistă, cu fotomontaje care m-au lăsat visător, printre care bucăți de nuduri feminine puse brambura cap la cap. Casa, biblioteca au fost distruse de unul din bombardamentele americane. În București, își făcuse o nouă și tot atât de bogată bibliotecă. Mulți ani mai târziu, pe neașteptate, telefonul a sunat și, la celălalt capăt al firului, Ion Biberi mă vestea că se va sinucide. Octogenar, orb, nu mai suferea să trăiască. Am sărit într-un taxi, am ajuns la luxoasa lui locuință de pe lângă mănăstirea Cașin, am stat de vorbă, l-am liniștit. În mari biblioteci, pe mese, scaune, maldăre de cărți, în mai multe limbi, arătau o oarecare dezordine și o încercare de a găsi o soluție la invazia de volume, operație care, nevăzător fiind, nu-i aparținuse. Am realizat durerea celui ce-și făcuse în timp un parapet din cărți, iar acum nu le mai putea citi. Într-o grămadă, am văzut și un roman gotic englezesc, în Livre de poche; cum tocmai pregăteam prefața la *Dracula* al lui Bram Stoker, carte pe care, dimpreună cu Ileana Verzea, o tradusesem – juma' juma' –, m-ar fi interesat. M-am gândit o clipă să o cer cu împrumut, dar încă mai repede am renunțat.

— Te temeai să nu te refuze? m-am mirat. Ce ar fi contat o carte în minus pentru un nevăzător? Deși, dacă ne

luăm după cartea lui Umberto Eco *Numele trandafirului*, ne putem schimba părerea.

— Sigur, fiecare bibliotecă are stăpânul ei – unul de geniu a fost Borges, căruia biblioteca i-a scris în secret multe din povești. Un altul ar fi putut fi la fel de bine Anatole France – el are o schiță cu un neobosit scriptor de fișe adăpostite în rafturi tot mai înalte, care, într-o nefastă zi, se prăbușesc peste el, sufocându-l. Asemenea catastrofă se poate produce și în viață, aceasta având obiceiul de a imita, cu mai mult sau mai puțin succes, ficțiunea. Mă aflam în mansarda casei din vecinătate, a bunului, regretatului meu prieten Radu-Sergiu Teodorescu, Puiu pentru mine. Făcea parte din galeria prietenilor mei foarte apropiați – Constant Tonegaru, Valentin Berbecaru, Pavel Chihaia. Proprietar al unei falnice vile florentine, cum se construiau în epocă, Puiu salvase demisolul, pentru părinții săi, și mansarda pentru sine. În acea dulce seară de 4 martie 1977, Puiu stătea întins în patul de la al cărui căpătâi urca până la tavan o mare bibliotecă, ticsită de volume grele. Lângă o mescioară – odaia nu era prea încăpătoare –, pe care se afla o scrumieră, stăteam eu, într-un confortabil fotoliu de piele – din vechea zestre mobiliară a casei. Aprindeam tocmai un Kent, așteptând ușorul gust de ciocolată al primului fum tras, când o explozie uriașă se produse, zguduind robustul imobil, o cetate în masiva-i arhitectură pătrată. Cum zguduitura nu contenea, însoțită de o uruitură insuportabilă, înțeleserăm că avea loc un cutremur devastator. L-am tras de mâini pe Puiu, care dădea semne că vrea să rămână întins în pat, și am ieșit amândoi într-o săliță ce dădea spre scară. La finele seismului, când am reintrat în odaie, am găsit greaua bibliotecă

prăbușită peste pat. Cu probabilitate, l-ar fi strivit pe cel din pat. Puiu a susținut mai apoi că i-am salvat viața. Am, undeva, o îndoială: înainte de a ieși din cameră, Puiu stinsese lampa de petrol la care se încălzea, răsturnată pe parchet. Zic deci că s-ar fi ridicat oricum din pat.

— Bine că a fost prevăzător. Puteau să ardă și cărțile.

— Mai zilele trecute, la televizor, se îngândură Barbu, Romulus Vulpescu tocmai căina soarta bibliotecii sale, de 25 000 de volume, după trecerea sa în neființă. Nu pot spune că am compătimit, așa cum, pe când îl rugam pe Ion Biberi să renunțe la ideea sinuciderii, nu realizam adâncimea dramei omului care nu mai putea citi. Acum, când citesc cu lupa, ținând un ochi închis, am un plus de înțelegere pentru posesorii de cărți. Pentru cei de care ți-am vorbit ca și pentru mine, biblioteca a fost un parapet existențial.

Călătorii

— Călătoriile lungi, rosti Barbu visător, le-am făcut de-a lungul apelor, cum au procedat cei mai îndepărtați strămoși, de profesiune culegători și tot spre a culege, însă impresii. A nu le fi trecut pe fiecare, la vremea lor, într-un carnețel reprezintă o pierdere – dar numai pentru mine. La toate vârstele am bătut cheiurile Dâmboviței, pe când, bunăoară, arăta ca în litografiile începutului de veac XIX, cu riverani scăldându-se într-însa, care în pielea goală, care în cămeșoaie. Pe Splaiul Independenței am făcut cea mai lungă călătorie sentimentală din tinerețea mea, simțindu-mă pe alte tărâmuri. Am asistat Dunărea la vărsarea în mare, dar și la intrarea prin Porțile de Fier.

— Presupun că ai călătorit și în străinătate?

— Trag aer în piept și expir, inspir din nou pentru a înșirui pe un singur suflu peregrinările mele pe cursurile de fluviu și râuri: Sava, Drava, Daugava, Vâltava, Spreea chiar, cea dragă lui Mateiu, am fotografiat nemișcatele ciori călătoare pe sloiuri, pe apa Moscovei, am dat ocol lacului Balaton și m-am odihnit pe malul lacului Ohrid, în ale cărui limpezimi se vedeau păstrăvi gigantici.

— Și ce orașe ai străbătut?

— Am vizitat Parisul, în mai multe rânduri, Berlinul (de Est!), Moscova, Riga, Praga, Bratislava, Veneția, Verona, Bologna, Milano, Budapesta, Belgrad, Sofia. Trag din nou aer în piept: Tel Aviv, Ierusalim, Cezareea, Ierihon.

— Povestește-mi despre călătoria ta cu Simona în luna de miere, l-am rugat pe Barbu mai departe.

— La începutul lunii de miere cu Simona, după un istovitor drum prin Ungaria și Iugoslavia, am coborât din autocar, la Veneția, într-o carantină de un ceas. Îndrăznind numai un pas pe solul încă interzis, am fi putut întinde mâna către grandioase felii de pepene, chemătoare de sub jeturi de apă. Dar cu o clipă înainte de a ne înfige dinții în paradiziaca pradă, un stol de columbe agresive – ne aflam, nu-i așa, în Italia – ne-au înconjurat, cu puternice bătăi de aripi, ca în filmul lui Hitchcock. Pofteau la semințele negre, pe care le înghițeau de parcă ar fi fost înfometate de la facerea lumii. Apoi am fost cu Simona la Verona, Bologna, Milano.

— Ce călătorie ți-a mai rămas în suflet?

— Cred că cea din Israel. În Tel Aviv, seara, în Tahana Merkazit, piață și stație de autobuze către localitățile învecinate, înainte de a urca în cel ce ducea la Ashdod, pe calea, acum asfaltată, unde cândva se întâlneau Samson cu Dalila, m-am delectat cu cea dintâi falafie, ce pretindea câte o dușcă din berea marca Stern. Cum, în autobuz, după o vreme, mă tot uitam pe geam, pe care, în noapte, nu vedeam nimic, temător să nu pierd stația de coborâre, o voce domoală răsună din spate: „Mai aveți încă două stații!" Eram cunoscut în Ashdod, ca musafir al poetului – mare activist sindical – Leon Broder, unanim stimat și altfel cu suflet de copil.

— Ai fost acolo într-un schimb cultural, după câte înțeleg.

— Exact. Țin minte că în ziua în care Leon Broder m-a dus la Tel Aviv, să mă prezinte scriitorilor evrei de limbă română, la sediul lor, ploua cu găleata. Drept în picioare, sub ropotul de picături, Șaul Carmel, președintele Uniunii, mă aștepta, la un pas de ușa care l-ar fi adăpostit.

— Ai pus piciorul cumva în apa Iordanului?

— Am stat pe țărm, dar n-am îndrăznit să mă descalț și să intru în unde. Sar acum la altceva. În suk, la o tejghea, văzusem o casetă cu muzică grecească, interpretată de Nana Mouskouri – am întrebat dacă puteam să o achiziționez a doua zi. „*Si Dieu le veut*" îmi replicase vânzătoarea arăboaică.

— Ai fost și în Ierusalim?

— De bună seamă. Acolo, când am ajuns, m-a uimit mulțimea brazilor, asemănători cu cei de la Sinaia. Mi s-a spus că erau dintr-un soi adus de la noi din țară, special fiindcă prindea rădăcini pe stânci și-și făcea apoi singur loc pentru dăinuire.

— Sunt și biserici românești acolo…

— Chiar multe, exclamă Barbu. În cartierul Mea Sharim, al evreilor pravoslavnici, unde se afla biserica românească, primitoare de pelerini, vedeam trecând cu pas rar oameni pentru care timpul curgea altfel decât pentru noi. În timp ce pelerinii aveau la dispoziție o încăpere comună, mie mi se dădu, de către părintele Vasile, o cămăruță în care tocmai dormise un mitropolit – ca să știi! Din curtea bisericii, împreună cu un grup de călugări de la Piatra Neamț, cărora li se pusese la dispoziție un automobil, am pornit mai întâi către Ierihon, unde speram să văd șantierul

arheologic al celui mai vechi oraș de pe pământ. Dar mai înainte am poposit la o căsuță de felul celor țărănești de la noi, cu prispă și livadă. Locuiau aici două măicuțe venite din Moldova de un potop de ani; ele ne poftiră la o cafeluță oferită în minuscule cești, părea că suntem undeva pe la țară, singurul element enigmatic ce te ducea cu gândul la vis erau niște fructe exotice, ca niște grepuri, ce atârnau de ramuri scunde.

— Și pe unde ați mai fost?

— De acolo, vizitând nu ruinele, ci o biserică grecească, la al cărei gard întâlneai însuși dudul lui Zahei, după spusa preoților, am luat, cu mașina, drumul deșertului, cu viteza întâi, peste pietrișul mestecat de roți care mai sărea în parbriz. Deșertul nu avea nici o asemănare cu cel saharian, era un nemișcat și nesfârșit mărăciniș pe care-l străbăturăm către cele două mănăstiri din munte, cea a ispitirii Domnului nostru Iisus Christos și cea a Sfântului Gheorghe din Hozev. La înălțime, avea un perete chiar în pieptul muntelui, lungindu-se către un capăt de drum. Băturăm cu energie în poarta de lemn, până să auzim, dinăuntru, o voce întrebând: „Șine-i acolo?" Era fratele Dimitrie, moldovean nonagenar, iar din multele chilii în linie dreaptă se mai iviră doi-trei din puținii călugări – păreau și mai puțini în vastitatea mănăstirii. Ei ne arătară piatra pe care se rugase, timp de 40 de zile, Mântuitorul, înainte de a ieși spre a-l întâmpina pe Necuratul, ce, arătând spre orizonturi, îl ispitea cu puterea lumească. Într-adevăr, din acel loc înalt se vedea până foarte departe, ca peste o țară. Sărutară călugării noștri piatra, îi urmai, un călugăr gazdă veni să-mi arate craniul Sfintei Barbara, în mănăstire păstrat. Nu mă întrebase care mi-era

numele, nu știa că la icoana ei mă închinam acasă, că Barbu numindu-mă, îi ceream protecția. Pe muntele din față se ridica, în munte zidită, mănăstirea Sfântului Gheorghe Hozevitul. Sosirea noastră fu vestită prin bătăi de clopot, ce umplură valea. În mijlocul vastei încăperi zăreai o fântână săpată în piatră la mari adâncimi. Starețul ne omeni cu câte o minusculă bucată de rahat și un păhărel dintr-o băutură făcută de călugări. Din discuția ce urmă am aflat că monahii din Neamț veniseră până aici spre a ne informa de monahul Ioan, român macedonean, stins din viață cu mulți ani în urmă și găsit, la deshumare neatins, ca în ziua înmormântării. Cum monahul dusese o viață de mare curățenie sufletească și smerenie, întrebarea era dacă la mijloc nu era un miracol, dacă Ioan nu avea cumva semnele sfințeniei. Starețul spuse însă că în climatul arid al zonei se petrecuseră mai multe asemenea cazuri. Dintr-un ungher ne țintea ochii larg deschiși ai unor monahi ce stăteau mai la o parte – erau cei ce țineau legământul tăcerii. Unul dintre dânșii nu mai rostise o vorbă de 20 de ani. Bătură din nou clopotele, la plecarea noastră. Pe când coboram scările către vale, mai întoarserăm privirile către mănăstirea din munte; deasupra-i, în peretele de calcar, erau găurile unde sălășluiau eremiții. Călugării de la mănăstirea Neamț își manifestară opinia că rezerva starețului grec față de minunata păstrare a trupului monahului Ioan se datora poate puținei simpatii de care se bucură macedonenii în rândurile elenilor. La o ultimă ochire asupra peisajului observarăm, încă mai sus, chiar pe creasta de deasupra mănăstirii Ispitirii o clădire impunătoare, ca o cazarmă, ce părea pustie. Își avea istoria ei. Statul sovietic construise cândva acolo locașul unei mănăstiri pentru

călugării ruși ce-și doreau să-și petreacă viața de rugăciuni în Țara Sfântă. N-apucaseră să sosească, oficialitățile israeliene le interziseseră instalarea, sub suspiciunea că ar fi fost vorba de o masivă infiltrație de spioni.

— O fi fost adevărat?

— Eu unul nu cred, declară Barbu.

— Te-ai gândit să scrii vreodată o carte de călătorii, povestind despre toate țările prin care ai fost?

— Cartea cuprinzând amănunțita trecere în revistă a fiecărui muzeu, monument istoric, relatări ale întâlnirilor cu de seamă personalități ale locului, bucuroase a mă găzdui, va rămâne deocamdată în proiect. Voi povesti acolo nopțile de la Dubulti, în Letonia, în casa de cultură a orășelului baltic unde altădată își petreceau iernile blânde aristocrații Sankt-Petersburgului. Nu voi vorbi însă de ce-am pățit la Riga, când, despărțindu-mă de grupul nostru – Alexandru Piru, Horia Zilieru, Ion Horea, Frenz Liebhard –, m-am rătăcit pe străzi. Mă întrebam ce-am să mă fac, în imposibilitatea de a comunica, fie cât de sumar, cu vorbitorii de limbă rusă / letonă. Și, pe când panica îmi creștea tot mai tare, am dat nas în nas cu grupul care mergea la pas. Cunoști fericirea când ieși din impas. Dar ce spaimă trăsesem! Îmi pierise și glasul.

— Dă-mi un final de capitol mai poetic, l-am îndemnat pe Barbu, care nu se putea smulge încă din șocul momentului rememorat.

Treptat cutele îi dispărură de pe frunte, iar fața i se lumină din nou.

— Pe fâșia de pământ dintre Daugava cea viu curgătoare și potolita Mare Baltică, am stat cu coatele proptite de balconul din lemn de pin, trăgând pe nări fuioare din

cerul marin și cu privirile în jos, către bucățile de sol deszăpezite, dezvelind ierburi nearse de ger. Venea un parfum de pe mare, cu iz de trandafiri, inexplicabil, dar insistent revenitor. Mi s-a spus că întovărășește momentul când, în adâncuri, se alcătuiește chihlimbarul.

Memorialistica – „o insectă prinsă în chihlimbar"

— Mai avem puține popasuri înainte de încheierea cărții noastre și încă nu mi-ai spus dacă depănarea amintirilor te ajută până la urmă să-ți pui ordine în cele trăite, la ceasul bilanțului existențial? l-am întrebat pe Barbu, care se întorsese pentru o clipă spre fereastră și privea pe geam licăririle asfințitului.

— Ocolind răspunsul direct, îți voi spune că exist, deci cuget, așadar refuz să admit că aș putea să nu fiu cel cu care stai de vorbă, ci visul de o miime de secunde al unei efemeride ce se lipește de luciul apei.

— Acum s-a exprimat numai poetul, am replicat, dar nu-ți face iluzii că scapi cu una cu două.

— Când m-am hotărât să-mi intitulez exercițiile de memorialistică *Amintirile unui uituc*, ce urmează să-mi apară la o editură din Târgoviște, îmi explică Barbu, am contat pe virtuțile balsamice ale acestui cusur. Numai că, revăzându-mi viața, am fost copleșit de avalanșe de amintiri. Mi-am dat seama de suportul subiectiv al întregii întreprinderi, nu doar meditând la ce se poate spune și ce nu. M-am luptat și cu labilitatea spațiului narativ: un detaliu cere o întreagă poveste, un eveniment – doar câteva

cuvinte. Așa că m-am bucurat de formula pe care mi-ai propus-o. Ți-am răspuns la întrebări nerostite, pe care tu le-ai ticluit numai la urmă. E ceva neobișnuit pentru un dialog, dar văd că merge.

— Ce țintă are cel ce-și toarce firul vieții?

— De obicei, începu Barbu pe un ton acrișor, a-ți aduna memoriile într-o carte se interpretează ca o măsură de prevedere împotriva totalei uitări ce-l paște pe bietul om după ce, instalat cu mâinile pe piept, într-un sicriu tapisat cu mătase albă, e coborât în criptă, unde e închis etanș. Pentru mai mulți ani decât cei ai vieții. Virtual, pentru eternitate. Dacă n-ai conceptul acesteia, vocația, în fine, de mort exemplar, nu e cazul să-ți faci complexe.

— Cui se adresează de fapt memorialistul?

— Pretextul scrierii de memorii atestă intenția făptuitorului de a pune la dispoziția ignorantului supraviețuitor o amănunțită descriere a unor timpuri apuse, de mare și necunoscut farmec – sigur, nu și lipsit de suferințe. Umpli mintea cititorului cu personaje, evenimente de care el n-are habar, mai adaugi impresii despre cai, câini, pisici etc.

— Și câștigul personal al celui care se dezvăluie astfel?

— Se pretinde memorialistului verb, memorie neînecată în imaginație, un grăunte de onestitate, iar, dacă întreprinderea lui reușește, el împinge neantul mai la marginea galaxiei. Sau face o breșă. Ori lasă o dâră. Atunci memorialistul trece în vitrina fosilelor, asemenea insectei prinse în chihlimbar, cu un milion de ani în urmă. Ai idee cum vor gusta aceste ale noastre gingașe schimburi de replici, prin care ne portretizăm în fața eternității, cititorii de peste un milion de ani? Vor avea, datorită avansului tehnic, acces la ele prin simplul apel mintal, printr-o clipire de geană,

intermediată de un operator interplanetar? Și nu va fi vorba doar de lectorul român! Așa cum pe ecranul televizorului ni se desfășoară viața de zi cu zi a unui sătuc berber, cu mutarea camerei de luat vederi de la atelierul de țesut covoare la suc, la taifasul babelor în amurg, în absoluta nemișcare a cocotierilor, un june berber, citind, pe vine, la umbra cămilei, opera noastră e cu totul plauzibil. Și n-ar fi de mirare dacă, fin analist, berberul va remarca obstinația cu care am fentat o întrebare esențială.

— E poate de luat în calcul și jocul perspectivei, care dă înainte și înapoi timpul, lăsându-ți libertate de mișcare când vrei să pui în scenă propria ta viață, i-am sugerat.

— În căutarea timpului consumat, răspunse Barbu, năpădit de melancolie, vârstnicul domn își adună (cât mai are) forțele, înainte de căderea serii pe câmpul de luptă. Junele, în întâmpinarea viitorului ascuns, trimite în recunoaștere patrule, mai multe sau mai puține, după cât de preocupat este de sine. Știut fiind că evenimentele din viitor le afectează fatal pe cele din trecut, aninându-le în ghearele unui prezent confuz, în contracții și revulsii, sarcina memorialistului îmbracă stiharul sacralității.

— Pentru că are ceva esențial de transmis celorlalți.

— O cât de măruntă îndoială asupra capacității sale de a realcătui o epocă, asupra îndreptățirii sale de a o judeca, în secvențe convingătoare, prăbușește totul – iar simpla conștiință a gingășei sale situații îi poate tăia aripile din umeri. Dacă memorialistului i s-ar pretinde doar să povestească, ar purcede – dar i se cere să se și pronunțe. Și nu altfel, ci în termeni de bun sau rău.

— Cum explici tendința povestitorului de a-și idealiza trecutul?

— Transfigurarea trecutului[1] se datorează în cea mai mare parte nesiguranței că nu toate probele dăinuirii sale cândva vor fi luate în considerație. Iar faptul coexistenței trecutului cu prezentul generează îndoieli. Cert, verificabil, rămâne viitorul, anume acela pe care nu-l vom prinde.

— Poți oare să te expui pe de-a-ntregul în ceea ce scrii?

— În primul rând, te pui bine cu tine însuți, te judeci cu îngăduință, dar te ții mereu sub observație. Te iubești cu moderație și, pe cât se poate, în secret, ca să nu devii nesuferit celorlalți. Așa că ponderea a ceea ce nu se spune în comparație cu ceea ce se dezvăluie rămâne arma secretă a oricărui memorialist sau măcar trapa prin care se salvează, declară Barbu enigmatic. În public, printre distinși bărbați și mirabile doamne, fermecătorul *causeur*[2] culege aplauze, dar primește și un ultimatum să-și scrie amintirile, căci are un bagaj fantastic – mai bine de jumătate preluate din istorisirile tatălui său.

— Hai să vedem cum îți construiești motivația, l-am îndemnat, împinsă de curiozitate.

— Dorința de a mă povesti este enormă, monstruoasă aș zice, râse Barbu, binedispus. Există riscul de a nu mă mai putea opri. Abisuri de neîmpliniri, de erori, de dezastre consemnate sau rămase secrete duc spre necuprins o laică spovedanie având ca obiect strict limita: mărturia la bară a unui român posesor al unui anumit merit. Acela de a fi trăit de-a lungul a trei distincte orânduieli – cea națională a României interbelice, cea comunistă, întinsă pe patru decenii, și cea postrevoluționară, a cărei tranziție nu se mai termină, plus avantajul de a fi avut anume suficient timp în fiecare din ele ca să le cunoască în toată mașinăria lor. La care se adaugă un război mondial, două cutremure

devastatoare, o rebeliune și mai bine de șapte decenii petrecute în București, în casa de pe strada doctor Turnescu nr. 5.

— Hai atunci să sfârșim capitolul cu o privelițte asupra începuturilor tale, i-am sugerat.

— Lumea în care am deschis ochii, iar apoi m-am format, rosti Barbu domol, era populată de Popești, Ionești, Georgești, de compacta falangă a *ești*-lor. *C'est du vrai Popescu* se spunea despre câte un fericit posesor al acestui patrimoniu. Era mai bine să te cheme, tot în *escu*, Sfințescu, Zamfirescu sau Ghidionescu. Numele Zamfirescu, cu caractere de aur, figura pe cutiile cu cea mai fină ciocolatină românească. Într-o piesă de teatru, Camil Petrescu celebra calitatea lui Popescu de a susține temeliile patriei, prin dotările lui de muncitor sobru, leal, dezinteresat. Însă a te chema Ionescu era totuna cu a nu te numi, într-un fel, nicicum. Mi-l amintesc, astfel, pe tânărul suplinitor la Catedra de limba franceză, semănând, în imaginația mea, cu François Villon. Făcuse și gazetărie, publicase o carte, apoi plecase în Franța, unde se pare că a devenit celebru. Destinul postum al altui Ionescu, cronicar dramatic, cu volume aducătoare de cronici, cuviincioase altfel – parcă îl văd pe insul tot mărunțel, intrând în cea mai mică locuință de pe strada dr. Capșa –, a fost altfel de trist. S-a pierdut în anonimat...

— Ce categorie urma după cea a *ești*-lor?

— Restrânsul grup al celor cu terminala în *eanu*, desemnând o inițială proprietate: Pogoneanu, Slătineanu, Crăinceanu – care-i individualiza, în raza geografică. Subsumat, nu puteai fi Slătineanu, dacă Slatina nu ți-ar fi

aparținut, ție sau familiei, cândva. Simțind lipsa, diferența, un Ionescu devenea, de la Brad sau Sisești, un Popescu – Telega, un Georgescu – Cocoș.

— Dar dacă te numeai de pildă Ion Ion sau Ilie Gheorghe, ori Vasile Radu?

— Atunci trudeai pe o scară descendentă. Spre deosebire de cei în *escu*, nu-ți mai puteai adăuga un al treilea desinent. Adânca răsturnare de brazde a comunismului a decimat rândurile *ești*-lor, mica burghezie fiind oaia neagră a luptei de clasă. S-a descurcat mai bine câte un *eanu*, zis Bălăceanu-Stolnici, și chiar câte un prinț – e drept, roșu.

— Ce caracteriza, în opinia ta, mentalitatea epocii interbelice?

— Foarte general, aș spune că, judecând după o constantă, omul perioadei interbelice era condus în existență de obsesia onorabilității, aceea care-l menținea pe o treaptă socială și-i ușura, eventual, suișul. O anumită normalitate judeca omul după calitățile lui profesionale, în cadrul cărora onestitatea era de la sine înțeleasă. Se vorbea mult despre onoare, în viziunea sa Caragiale nu pierduse prilejul să o ia în derâdere, încă mai din timp. Cert este că se dădea o mare însemnătate modului în care erai privit în societate.

— Se reflecta oare în literatura vremii această normalitate?

— Nu tocmai. Ca și la începuturile ei, literatura se dedica mai cu seamă tipului de inadaptabil, de învins – în romane, pașnicul București interbelic era înfățișat ca oraș al prăbușirilor. Insul singuratic, rupt de lume, contrasta cu acela bine ancorat în propria-i familie, ca atare

neinteresant, cazuistic vorbind. Familia era puternică, prezentă, cuprinzătoare, mari familii contribuiseră la ridicarea stărilor, și o făceau mai departe: Golești, Văcărești, Brătieni, Pillatești, Ciorănești, în tandem cu cele aristocratice mai departe puitoare, Sturdzești, Ghiculești, proliferanții Cantacuzini. Trecerea de la vechiul regim la cel al României integrate tulburase ape – care apoi se limpeziseră.

— Dar tinerii din generația lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihail Sebastian nu erau chiar mulțumiți de lumea în care trăiau, am protestat.

— E adevărat că ei execrau politicianismul societății în genere și voiau să practice un alt mod de implicare socială și au făcut-o greșit prin legionarism – aveau ideea că, în fond, viața omului contează până la vârsta de 30 de ani și că, dacă până la 30 de ani nu s-au împlinit, cunoșteau ratarea. Acești tineri optaseră pentru extremismul de dreapta socotind că viața politică a României era putredă și de aceea se impuneau măsuri radicale de purificare socială. Iar ei trebuiau să ajungă să conducă această țară până la vârsta de 30 de ani. În același timp, exista un fel de preexistențialism, o febricitare – în Italia venind prin Papini, în Franța prin dadaism, în Germania prin expresionism, prin toate aceste curente care pretindeau o înnoire nu numai în arte.

— Nu te-a atras mișcarea legionară?

— Pe mine mă punea în gardă radicalismul mișcării, căci intuisem încă din adolescență tristețea și riscurile traiului într-o nișă. Mai din timp, deși la doi pași, în Cotroceni, nu am vrut să mă duc să-i văd pe legionarii împușcați, întinși pe iarbă, după ce-l asasinaseră pe prim-ministrul Armand Călinescu. Dacă gestul lor fusese criminal, execuția

fără proces și verdict judiciar mi-a părut de cel mai rău augur. Violența născuse o violență și mai mare.

— Se pare că revolta tinerilor care doreau să smulgă din rădăcini instituțiile statului își avea cumva originea în aversiunea împotriva propriilor familii, cel puțin așa și-a explicat-o tata în romanul *Așteptând ceasul de apoi.*

— Eu, declară zâmbind Barbu, am avut șansa să mă nasc într-o familie în care iubirea și armonia au fost scut de apărare împotriva tuturor vicisitudinilor. Mama mea, profesoară ca și tata, a renunțat la catedră ca să mă crească și ca să țină, cum se spunea, casa, cu o cuceritoare naturalețe, lipsită de orice egoism. Să-i asigure tatei mediul ideal de lucru, luând asupră-și sarcinile menajului cu un soț care a iubit-o ca în prima zi, dar care nu și-a cumpărat singur niciodată o haină, o pereche de pantofi, o pălărie, care n-a bătut un cui în perete, n-a mutat un scaun, ci s-a ocupat numai de ceea ce s-a priceput mai bine, în deplinul acord al mamei și lăsându-mi libertatea să-i urmez sau nu exemplul.

Prieteni și umbre

— Lucrul care mă doare cel mai mult este că aproape toți prietenii mei au pierit, murmură Barbu. Din păcate, mulți erau mai voinici, mai tonici, mai sportivi decât mine. E o mândrie, dar și o tristețe[1].

— Eu știu cel puțin doi dintre ei care se bucură de longevitate: Pavel Chihaia și Dinu Komorovski.

— Da, da, se lumină Barbu, n-am rămas chiar singurul din generația mea, cu toate că s-a scris despre mine că aș fi ultimul mohican.

— Vorbește-mi despre Pavel Chihaia, care a fost și un apropiat al tatei.

— În tinerețe, se porni Barbu, Pavel era cumpătat în toate ale vieții de zi cu zi și trăia cu ardere întrebările artei – cu pătrundere, pe cele ale societății. De la 12 ani visase să devină scriitor și de foarte tânăr primea Premiul Fundațiilor Regale pentru piesa de teatru *La farmecul nopții.* Publica la o altă editură de prestigiu romanul *Blocada*, înscriindu-se în șirul de mari nume ale nefericitei „generații pierdute". Îmi aduc aminte de o plimbare când Pavel, urmat de un prieten vechi și de mine, străbătea o liniștită pădure de fag, întrebându-ne, la un popas, dacă n-ar fi

bine să ne așezăm acolo pentru un timp nedeterminat, în afara cotidienei larme[2].

— Pavel Chihaia a fost un timp coleg cu mama la Institutul de Istoria Artei, mi-am amintit.

— Așa e, continuă Barbu. În 1960, fostul său profesor la Universitate, Gheorghe Oprescu, i-a încredințat un post în domeniul artei medievale, convertindu-i vocația scriitoricească într-una științifică. În acei ani, pleca cu lopata, ca să sape la zidurile bisericii domnești din Curtea de Argeș și studia cu atenție paftaua domnitorului numit în tradiție Radu Negru. Pe când urca pieptiș costișele buzoiene spre a cunoaște îndeaproape locașurile isihaștilor noștri, într-însul se ducea negreșit acea dezbatere între luptă și asceză care avea să i se pară a fi caracteristica sufletească a poporului român însuși.

— S-a stabilit după o vreme în Germania.

— Plecând în exil, cu conștiința că părăsea nu o țară, ci o închisoare, Pavel Chihaia și-a reluat activitatea de scriitor, implicându-se cu fervoare în colocviile și manifestările culturale străine, fără a pierde legătura cu România. Îi auzeam vocea la Radio Europa Liberă, desfășurându-ne în fața ochilor minții reprezentative expoziții de artă plastică, așa cum, foarte tânăr, scria despre arta lui Cézanne.

— În ultima vreme a revenit adesea în țară, unde și-a lansat mai multe cărți, am intervenit. Îi revăd cu nostalgie pe Pavel și pe soția lui, frumoasa Mussy, bucurându-mă să constat că anii nu i-au veștejit, ci le-au îmblânzit trăsăturile, aurindu-le chipurile.

— L-aș asemăna pe Pavel cu acel rege orb al Boemiei, de viță franceză, care, la vârsta de 99 de ani, fu chemat pe câmpul de luptă, în Războiul de 100 de ani. El sosi fără

tăgadă și, în lupta în care doi servanți îi țineau armele în mâini, căzu. Pe scutul său stătea scrisă deviza *Ich din* (eu slujesc), care plăcu atât de mult regelui englez, învingător, încât o adăugă armoariilor sale[3].

— Și Dinu Komorovski părea un personaj descins dintr-o carte. L-am cunoscut în perioada când lucra, ca și mama, la Biblioteca Academiei.

— A fost colegul meu de bancă din ultimele patru clase de liceu. Descinzând dintr-o familie poloneză, Dinu nu știa o boabă din această limbă. Fusese un elev extraordinar de dotat atât pentru matematici, cât și pentru literatură și filozofie. Cu el jucam șah în bancă, la ora de istorie, și el mă bătea totdeauna. Odată însă era gata să câștig. Prins cu totul de joc, n-am băgat de seamă că în clasă se făcuse treptat liniște și se auzea doar mutarea pieselor noastre pe tabla de șah. Când să strig triumfător: „Șah!" profesorul și-a lăsat mâna grea pe umărul meu, replicând: „Mat!" și, cu o voce de neuitat, a zis: „Să-mi spui mie «Cuțu» dacă te mai trec la istorie!" Dar, fiind un om blând, nu mi-a purtat ranchiună și n-am rămas corijent.

— Cu talentele și seriozitatea sa de erudit, Dinu Komorovski ar fi putut ajunge departe. Ca și ție, și lui vremurile i-au fost potrivnice...

— A fost scurtă vreme angajat la Ministerul de Externe, unde nu i-a priit. Apoi, prin anii '60 a ajuns funcționar la Biblioteca Academiei. N-a scris decât o carte de biblioteconomie, dar nu singur, ci în colaborare cu alții. Mă invita des la el acasă și ascultam împreună muzică clasică. Venea cu o tăviță pe care aducea două sticluțe cu lichior, unul era din floare de portocal, celălalt era de mentă. „Din care vrei să-ți torn?" mă întreba afabil și,

când îi răspundeam pofticios: „Din amândouă", zâmbetul îi pierea de pe buze. „Nu se poate, replica. Trebuie să iei fie dintr-unul, fie dintr-altul." Dacă insistam, se îmbufna cu totul. Cum în acea vreme treceam prin grele momente, având repetate înfățișări la Tribunal, pentru divorțul de Pia, Dinu mă consola spunându-mi că el nu se înțelegea cu soția lui de peste 20 de ani, dar nu-i păsa.

— Nelly Komorovski, soția lui, mi-a fost profesoară în facultate. Preda literatura europeană a secolului al XIX-lea, iar romanul ei preferat era *Doamna Bovary.* Nu pot uita silueta ei zveltă, înaltă, ochii imenși de un albastru bătând în violet, părul de culoarea aurului vechi, ridicat într-un coc bogat, ce-i umbrea ceafa, mâinile cu degete lungi care gesticulau teatral, glasul catifelat muzical. Mai târziu, când eu însămi am devenit profesoară de engleză, am avut-o ca studentă pe fiica lor, Ileana.

— Au fost odată la noi când vă invitasem și pe voi, își aduse aminte Barbu. Dar să-ți spun ce s-a întâmplat mai departe cu prietenul nostru. Intrat la Institutul de Pedagogie, Dinu a fost atras, după un timp, de „mișcarea transcendentală", căzând în capcana Securității, ca atâția intelectuali de vază, care au fost ulterior pedepsiți prin retrogradare. După desființarea punitivă a Institutului de Pedagogie, Dinu a fost trimis la o fabrică în afara orașului, unde i s-a dat o pilă cu care trebuia să îndepărteze rugina de pe fiarele vechi. Soția sa și fiica plecaseră de câtva timp în exil în Franța. Ileana a rămas apoi în America. Dinu a cerut și el întregirea familiei, dar la început Securitatea i-a pus bețe-n roate. Ca să-l facă să se răsgândească, securistul de serviciu l-a trimis la barou, pentru a fi numit avocat, dar instituția l-a respins pe motiv că nu avea pregătirea

necesară. Până la urmă i s-a aprobat plecarea definitivă din țară și a ajuns în capitala Franței. Soția sa obținuse o catedră de franceză la Neuilly-sur-Seine, o frumoasă suburbie a Parisului.

— Și cum s-a descurcat Dinu în străinătate?

— Multă vreme, Dinu a preferat libertatea, neangajându-se nicăieri. Făcea în schimb meditații Zen. Când l-am vizitat prima oară la Paris, ducea o viață boemă și, neavând program cu ore fixe, mă plimba în locuri mai puțin frecventate de turiștii străini. Așa am văzut o casă a lui Balzac într-o râpă, am mers la un târg de mărunțișuri vechi, în afara Parisului, am luat micul dejun pe gratis la magazinele alimentare care făceau promoții la noile produse. Ulterior, am aflat că Dinu devenise paznic la un muzeu de artă modernă și putea fi văzut de vizitatori stând tăcut pe un scaun în colțul vreunei săli sau trecând ca o umbră prin încăperile pe care le avea în supraveghere. Acum e pensionar, având un ajutor și de la primărie, fapt care îi dă posibilitatea unui trai modest, dar lipsit de griji. Nu ne scriem, nu vorbim la telefon, dar de îndată ce ne-am întâlni din nou, ne-am regăsi frățește, fără handicapurile timpului și ale depărtării.

— Mi se pare că în vizita aceea de demult, la voi acasă, pe lângă soții Komorovski, printre musafiri se afla și Tudor Țopa.

— Da, replică Barbu. Un prieten care a trecut în lumea umbrelor... Ne-am cunoscut la maturitate, constatând că sufletește rămăseserăm amândoi la vârsta de 17 ani, după ce, tot astfel, ne bucuraserăm de o precoce maturitate, în copilărie. Într-una din primele noastre întâlniri, pe o stradelă cu o bisericuță sacrificată prin ridicarea unei

uriașe săli de spectacole în spatele Palatului Regal, i-am mărturisit că sunt îndrăgostit și mi-a răspuns că și el era. L-am întrebat atunci cum e fata pe care o iubește și mi-a descris-o imediat: un melanj de Bach cu Mozart! Un ceas mai târziu, tot pe acele locuri, i-am cerut părerea despre diavol – mi-a răspuns că nu-i dă importanță fiindcă îl consideră vulgar și bufon. Pe diavol l-am găsit pomenit în câteva rânduri în romanele lui – în aceeași postură.

— Era un om expansiv?

— Se dăruia repede, cui știa să asculte, rămânând închis ermetic plebei. Aveam, prin exercițiu, calitatea de a asculta, de care profitam cu ceva șiretenie – ca să pot tăcea eu. Era, de altminteri, dificil, riscant să paradezi filozofic față cu el, te putea străfulgera și ghiceai spontan energia cu care te-ar fi putut trimite în neant. Era de ajuns să-i privești fruntea înaltă, eminesciană, părul vâlvoi, rotitorii ochi ai celui ce fără pace gândește urmărind o țintă în mișcare. Avea în tolbă o neașteptat de vastă și de bine mistuită cultură, pe care nu se sfia să o exhibe, odată ce o făcea nu demonstrativ, ci normativ, desfășurând teoreme, în genul profesorului G. Călinescu, fie și pe cele mai variate teme. Acestora le afla conexiuni care uneau scrierile clasicilor latini cu cele ale filozofilor de la Kant la Bertrand Russel. Îți ținea, cu grație și colegialitate, o lecție și te contamina, prin voluptate. Nu se întâmplă des să conversezi despre vreme și să ajungi la teoriile în materiile de optică ale lui Goethe, sau admirând fațada unei case să afli în ce măsură detesta vorbitorul *Nouveau Style*-ul. Ori să afli poziția sa intelectuală față de Lessing. Sau de Hasdeu, cel din ediția lui Mircea Eliade. Aserțiunile lui, născute din grație

și candoare, în norocul jocului de idei, mă aspirau din cotidian[4].

— Era un boem.

— Vedea prin ochiul artei și trăia din fluidele acesteia, moneda lui de schimb fiind cartea și traiul goliardic.

— Mai știi despre ce vorbeați în ultima vreme?

— Cuvintele, pe care le rosteam amândoi, pe țărmul mării, în șuierul vântului, împerecheat pierzându-le, rămân în vălmășagul valurilor, rosti Barbu cu privirea ațintită în departe.

— Am citit în cartea ta un portret impresionant pe care i l-ai făcut unui alt mare prieten care nu mai este. Mă refer la Valentin Berbecaru.

— Da, un prieten de tinerețe[5], care urma ca și mine cursurile a două facultăți: el, Filozofia și Dreptul, eu, Dreptul și Literele. Nobilelor noastre socoteli de acasă li s-a opus cu perfidie la început, apoi cu violență, epoca în care trăiam, a așa-numitei dictaturi a proletariatului. Proaspeți studenți, în anul 1947, ne-am bucurat de un singur an universitar mai de Doamne-ajută, căci în 1948 reforma învățământului a transformat facultățile umaniste în havre de marxism-leninism, în școli de tâmpire, spitale de „formare" a caracterelor, fabrici de diplome, marasm din ale cărui bulboane noroioase încercam să ne smulgem, cu rezultatul îndepărtării din universitate.

— Lasă-mă să te citez, l-am rugat pe Barbu, deschizând cartea: „Ne vizitam cu protocol în dimineți care erau numai ale noastre, în seri ce se întunecau liniștite, cu răsuflare înceată. Dacă mă găsea ascultând muzică, îmi făcea semn, așezându-se greu în fotoliu, să o curm, căci aveam lucruri importante de discutat. Chiar în clipa aceea ne

mutam amândoi în cabinetul în care se decidea soarta lumii, ca vechi și netăgăduiți experți. După tradiționala cafeluță, pe care o întovărășea cu aruncarea pe gât a unor buline, cu efect anulat dinainte de ispititoarea licoare, Valentin începea că istorisească. Se năștea sub ochii mei o piesă de teatru cu dialoguri năstrușnice, vădind nebunia lumii, se derula un film burlesc, personaje de roman își făceau de cap, cu întregul neverosimil al vieții, dar și cu ceva mai mult, care le depășea. Realitatea primea botezul magic, se preschimba în halima sau în ceremonial, se răsturna, ca să se reașeze în dungă. Povestită în zece rânduri, întâmplarea suna de fiecare dată altfel, fără să-și trădeze esența, purta mereu girul autenticității, avea pecetea vieții, se fermeca lovindu-se, cutremurată de verdicte teribile, întoarsă din drum de adaosuri ce n-ar fi putut să lipsească, frântă de iremediabile rupturi. Făceam lungi plimbări pe Calea Iancului, unde copilărise Valentin, băiat de oameni înstăriți, și-mi arăta casă cu casă, fiecare cu istoria ei încheiată, apoi biserica, ce-i aducea aminte de anii războiului, când se scoteau din curți sicrie plumbuite cu morți tineri, care ar fi trebuit să ducă mai departe sporul caselor. Depășeam câte o cârciumă ticăloșită în care petrecuseră oameni de pomină, ne opream în fața câte unei sinagogi parcă părăsită – cartierul era, ca multe altele, pe jumătate ruină. Băteam malurile Dâmboviței celei blânde, pe ulițe urcător-coborâtoare, mai sus de bisericuța lui Bucur, străzi cu căsuțe încremenite și în curțile cărora doar câte un câine înălța către noi capul, de parcă localnicii s-ar fi dus în cealaltă lume. Trecea prin noi fiorul vremii, aceea care se ascunsese – și nu fiindcă o căutam! Mi-a rămas neștearsă în memorie o dimineață de pâclă

în Cișmigiu, pe latura dinspre Schitu Măgureanu, o alee pe care înaintam mai mult plutind, fără să ne vedem, voci în eter, ca în poemul lui Verlaine. Îi spuneam că suntem pierduți, neștiind pentru cât timp vom supraviețui încă. Nu mai țin minte ce îmi răspundea".

Barbu îmi luă cartea din mână și, sărind peste câteva pagini, continuă cu voce tare lectura:

„În anii amarei noastre juneți, constrâns de aceleași circumstanțe care mă transformaseră într-un netalentat normator de atelier mecanic, Valentin a plecat în Bărăgan, socotitor la o gospodărie de stat, unde avu prilejul de a cunoaște pe viu binefacerile agriculturii socialiste. Cu darul său înnăscut de povestitor, îmi trecea prin fața ochilor conacul boieresc în care lucrase, devenit sediu de gospodărie și mai mult grajd – într-o noapte îi căzuse plafonul în cap! –, aleea cu plopi falnici, pe care într-o dimineață i-a găsit tăiați, la ordinul unui bețiv, bazinul, cândva cu apă, peste care, aplecându-se, observase niște oase, scheletele peștilor... Îmi vorbea halucinat despre crâncena incompetență a organelor de conducere, despre dispozițiile contradictorii și absurde de sus, despre corupția și goana după căpătuială a „cadrelor", despre partea care îi revenea: să facă situații, referate, rapoarte măsluite cu forța. Se putea bucura, în schimb, nopțile, de roirea boltei înstelate deasupra câmpiei, iar peste zi de răcoarea câte unui ulcior de vin, din damigenele mai-marilor săi. Părăsise la timp capcana, evitând în ultima clipă închisoarea, căreia îi păși pragul vechi și încercați contabili din regiune, așa ai profesiei, prea încrezători în steaua lor... Nu pot uita clipele din garsoniera lui luminoasă, din blocul numit al

Băncii Naționale, de pe Calea Dorobanți. Eram în încăpătoarea odaie, el pe un fotoliu, eu pe altul, lângă uriașa terasă, bând încetinel din cafeaua în amestec pe care Valentin avea pretenția că o prepara ca nimeni altul. Trăgeam dintr-o țigară din cele bune, întreg confortul lumii ne aparținea, într-un prezent fugar, dar dăruit din plin".

— Vezi cum ți-ai scos din uitare prietenii de altădată? l-am cercetat pe Barbu. Nu e și acesta rostul amintirilor puse pe hârtie?

Despre moarte, infern și purgatoriu

— Taică-meu avea o vorbă: „Zilele trec încet, dar anii trec repede". Am citit odată o nuvelă, nu mai știu a cui, unde pentru omul foarte bătrân timpul începuse să treacă atât de repede, încât până la urmă n-a mai putut duce nici mâna la gură, se avântă Barbu în noua noastră temă de discuție[1]. Un reporter nu tocmai stilat, urmă el, bine-dispus, l-a întrebat pe Iorgu Iordan, care tocmai vâslea lent către centenar: „Cum vă simțiți mai în apropierea morții, care vă poate lua în orice clipă?" Lipsit de imaginație, ternul academician replicase că-și scrie de zor memoriile, amânând, astfel, vizita cârnei. Și pe deasupra pregătit să lase posterității o nemuritoare operă, mărturie totodată a purității sufletești a numitului.

— Tu cum ai fi răspuns în locul faimosului lingvist?

— Cu 10 ani mai tânăr – dacă-mi este îngăduit să folosesc acest termen, impropriu cazului – decât fostul ambasador al Republicii la Moscova și actual împărțitor al numelui Institutului de Lingvistică cu Al. Rosetti –, repet, de câte ori vine vorba, o zicere orientală, poate arabă, a cărei obârșie geografică îmi scapă: „Nimeni nu este atât de tânăr ca să nu poată muri mâine și atât de bătrân ca

să nu mai poată trăi încă un an". Confidență: de fiecare dată când emit aforismul nu culeg succesul așteptat.

— Înțelepciunea orientală nu e pe placul tuturor tocmai pentru că are o mare doză de fatalism, am încercat să-mi explic.

— Tata povestea, cu multă plăcere, episodul dintr-un film cu Greta Garbo, unde actrița sa preferată spunea o povestioară din aceeași zonă orientală. La șahul Persiei vine grădinarul său, care, îngrozit, îi spune că, dimineața, trecând prin grădina cu trandafiri, zărise printre straturi Moartea. Plângând în hohote, îi cere șahului un cal, să fugă numaidecât la Ispahan. Dorință pe care șahul, generos, i-o satisface. Ieșind el însuși în grădină, tot între trandafiri, zărește, într-adevăr, Moartea. „Ce-ai avut cu grădinarul meu de l-ai speriat într-atât, Moarte? întreabă șahul." „Nimica, Doamne, răspunde aceea. Am fost chiar mirată să-l văd aicea, fiindcă eu trebuie să-l iau mâine de la Ispahan."

— Cunoșteam povestea pe care și Borges a despletit-o în variante proprii când a scris nuvelele reunite sub titlul *Moartea și busola.*

— Știai că Mateiu Caragiale a întocmit sub titlul *Efemeride* o listă a deceselor marilor personalități din vechiul regim, pe o perioadă cuprinsă între 1895–1916? Printre notorietățile enumerate erau miniștri, femei din înalta societate, artiști, de la sinucigașul Odobescu la Ștefan Luchian. Era ca și cum și-ar fi dorit să-și aducă acasă Cimitirul Bellu.

— Să fi fost o înclinație morbidă sau interesul lui provenea din fascinația exercitată de „lumea bună" asupra complexatului fiu nelegitim al lui Caragiale? m-am întrebat.

Dar spune-mi, fiindcă tot am deschis subiectul, te ajută credința în Dumnezeu pe pragul sfârșitului?

— Dacă sunt credincios? Da, sunt, sau așa cred. Atât cât este, credința mea nu suferă de intermitențe. În măsura în care nu ducem o existență întâmplătoare, într-un univers ce-și este indiferent, consider că traducerea jurnalului lui Eugène Ionesco, *La quête intermitente*, a avut pentru mine un tâlc. L-a scris într-o vară, găzduit într-un castel destinat actorilor și literaților, un fel de azil de lux. Suferind de o boală a intestinelor, Ionesco era bântuit de spectrul morții, iar cartea e un lamento al autorului care își presimte sfârșitul. Cel care în *Căutarea intermitentă* imaginase feluritele chipuri de morți scria la sfârșit: „Ca de obicei mă gândesc că poate voi muri în astă-seară sau, să nădăjduim, mâine ori poimâine. Sau chiar cine știe cât timp mai târziu".

— A fost postat de curând pe Internet testamentul lui Eugen Ionescu. E foarte impresionant.

— Testamentul lui, mai precis ultimul text scris, apărut a doua zi după moartea sa, în 1994, în *Le Figaro littéraire*, este mai degrabă o încheiere de *Jurnal* a cuiva care întâmpină greutăți în a se concentra, din pricina durerilor violente. În *articulo mortis*, Ionescu îi amintește pe cei care l-au ajutat în existență, înlesnindu-i urcușul, aduce vorba chiar de Providență, în rânduri în similitudine cu cele din *Căutarea intermitentă*, pe care am tălmăcit-o în românește. Ajutor primit de la oameni și de la Dumnezeu: „Și astfel, din mână în mână am ajuns să obțin un soi de enormă celebritate și să ajung, împreună cu soția mea, la vârsta de 80 de ani, chiar 80 și jumătate, cu frica morții, cu neliniște, fără a-mi da seama că Dumnezeu îmi

dăruise atâtea binefaceri". Dumnezeu care n-a abolit moartea. Concluzia: „N-am reușit să cred destul". Totuși, în cuvintele finale ale Testamentului, autorul spune: „În ciuda a orice, cred în Dumnezeu, pentru că eu cred în rău. Dacă răul există, atunci există și Dumnezeu, pentru că eu cred în rău". Iar eu îmi permit să adaug corecția: rău fără bine nu se concepe.

— Ți-a fost greu să-i traduci jurnalul?

— Pe când lucram la el, m-am izbit de o imposibilitate, cum se întâmplă oricărui tălmăcitor. Mărturisindu-se, autorul zicea: *Je crois que je crois*, ceea ce, pe românește sună „cred că cred", stilistic inacceptabil. Până la urmă am optat pentru: „Cred a crede" – cu conștiința, totuși, că nu e același lucru. Altfel, traducerea nu a fost dificilă pentru că Eugen Ionescu păstrase sintaxa românească în construirea frazelor franțuzești.

— Ce crezi despre viața de dincolo? Urmează repartiția sufletelor în cele trei stadii imaginate de Dante: Infern, Purgatoriu și Paradis?

— Personal, am îndoieli în privința modului în care au conceput infernul înaintașii. După mine, infernul ar putea fi o călătorie cu troleibuzul, pe timp de caniculă, la înghesuială, în picioare, călătorie stopată de un șir infinit de vehicule staționate în față. Timpul s-ar scurge ca pe pământ, ca în viață, calendaristic, dar pe vecii.

— Deci nu-ți acorzi nici o șansă!

— Pentru feloniile de care voi fi dat dovadă, pentru forfanteriile, pedanteriile, indiferența față de semeni, pentru cruzimile sentimentale, pentru prea multele articole binevoitoare, trageri la fit și dare după cireș, aș putea fi condamnat ca, într-o altă existență, să devin analist politic la

televiziune, chestionat de blonde neștiutoare sau de vreun gâde tânăr, între alți trei-patru mușterii, aduși să-și spele păcatele. Și să trăncănim în eternitate despre ce-a vrut să spună președintele ieri la cinci după-amiază, ce-a răspuns premierul etc. Să duc la gură un pahar de apă plată din care lichidul a secat cu o generație în urmă. Să aud tropăitul cailor cavalerilor Apocalipsei și să casc discret.

— E o versiune pe cât de actualizată, pe atât de sinistră în banalitatea ei, am comentat. Dar oare nu ți-ar fi mai comod în purgatoriu?

— Bineînțeles că mi-ar conveni, dacă aș fi pus să aleg. În iad, scandal, deranj, înghesuială, nervi, lume cu probleme care mai de care, ploi de foc, o schimbare catastrofală de climă, servicii execrabile. Dincoace: liniște, tristeți senine, chilii silente, cu locatari discreți adaptați meditației, un singur anotimp, temperat, cu amurguri prelungite, servicii îngerești[2].

— Nu putem încheia cartea fără a face o incursiune în podul casei din strada dr. Turnescu nr. 5, declară Barbu cu un aer șoltic.

— Într-adevăr, în poeticile lui Gaston Bachelard, podul e locul predilect al trecutului, unde se adună treptat amintirile vieții.

— Acum vorbești chiar ca o profesoară, se amuză prietenul meu, dar să nu zăbovim în bibliografii savante, ci să intrăm pe calea gândului în spațiul uitat al mansardei.

— Sunt gata!

— Podul casei[1], gândit ca uscătorie de rufe, fusese purgatoriul publicațiilor aduse din Găești, din anii 1933–'35, își începu descrierea Barbu. Aici se odihneau stive de reviste cinematografice, reviste franțuzești, format de ziar, de culoare sepia, pline de reproduceri fotografice. Adolescentul precoce le răsfoia cu nesaț. Cavaleri bruni cu elegantă mustăcioară și impecabilă cărare gominată – John Gilbert – coabitau cu frumuseți misterioase – Pola Negri, Gina Manès, Isa Miranda... Privirile stăruiau asupra Joséphinei Baker, învești mântată numai într-un brâu rotitor de banane – fructa mea preferată. Pe vremea când părinții

mei erau tineri, duceau o viață mondenă, frecventau balurile, cazinourile (tata era un redutabil jucător de poker), primeau vizite, se duceau la teatru, adorau cinematograful. Greta Garbo era actrița preferată a tatei, care o colecționa în cărți poștale și în albume de lux. Nici Marlene Dietrich nu era disprețuită... Preferatul mamei era Charles Boyer, cu o singură, dar irezistibilă fotografie, neînrămată, în centrul unei vitrine de epocă. Din orice loc l-ai fi privit, și chiar de pe covor, te țintea drept în ochi. În podul casei, bântuit verile de arșiță, răsfoiam revistele cu actori și albumele vechi, făcându-mi, pentru restul vieții, o părere favorabilă despre femei, fapt care mi-a adus îndelungate necazuri de câte ori mă îndrăgosteam.

— Ce se mai întâmplă acum cu podul casei voastre?

— Vino să-ți arăt, de această dată, pe viu încăperea! mă invită Barbu, luându-mi-o înainte pe trepte.

Ajuns la capătul scării, deschise o ușă înaltă și strâmtă, albă, și mă pofti înăuntru. Am avut brusc senzația că intru în cabina unui vapor. Pe gemulețele rotunde se zăreau apele cerului, înspumate de nori.

— Aici e locul meu de scris, mă lămuri Barbu, prezentându-mi pe îndelete biroul, mai mult lung decât înalt, acoperit cu o piele de căprioară cam jerpelită, ulcica de lut cu creioanele răsfirate ca niște tulpini de flori scuturate.

Apoi trase cu grijă sertarele biroului, ca să-mi arate, cu bucuria unui copil, colecțiile delicate de ustensile, impecabil orânduite înăuntru.

— Îmi plac creioanele galbene[2], cumva din jindul cu care priveam creionul Koh-I-Noor, foarte ascuțit, de un galben mirabil, din buzunarul de la piept al bunicului

Gheorghe, ce și-l ascuțea tacticos cu un enorm briceag de vânătoare, având mânerul îmbrăcat în os de corn de cerb.

— Și eu am o pasiune pentru această marcă, m-am bucurat. Am acasă două cutii cu seturi complete de creioane colorate. Nu le întrebuințez niciodată, dar, din când în când, mă uit la ele, imaginându-mi ce minunății aș putea desena cu ele. Am și două caiete albe, pe care le răsfoiesc, bucurându-mă că nu sunt scrise.

— Mai am și un număr impresionant de pixuri, stilouri cu cartuș, radiere, coup-papier-uri, trei sticluțe cu cerneală, fiecare de altă culoare, un opaiț în formă de pește, plin cu agrafe, un aparat de capsat, tubul cu lipici, o lupă cu picior cumpărată de la Paris și un teanc de foi de concept liniate de mine și chiar chenăruite roș-albastru, precum și alte instrumente de prins, tăiat, capsat, șters, lipit, umplu oarecum manifest larga suprafață a biroului, ale cărui sertare adăpostesc rezerva de plicuri și tot necesarul de papetărie, printre care un număr însemnat de alte sticle de cerneală, unele din ele nedeschise, de pe vremea când sticla costa 3 lei. O sticluță de cerneală verde, achiziționată în Berlinul de Est cu 20 de pfenigi, nu putuse fi calculată în lei. E atelierul pedant al unui meșteșugar al scrisului căruia nimic nu-i lipsește – sub o măsuță de bar odihnesc două excelente mașini de scris: dacă una se blochează, cealaltă intră în tură. Altcând, călărețiii popoarelor de stepă aveau alături calul de rezervă. Pe cel căzut îl consumau. Dacă nu m-aș fi implicat în literatură, aș fi fost un emerit merceolog, se scuză Barbu, glumind.

— Observ că ai și o colecție de pălării, am remarcat, dând cu ochii de cuierul-pom de lângă birou.

— Da, zac pe el, copleşite de colb, pălării de la toate vârstele, de toate mărimile, formele şi culorile, cu boruri mari şi mici[3]. A le purta prin urbea în care toţi bărbaţii, dacă nu umblă cu capul descoperit, exhibă cipilici cu cozoroc şi elastic la spate ar însemna să par încă mai vechi decât sunt. Când, totuşi, îndrăznesc şi, scuturând-o, pun pe cap una din pălării, mă pregătesc de ieşire în oraş, gândul mă duce la străbunicul meu Ştefan Cioc, din satul Bălţaţii de Jos – astăzi Dumbrava –, primul ţăran din sat care a purtat pălărie.

— Aşadar, de sub fiecare pălărie de aici scoate capul o poveste!

— Tata, se înflăcără Barbu, mi-a relatat un fapt istoric: profesorul Nicolae Iorga răspundea la salut apucând pălăria de la spate, cu gândul de a-i prelungi viaţa. Salutat din dreapta şi din stânga la orice trecere pe stradă, răspundea în acest original chip. Pe atunci, în magazinul de pălării londoneze, li se ofereau muşteriilor pretenţioşi pălării fabricate la Timişoara. Punând capăt acestei frumoase reuşite în comerţul nostru exterior, regimul comunist de la noi importa pălării de cele mai nobile mărci Mosant, Habig, Borsalino. Scoteam la aer, în acei trişti ani, o pălărioară Borsalino cu boruri minimale, când m-am încrucişat, în dreptul Cişmigiului, cu miraculosul domn I.D. Suchianu, purtând tradiţionala „găină" cu boruri enorme. Acesta mă admonestă: „Tinere, ce e cu restul acesta de pălărie pe capul dumitale?"[4]

— Ai un anume ritual de pregătire, înainte să te aşezi la birou ca să scrii?

— După scurta rugăciune a zilei, totdeauna aceeaşi, întorc un străvechi ceas deşteptător, „Slava", apoi ud trandafirul japonez, de o venerabilă vârstă aşijderi, crescut

copac dintr-o crenguță luată de mama într-o vizită la Palatul Mogoșoaia, în vremuri imemoriale. În ora fastă a dimineții, luminoasă, ocrotitoare, de dulce tăcere plină de făgăduințe, îmi savurez cafeaua și țigara.[5]

— Și încetul cu încetul, camera se transformă într-o nacelă, care, desprinsă de restul casei, începe să plutească pe valurile văzduhului, am început să visez.

— Pentru că realitatea are limitele ei, mă secondă Barbu, ne sare în ajutor ficțiunea, dar nu pentru multă vreme, căci, devenind prea aspră sau monotonă, imaginația are nevoie de imprevizibila, deconcertanta calitate a vieții, care-l scoate pe scriitor din îngustimea fanteziei sale. Cu rezervoarele ei infinite, realitatea îndulcește ariditatea ficțiunii, ne salvează de urâtul ei, pe ea o caută lectorul, privitorul, în opera de artă[6].

— Nu crezi, pe de altă parte, că visarea ne face să trecem mai ușor peste vicisitudinile prezentului?

— Desigur, se lumină Barbu. Ficțiunea joacă un rol capital în plămădirea vieții de zi cu zi. Ideea că visătorul trăiește mai cu seamă în trecut este, evident, calpă. El trăiește în prezentul intangibil al ficțiunii. Literatorul, cel puțin, consumă ficțiuni întocmai cum culegătorul de pe țărm consumă scoici și fructe de mare. În existența mea, ficțiunea a jucat un rol esențial, pe cât de adânc ascuns a putut părea chiar celor mai apropiați.[7]

— În cazul tău, meciul dintre realitate și ficțiune s-a jucat pe atâtea terenuri, încât nici nu știu cu ce întrebare să încep.

— Nu vrei să știi mai întâi ceva despre poet – despre muzele lui? îmi sări în ajutor Barbu, dornic să dea conversației o turnură mai concretă.

— Desigur, am zâmbit ușurată.

— Putea un băiat simțitor la ceea ce ambientul îi aducea în percepție, lacom de culoare, de izurile naturii, de deliciile gustului, deschis în chipul cel mai natural frumosului, în toate înfățișările sale și locuind într-o casă în care gradul cel mai înalt de prețuire îl avea poetul, să nu râvnească? Într-o bibliotecă ce-i oferea toată poezia globului și cu un părinte ce trăia în mijlocul orchestrei lirice a unei țări. Câtă vreme și de ce să reziste ispitei? După ce intrase în compania unor poeți ce cunoscuseră îmbrățișarea Muzei, precum Constant Tonegaru, Alexandru Lungu, Ion Caraion, Ahoe, Mihai Crama – și chiar își oficializase legătura, prin răsunătoare premii? se revărsă impetuos Barbu.

— Vorbește-mi despre prima ta culegere de versuri.

— *La Steaua Păstorului* începea cu o invocație a boltei înstelate, se roteau hipnotic numele unor astre: Fomalhaut, Aldebaran, Altair, Arcturus și chiar a micuței stele Opiuchus, prezentă în horoscopul celor morți din mușcătură de șarpe. De existența găurilor negre nu știam încă nimic. Luneta imaginară prindea planete clipind bucuroase de a-mi fi contemporane, în trecătoarea lor existență.

— Într-un interviu din 2007, i-ai mărturisit lui Gheorghe Grigurcu că secretul talentului tău este „forța imaginației", pe care într-o altă convorbire cu el, în 2012, ai asociat-o stilului. Îi spuneai că „jocurile imaginației nasc câtuși de puțin întâmplător în intențiile naturii stilul, cel de care mai întâi se pomenește, când vine vorba de scrierile mele. Stilul, cu deliciile sale. Generez metafore, comparații neașteptate, în simple discuții pasagere și dintr-un

zăcământ de profunzime, despre care, din modestie, nu aduc vorba. Ci ea se împlinește. Și când vorbesc de unul singur, lucrurile stau la fel"[8].

— Așa este. Îi mai spuneam că am și darul observației. La 5 ani priveam cu încântare nervurile negre de pe aripile fluturilor galbeni. Ca adolescent captivat de lectură, mai mult aplecat spre contemplație decât spre acțiune, receptiv la sunet și culoare, dar neînzestrat pentru muzică și pictură, aveam la îndemână calea literaturii. Pentru mine, construcția unei poezii echivalează cu cioplirea unei statui în marmură. Compoziția unui grup statuar mă trimite la proză[9].

— Ce legătură vezi între poezie, istorie și critică literară, proză fantastică, jurnalism politic, memorialistică, domenii atât de diverse, în care scrisul tău strălucește cu aceeași vigoare?

— Ca poet, oscilând între clasicism și modernitate, nu puneam mare preț pe proză, având înfumurarea celui ce scrie versuri sub dictarea muzei. Totuși, un grăunte de invidie se ascundea în acest dispreț, până când cel căruia i s-a dus faima că poate face mai mult se apucă să demonstreze că e în stare să facă și mai puțin[10]. Am fost ispitit să-mi demonstrez că pot face și critică literară; în calitate de istoric și critic, m-am lăsat inspirat de textele citite, care m-au împins să scriu nuvele, iar evenimentele politice ale acestor vremuri nu m-au lăsat indiferent. Cât despre amintiri, fiind doldora de ele, vezi bine de ce se întind pe tot mai multe pagini. Numai în dramaturgie nu m-am lansat, poate și pentru că acolo textul e numai o parte din spectacol.

— E ușor să fii critic literar?

— Nu uita că am moștenit o tradiție, încredințată mie cu pietate de către tatăl meu. De mic copil am trăit printre cărți, de timpuriu m-am ciocnit în casă de mari poeți, critici, prozatori, istorici, politicieni, editori. Am început să scriu articole de critică literară la gazetă, în felul în care unii se apucă de strâns timbre poștale, dezlipind în apă călduță, de pe un plic, mărci de o deosebită frumusețe. Mai pe urmă cumpără pachete de câte o mie de bucăți, în majoritate în valoare de un cent – neștampilate. După care achiziționează un clasor.

— Vrei să dai impresia facilității, dar eu știu ce temeinică pregătire de cercetător ai, dacă n-ar fi fost decât experiența profesională de 23 de ani la Institutul Călinescu.

— Mi-au plăcut întotdeauna cărțile, mi-a fost drag să le veghez, fie traducându-le, fie comentându-le, fie îngrijindu-le. Am adunat în ediții critice operele unor autori uitați, precum Luca Ion Caragiale, sau nedreptățiți, ca Radu Gyr și Constant Tonegaru, ori nerecuperați în întregime, ca Tudor Arghezi (corespondența) și Mateiu Caragiale (receptarea operei).

— Cine a fost Luca Ion Caragiale?

— Luchi Ion, fiul lui Ion Luca Caragiale, copil genial, vorbind la perfecție mai multe limbi străine, devenise un autentic poet modernist, apreciat de inovatorul de atunci, Adrian Maniu, criticat de tradiționalistul Duiliu Zamfirescu. Din nefericire, viața lui Luchi a fost curmată de gripa spaniolă la 21 de ani. A fost practic necunoscut publicului de mai târziu, deoarece manuscrisele poemelor sale au rămas în familie vreme de o jumătate de veac. Apoi, dacă

tata s-a ocupat de îngrijirea operei clasicului dramaturg, fiind mai rezervat în privința băiatului nelegitim, eu m-am aplecat cu pasiune asupra lui Mateiu I. Caragiale, izbutind să alcătuiesc ediția definitivă a scrierilor sale, însumând 1200 de pagini. Nu pot să nu mărturisesc că studiul m-a făcut să meditez îndelung asupra celor două personalități, să le compar și să emit păreri asupra eredității. A fost, dacă vrei, și o explorare în subteran a propriei mele condiții de fiu al tatălui meu.

— Pe Radu Gyr l-ai cunoscut personal?

— Îl vedeam adesea în copilărie, în verile anilor 1937–1940, petrecute la Bușteni, unde tata se bucura împreună cu familia de ospitalitatea vilei pe care regele Carol al II-lea o pusese la dispoziția Societății Scriitorilor Români. La acea pensiune veneau printre alții Dan Petrașincu, Octav Șuluțiu, Vladimir Streinu, Camil Baltazar. Radu Gyr avea o fire afabilă, deschisă, dar, fiind un înfocat tradiționalist, nu prea se potrivea în gusturi cu tata, mai receptiv la modernism. Pe mine însă m-a impresionat lirica lui de război și am vibrat la dramatismul poemelor compuse în închisorile comuniste. Sunt mândru că eu i-am publicat prima poezie în *Dreptatea*, prin 1991, iar după aceea i-am strâns lirica în volum.

— Hai să trecem, mai departe, la comentariile tale politice și la pamflete, pe care ți le-am citit în reviste și cărți. În ele am observat că dai drumul temperamentului tău acid, pe care odată te-ai lăudat că ai izbutit să-l stăpânești. Cine te știe ca poet liric și critic binevoitor poate avea un șoc citind paginile de umor negru și sarcasm violent pe care le-ai scris. Iată o mostră de previziune sumbră: „Dacă nu este cu desăvârșire tâmpit, omul zilelor noastre

știe acum că va putea avea, beneficiind de globalizare, două locuințe, două automobile, două secretare, două televizoare, două celulare, grămezi de carduri, avion, iaht, navetă spațială, parcelă pe lună, nișă criogenică rezervată. Pe toate astea le va avea și multe altele, deocamdată doar în testare, dar nu va avea aer, să respire. Nici apă, ca să bea. Și nici o roadă a pământului nemodificată genetic. Va fi vremea în care mirii vor intra în camera nupțială cu masca de gaze pe cap. Astfel echipați, nimeni nu-i va împiedica să îmbătrânească într-o societate ce va trebui să-și cumpere tinerii: de pe acele meleaguri unde femeile mai au încă primitivul obicei de a naște. Urmașului nostru i se vor implanta dinți de cum va aborda mersul în două picioare, în urechi va găzdui amplificatoare, spre a nu-i scăpa larma produsă de căderea unui ac pe covor, pe inimă va avea împuternicitori de bătaie, în creieri, senzori receptori. Va vorbi trei limbi, va putea ține singur un pahar în mână și va putea chiar să și meargă. Va petrece o jumătate de viață în somn și cealaltă jumătate în fața computerului. Va fi numeros aidoma pinguinilor pe plajă – ca și aceștia eliberat de orice fantasmă a pudorii. Va produce îngrășăminte, pentru care va fi apreciat"[11].

— Omul e făcut din contraste, râse Barbu. Cu cât pare mai blând și mai gingaș în simțăminte, cu atât poate fi lăuntric mai viforos, și invers.

— Lasă-mă să mai dau un exemplu „înfiorător" dintr-un articol al tău despre doctorii: „Sunt medicamente tot mai sofisticate, mai tari ar zice vulgul, chimicale de complexă sinteză, prin urmare și cu efecte secundare – greață, vomă, hemoragii pe diverse căi de ieșire, pierderea echilibrului, halucinații, surzire, orbire, demență. Însă fără

ele șchioapeți mai departe, rabzi dureri mistuitoare, incredibile junghiuri ce-ți distrug răbdarea și te fulgeră, transformându-te în martir fără voie și crez. Așa că desfaci capacul și scoți rotunda pastilă de Maxidolor, pe cea lunguiață de Torturantril, cea minusculă de Otravex, bei cu bolbor ceaiul de gheara diavolului. Văduva unui scump amic îți aduce săculețul cu medicamente rămase de la defunct – poate vei avea nevoie de ele –: Sapatal, Lopatin, Cimitirol (le lua în ultima vreme), Skeletan și un flacon gol – ce neglijență! – de Sarcophagit. În fine, ultima sticluță, din mâna încleștată a muribundului, de indispensabil Mortatrox. Cum am văzut-o pe văduvă umflată sub ochi și cu buzele vinete, i-am trecut, la rândul meu, cutioara cu ceai de Râia caprei. Mustața salamâzdrei, avea și ea. Dacă va bea cu încetul cinci, până la șase căni cu infuzii din aceste plante cu miros de veștejituri, suplimentând cu un cocteil de vitamine, pe claviatura tuturor literelor alfabetului și măcar cele mai recomandate concentrate de metale – fier, zinc, seleniu, crom, titan, plutoniu –, în concurs cu alte vindecătoare substanțe, argilă, var, ipsos și nu va uita, la culcare, capsula de Exitusal, înlocuitorul recomandat al mult discutatului Ucigantrix, va trece cu bine suspiciabilele săptămâni ale unei primăveri capricioase“[12].

— Și crezi că ficțiunea din acest pamflet nu are directă legătură cu viața de zi cu zi? mă iscodi Barbu agitat.

— Sigur că are, i-am întărit spusa. Ficțiunea nu face altceva decât să demaște realitatea, așa cum se întâmplă și în fermecătoarele, totuși atât de sumbrele tale nuvele, reunite sub titlurile *Palatul de toamnă* și *Grădini în podul palmei*.

— Ah, exclamă liric Barbu, acele proze au fost escapadele mele dintr-o lume în care nu-mi erau îngăduite călătoriile în străinătate! Ca unul căzut în robia de mai mult de patru decenii a comunismului, am simțit nevoia unei compensații și, scriind, am trăit o revanșă existențială. De altfel, chiar din adolescență visam să vizitez, printr-o imaginară întoarcere în timp, cetățile străvechi.

— În ce locuri ai fi dorit să ajungi?

— Bunăoară, civilizația cretană, cu un mileniu anterioară celei elene, mă fascinase încă din prima clasă de liceu, când la istorie studiam civilizațiile Antichității. Dintr-un timpuriu romantism, bănuiesc, atunci am și făcut o legătură între palatul regal din Cnossos și o amintire neștearsă din mica mea copilărie. Foarte limpede mi-a rămas în minte curtea liceului, în mijlocul căreia se înălțau, abrupți și roșii, pereții noului locaș de învățământ, în lucru. Dar fără țipenie de lucrător. Coboram tainic, vădit atras, în subsolul clădirii, ca să privesc, de jos în sus, imensele ziduri ducând la cer – pare că între ele nu existau plafoane. Aveam senzația absolută că mă aflam la Cnossos, în palat, loc de care n-avem în nici un chip cum ști[13]. Apoi, în anii adolescenței, am avut sub ochi o panoramă a Egiptului, a Babilonului, înainte de a mi se pune în mână cărți despre *Viața zilnică în Egiptul antic* și despre multe alte îndepărtate locuri, unde oameni foarte învățați descoperiseră vestigii ale traiului cotidian, cu un noian de vreme în urmă. Așa că, mai târziu, m-am instalat, cu voluptate, pe scăunelul scribului, pe pietroiul cultivatorului de harbuji, în Babilonul ultimei decadențe, am pășit în labirintul minotaurului. M-am întâlnit cu zeul în deșert. Vorbesc despre nuvela „Theos Epiphanos", pe care i-am dedicat-o tatălui tău.

— Ai trăit în mai multe locuri, mai multe vieți…

— Pe măsură ce numărul nuvelelor creștea, îmi destăinui el, ieșea la iveală un punct de vedere, conform căruia oamenii tuturor vremurilor, trăindu-și viața cu ardoare, au avut, implicit, sentimentul că viețuiesc într-un prezent de vârf al civilizației, de cea mai modernă factură. M-am delectat cu această disponibilitate a amatorului într-ale științei istoriei, amator, doldora de informații neconvergente, cutezând a avansa cele mai aberante teorii. Istoricul cu patalama știe numai ce trebuie să știe, diletantul nu ține cont de limite. Apoi trebuie să știi că pentru mine a fost și o experiență artistică interesantă. Când am început să scriu nuvela „Sobek", cu vădite intenții subversive, valul de inspirație a început să înece câmpul, până acolo unde salvarea a venit de la un mod de lucru, un mod muzical de organizare a frazei, care să mă țină în chingi. În acest chip s-a cadențat așternerea poveștii, pe câteva motive. Experiența mi-a folosit și la „Theos Epiphanos". La celelalte proze, penița a fost lăsată să joace liber.

— Aș vrea să-mi citești cu voce tare un fragment ca eșantion de proză ritmată.

Barbu luă cartea de pe noptieră și o deschise la întâmplare.

— Iată un pasaj din povestirea „În labirint": „De la o lună la alta, biblioteca se transformă în sală mortuară, sala de consiliu în piscină, camerele de toaletă în scenă de teatru, dormitorul în observator astronomic, arsenalele în sere de tomate, bucătăriile în odăi de așteptare. De câte ori ai intra, găsești alt palat și n-ai fi cretan dacă, nimerind în sala tronului, cu un mesaj urgent, te-ar uimi coliviile

de păsări rare din sera nou înființată, cu cactuși înalți cât arborii seculari“[14].

— Asta dovedește că poetul din tine continuă să dicteze celui care se crede nuvelist. Dar să știi că și eu pățesc la fel. Cuvintele se înlănțuie pe o muzică interioară, pe un ritm de care nu mă pot desprinde, chiar când scriu proză.

— Ultima bucată din volum, „Omul fără înger“, mi-a fost cea mai dragă, fiindcă reprezenta prelungirea unui vis, declară Barbu pe un ton confidențial. Se făcea că mă aflam în fața unei uși pe care trebuia s-o deschid. Cele 77 de episoade a câte un paragraf ale romanului în miniatură constituie tot atâtea motive narative.

— E proza cea mai incitantă, am recunoscut cu entuziasm. Îmi aduce aminte de un text al lui Dino Buzzati, „Crescendo“, care începe cu sunetul soneriei, iar un personaj cu nume feminin se duce să deschidă ușa. Fraza lapidară e reluată în variante pe aceeași temă care te plimbă prin formule românești clasice, romantice, naturaliste, suprarealiste, existențialiste etc. Experimentul nu se întinde decât pe o pagină și jumătate. La tine, constat că fraza inițială nu declanșează începutul acțiunii, ci punctul ei culminant și deznodământul, în registrul parodiei. Aș vrea să ilustrez cu câteva exemple alternativele narative ale personajului aflat în fața ușii, cu degetul pe butonul soneriei.

— Sunt curios să văd ce alegi!

— Citez pe sărite: „Spre a face de gardă la catafalcul maestrului, dispărut fără urmă, pe când se întorcea de la aeroport, pe bicicletă“; „Ca să obțină de la majordom lista conjuraților, în ordine alfabetică, dacă nu se poate altfel și sub amenințarea sinuciderii“; „Din motive sentimentale: ca să revadă un interior scump în anii copilăriei, iar de

atunci rămas neschimbat prin grija primăriei"; „Pentru a pune o bombă în gustul zilei, a da foc în stil tradițional sau a curăța de praf balustrada de marmură a dublei scări interioare"; „Intrigat de apariția printre coloanele false a unei umbre târâtoare pe lespezi, nevăzută de autor, și care poate strica totul"[15].

— De fapt tot textul acesta e un exercițiu la bara ficțiunii și sunt aici rândurile cele mai tragice pe care le-am scris[16], comentă pe neașteptate Barbu.

Am amuțit derutată. Peste câteva clipe de tăcere, prietenul meu se ridică din fotoliu, cu obrazul umbrit, și înainte să plec, spuse cu glas de taină:

— Uneori mă imaginez faraon, alergând cu bicicleta către piramida ce-mi e sortită, locul din care să-mi iau zborul către zeii judecători. Dar în care și locuiesc, ideal loc de confort al spiritului, de vreme ce piramida ar fi construită din blocuri de cărți. Săltând peste capcanele din calea profanatorilor, aș trece meditând, de una și de alta, scoțând, la intervale, câte o carte din perete, spre a o răsfoi. Pe bibliotecile-coridoare, mirosind îmbătător a cerneală tipografică, aș rătăci într-o confortabilă singurătate, lăsând gol sicriul de alabastru și dând la o parte masca de aur de pe chip.

septembrie 2012

ADDENDA

Sursele capitolelor

Intrarea în carte

1. Convorbiri cu Gheorghe Grigurcu în *România literară*, nr. 32, 10 august 2012.

Portrete de familie

1. Din „Nous irons à Paris", *Litere*, Anul XI, nr. 5-6 (122–123), mai-iunie, 2010, p. 10.
2. *Ibid.*, p. 9
3. Din „Exerciții de memorialistică. Paris–Găești și retur", *Litere*, Anul XI, nr. 7 (124), iulie 2010.
4. Informație culeasă din interviul cu Lucia Negoiță, *Acolada*, nr. 1, 2011.
5. Din „A fi sau a nu fi memorialist" (preambul – 2), *Litere*, Anul XI, nr. 3 (120), martie 2010, p. 9.
6. Dinu Pillat, „Ion Pillat", *Mozaic istorico-literar*, Editura pentru Literatură, București, 1969, pp. 202–204.
7. Din „A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2)", *loc.cit.*, p. 9.
8. Din interviul cu George Arion, *România literară*, nr. 9, 2003.
9. Din interviul „Cu Barbu Cioculescu despre Găești..." realizat de Mihai Barbu, *Ziarul Văii Jiului*, 29 oct. 2011.
10. Fragment din convorbirea cu Lidia Cristea *Litere* (aug.-sept., 2002), citat în „Comentarii", *România literară*, 2002, nr. 39.
11. „Old Merry School", *România literară*, nr. 36, 2007, în vol. *Zădărnicii*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2007, p. 21.

12. Din „Casa Murineanu", *Litere*, Anul XI, nr. 8 (125), august 2010, p. 11.
13. Vezi interviul cu Gheorghe Grigurcu în *România literară*, 2012.
14. Din „Exerciții de memorialistică. Paris–Găești și retur", *op. cit.*, p. 11.
15. Din „Casa Murineanu", *op. cit.*, p. 11.
16. „Old Merry School", *op. cit.*, p. 20.
17. *Ibid.*, p. 21.
18. *Idem.*

Bucureștii de altădată

1. Din interviul cu Lucia Negoiță, *op. cit.*
2. Din interviul și cu Cătălin Pruteanu „Ia-ți Bucureștii – Cotroceniul liniștit", *9AMNews*, 30 aug. 2006.
3. Din „Vremuri", *Litere*, Anul XIII, nr. 1 (142), ianuarie, 2012, p. 9.
4. Din „Un om, un destin, un card, *România literară*, nr. 16, 2008.
5. Din „Înaltele Toamne", *România literară*, nr. 44, 2007.
6. Din „Înaltele Toamne", *op. cit.*
7. Din „Înaltele Toamne", *op. cit.*
8. Din „Marile vacanțe", *Litere*, nr. 4 (133), aprilie 2011, p. 9.
9. Vezi și „În și la Cuibul cu barză", *Litere*, Anul XII, nr. 7-8 (136–137), iulie-august, 2011, p. 8.
10. Din „Marile vacanțe", *op. cit.*, p. 9.
11. Din „Marile vacanțe", *op. cit.*
12. Din „Un om, un destin, un card", *op. cit.*
13. *Idem.*
14. Din „Dar unde? Și cum?", *Litere*, Anul XIII, nr. 4 (145), aprilie, 2012, pp. 5–6.
15. Din „Un om, un destin, un card", *op. cit.*
16. Din „A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2)", *op. cit.*, p. 9.

Unchiul Radu

1. Din „Un caracter care a sfidat destinul", *România literară*, nr. 2, 2001.
2. N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*, ed. îngrijită de G. Ardeleanu, Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, Iași, 2012, p. 191.

Interiorul patern

1. Din interviul TV cu Eugenia Vodă, emisiunea „Profesioniștii", 13 oct. 2010.
2. Vezi „Șerban Cioculescu. Omul și cărturarul", pp. 212–216; „Șerban Cioculescu și lumea sa", pp. 217–232; „Șerban Cioculescu – la primul centenar", pp. 233–239, în vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, Editura Vremea, 2003.
3. Din interviul cu Lucia Negoiță, *op. cit.*
4. Din vol. *Poemii*, Editura Eminescu, București, 1974, p. 65.
5. Din „Șerban Cioculescu și lumea sa", în vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *op. cit.*, p. 231.

Schițe din profil

1. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2007, *op. cit.*
2. *Idem.*
3. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
4. *Idem.*
5. *Idem.*
6. Din „Și fii de profesori", *Litere*, Anul XII, nr. 10-12 (139–141), oct.-dec., 2011, p. 6.
7. Din volumul *Poemii*, *ed. cit.*, p. 10.
8. „Navigând, navigând", VII, din volumul cu același titlu, Editura Cartea Românească, București, 1998, p. 66.
9. „Tăiere de copaci" din volumul *Navigând, navigând*, *ed. cit.*, p. 8.
10. Din „Diary", în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, pp. 310–311.

Deliciile lumilor imaginare

1. Din „Fii de eroi", *Litere*, Anul XII, nr. 9 (138), septembrie, 2011, p. 4.
2. *Ibid.*, p. 5.
3. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
4. Din „În munți, printre nobile frunți, *Litere*, Anul XII, nr. 5 (134) mai 2011, p. 11.
5. Din „Chinuri grele", *Litere*, Anul XII, nr. 6 (135), iunie 2011, p. 9.
6. Din „A fi sau a nu fi memorialist (Și încă ceva)", *Litere*, Anul XI, nr. 4 (121), 2010, p. 9.
7. Din „Topolino ti amo", *Luceafărul*, nr. 33, 2008.

Aura unor glasuri de demult

1. Din „Somnul fără deșteptare al amintirii" vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *op. cit.*, pp. 134–138.
2. Dinu Pillat, „Un hierofant al poeziei: Vladimir Streinu", *România literară*, anul IV, nr. 38, 16.IX.1971.
3. Din „Și fii de profesori", *op. cit.*, p. 8.
4. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
5. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
6. Din „Șerban Cioculescu și lumea sa", în vol. I., *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *op. cit.*, p. 226.
7. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.* și din „Vremuri", *op. cit.*, p. 8.
8. Din „Tudor Vianu, fotografii într-un album imaginar", vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă, ed. cit.*, pp. 226–227.
9. *Idem.*
10. Din „Autobiografie", în *Grădini în podul palmei*, Editura Eminescu, București, 1998, p. 220.

Interludiu sentimental

1. Vezi „Un tăciune și-un cărbune", în vol. *Zădărnicii*, *ed. cit.*, pp. 189–190.

2. Din „Viața la țară (I)", *Litere,* Anul XIII, nr. 5 (146), mai 2012, pp. 5–6.
3. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
4. Din interviul cu Lucia Negoiță, *op. cit.*

Ipoteza intrării în diplomație

1. Din „O pălărie (2)", *Litere,* Anul XIII, nr. 3 (144), martie 2012, p. 5.
2. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
3. Din „Și fii de profesori", *op. cit.*, p. 7.
4. Din „O pălărie (2)", *op. cit.*, p. 5.
5. Din interviul cu Mihai Barbu, *ZVJ*, nr. 1015, 29 aug. 2011.
6. Din „Autobiografie", *Grădini în podul palmei, op. cit.*, p. 223.

Siluete din „generația războiului" și cenacluri literare

1. Din „Unde putea fi găsită generația pierdută", în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă, ed. cit.*, pp. 299–300 și 306.
2. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2007, *op. cit.*
3. Din „Pavel Chihaia și prietenii săi", *Acolada,* nr. 11, 2011.
4. Din „Unde putea fi găsită generația pierdută", *ed. cit.*, p. 304.
5. Din „Pavel Chihaia și prietenii săi", *ed. cit.*
6. Din „Posteritatea unui memorialist (Constantin Beldie)", *România literară*, nr. 7, 2006.
7. Din „Barbu Slătineanu", în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă, ed. cit.*, p. 209.

Vremuri de vitregie

1. Din „Soldate rus, soldate rus", în vol. *Zădărnicii, ed. cit.*, p. 27.
2. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
3. Din interviul cu Mihai Barbu, *op. cit.*
4. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*
5. *Idem.*
6. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
7. Din interviul cu Mihai Barbu, *op. cit.*

8. Din interviul cu George Arion, *op. cit.*
9. Din „Autobiografie" în vol. *Grădini în podul palmei, op. cit.*, p. 222.
10. Din interviul cu Mihai Barbu, *op. cit.*
11. Din „Autobiografie", *op. cit.*, p. 223.
12. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
13. Din „Autobiografie", *op. cit.*, p. 224.
14. Din interviul cu Rhea Christina, memoria.ro, septembrie 2001.
15. Din „Diary" în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă, ed. cit.*, p. 318.
16. *Idem.*
17. Din „Pe față", în vol. *Zădărnicii, op. cit.*, p. 5.
18. Din interviul cu G. Arion, *op. cit.*
19. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2007, *op. cit.*
20. *Idem.*
21. *Idem.*
22. Din interviul cu Eugenia Vodă, *op. cit.*

„Pe scara de incendiu"

1. Din „Autobiografie", *ed. cit.*, p. 224.

La Institutul Călinescu

1. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
2. Din „Tot obraznic ai rămas, nene Iancule...", *România literară*, nr. 8, 2002.
3. Din „Autobiografie", *ed. cit.*, p. 226.

Memorialistica – „o insectă prinsă în chihlimbar"

1. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *op. cit.*
2. Din „A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2)", *ed. cit.*, p. 10.

Prieteni și umbre

1. Din „Mărturisire la 77 ani", 11 august 2004, wwwjurnalul.ro.
2. Din „Cale spre centenar (Pavel Chihaia)", *România literară*, nr. 16, 2012.

3. Din „Cale spre centenar (Pavel Chihaia)", *ed. cit.*
4. Din „*In Memoriam.* Tudor Țopa, scriitor și personaj", *România literară*, nr. 39, 2008.
5. Din „Recviem pentru Valentin", vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, pp. 337 și urm.

Despre moarte, infern și purgatoriu

1. Din „Mărturisire la 77 ani", *ed. cit.*
2. Din „Infernul cotidian", în vol. *Zădărnicii*, *ed. cit.*, pp. 45–46.

Scrisul și visul

1. Din „Șerban Cioculescu și lumea sa", în vol. I, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, p. 220.
2. Din „O zi din viața lui Barbu Șerbanovici", în vol. II, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, *ed. cit.*, p. 322.
3. Din „O pălărie", *ed. cit.*, p. 23.
4. *Idem.*
5. Din „O zi din viața lui Barbu Șerbanovici", *ed. cit.*, p. 323.
6. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *ed. cit.*
7. *Idem.*
8. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *ed. cit.*
9. *Idem.*
10. *Idem.*
11. Fragmente din „Bătrânul și ploaia", *România literară*, nr. 42, 2005.
12. Fragment din „Nervi de primăvară", *România literară*, nr. 15, 2005.
13. Din „Exerciții de memorialistică, Paris–Găești și retur", *ed. cit.*, p. 11.
14. Din „În labirint", în vol. *Grădini în podul palmei*, *ed. cit.*, p. 55.
15. Din „Omul fără înger", în vol. *Grădini în podul palmei*, *ed. cit.*, pp. 212–213 și 217.
16. Din interviul cu Gheorghe Grigurcu, 2012, *ed. cit.*

Barbu Cioculescu – Bibliografia operei pe genuri

Debutul în literatură la revista *Claviaturi* din Brașov, cu versuri, în anul 1943
Membru al Uniunii Scriitorilor din România, secția poezie, din anul 1963

Volume de versuri
Cerc deschis, Editura pentru Literatură, București, 1966
Media Luna, Editura pentru Literatură, București, 1970
Poemii, Editura Eminescu, București, 1974
Navigând, navigând, versuri, Editura Cartea Românească, București, 1998

Ficțiune
Palatul de toamnă, nuvele, Editura Eminescu, Târgoviște, 1976
Grădini în podul palmei, nuvele, Editura Eminescu, București, 1998

Eseuri și studii de critică literară
Lecturi de vară, lecturi de iarnă, vol. 1, Editura Vremea, București, 2003; vol. II, Editura Vremea, București, 2004
De la Mateiu citire..., Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2005
Zădărnicii. În vuietul vremii, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2007

Colaborări în volume colective
Literatura română contemporană, I, Poezia, București, 1980
Literatur Rumäniens 1944 bis 1980, Volk und Wissen Volkseigener Verlag Berlin, 1983

Ediții critice

Luca Ion Caragiale, *Jocul oglinzilor*, Editura Minerva, București, 1972

Tudor Arghezi, *Autoportret prin corespondență*, Editura Eminescu, București, 1982

Mateiu I. Caragiale, *Opere*, Fundația Culturală Română, 1994; Editura Univers enciclopedic, București, 2001

Radu Gyr, *Anotimpul umbrelor*, Editura Vremea, București, 1998

Constant Tonegaru, *Plantația de cuie*, Editura Ion Vinea, București, 2003

Mateiu I. Caragiale, *Receptarea operei*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2004

Traduceri

Alain Finkielkraut, *Umanitatea pierdută*, Editura Vremea, București, 1992

Bram Stoker, *Dracula,* Editura Univers, București, 1992

Anatole France, *Cele șapte neveste ale lui Barbă Albastră*, Editura Vremea, București, 1992

A.E. van Vogt, *Dilkie*, Editura Vremea, București, 1993

Jean Tardieu, *La persoana întâi – Partea umbrei*, Editura Galaxia, București, 1994

Eugène Ionesco, *Căutarea intermitentă,* Editura Humanitas, București, 1994

Bürger, *Aventurile baronului Münchausen*, Editura Humanitas, București, 2003

Premii obținute

Premiul de poezie „Ion Minulescu" pe anul 1948

Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1994 pentru ediții critice (Ediția Mateiu I. Caragiale)

Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 2005 pentru cartea *De la Mateiu citire...*

Decorații: Meritul cultural în grad de cavaler

Cuprins

Intrarea în carte 5
Portrete de familie 11
Bucureștii de altădată 21
Granpa 34
Unchiul Radu 38
Interiorul patern 51
Schițe din profil 58
Deliciile lumilor imaginare 75
Aura unor glasuri de demult 84
Interludiu sentimental 94
Ipoteza intrării în diplomație 99
Siluete din „generația războiului“
și cenacluri literare 109
Vremuri de vitregie 125
„Pe scara de incendiu“ 139
La Institutul Călinescu 148
Biblioteci și ispite 155
Călătorii 160
Memorialistica – „o insectă prinsă în chihlimbar“ 167
Prieteni și umbre 175

Despre moarte, infern și purgatoriu 185
Scrisul și visul 190

ADDENDA
Sursele capitolelor 207
Barbu Cioculescu – Bibliografia operei pe genuri 215

Mic album al familiei Cioculescu

Mioara și Șerban Cioculescu, la Paris, în 1927

Șerban Cioculescu și fiul său, Barbu, în 1928

Barbu Cioculescu, în 1929

Lola Streinu, Mioara și Barbu Cioculescu, în anii '30

Mioara, Barbu şi Şerban Cioculescu la Găeşti, în anii '30

Barbu, premiant, cu părinţii, la Găeşti, în anii '30

Familiile Streinu și Cioculescu (în față copiii Ussy Streinu și Barbu Cioculescu), în 1936

Radu Cioculescu la Strasbourg, în 1936

Barbu și Radu Cioculescu, în 1936

Vladimir Streinu și Radu Cioculescu, în 1937

Barbu Cioculescu, licean, la Colegiul Național Sf. Sava

Barbu Cioculescu, la mare, în 1957

Barbu Cioculescu, în 1957

Barbu Cioculescu și fiica sa, Ilinca, în 1968

Simona Popescu, în 1969

Barbu Cioculescu la Institutul Călinescu, în 1970

Barbu Cioculescu, în 1969

Lola Streinu, Mioara Cioculescu, Vladimir Streinu și Simona Cioculescu, în 1970

Șerban Cioculescu, director al Bibliotecii Academiei Române, în 1973

Barbu Cioculescu, în Haimanale, satul lui I.L. Caragiale, în 1975

Șerban Filip
și Simona Cioculescu,
în 1980

Ilinca Cioculescu, în 1980

Șerban Filip Cioculescu, la mare, în 1987

Barbu, Şerban Filip, Simona şi Raluca Cioculescu lângă biserica Domniţa Bălaşa, 15 oct. 2004

Monica Pillat, Simona şi Barbu Cioculescu, în 2012

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Uneori mă imaginez faraon, alergând cu bicicleta către piramida ce-mi e sortită, locul din care să-mi iau zborul către zeii judecători. Dar în care și locuiesc, ideal loc de confort al spiritului, de vreme ce piramida ar fi construită din blocuri de cărți. Săltând peste capcanele din calea profanatorilor, aș trece meditând de una și de alta, scoțând, la intervale, câte o carte din perete, spre a o răsfoi. Pe bibliotecile-coridoare, mirosind îmbătător a cerneală tipografică, aș rătăci într-o confortabilă singurătate, lăsând gol sicriul de alabastru și dând la o parte masca de aur de pe chip.

Barbu Cioculescu

Portrete în dialog

Dorința de a mă povesti este enormă, monstruoasă aș zice. Există riscul de a nu mă mai putea opri. Abisuri de neîmpliniri, de erori, de dezastre consemnate sau rămase secrete duc spre necuprins o laică spovedanie având ca obiect strict limita: mărturia la bară a unui român posesor al unui anumit merit. Acela de a fi trăit de-a lungul a trei distincte orânduieli – cea națională a României interbelice, cea comunistă, întinsă pe patru decenii, și cea postrevoluționară, a cărei tranziție nu se mai termină, plus avantajul de a fi avut anume suficient timp în fiecare din ele ca să le cunoască în toată mașinăria lor. La care se adaugă un război mondial, două cutremure devastatoare, o rebeliune și mai bine de șapte decenii petrecute în București, în casa de pe strada doctor Turnescu nr. 5.

Barbu Cioculescu

ISBN 978-973-50-3811-3

Pe copertă:
Barbu și Radu Cioculescu, în 1936